„Alecsandri ține de un tezaur tematic universal și importanța acestor prime încercări o descoperim în exersaea limbii române pe aceste teme de mare circulație. Motivul trecerii ireversibile a timpului însoțit adesea de un discret dor, berechet, de răslet poetic decurge din acura aversiune pentru moarte exprimată de multe ori eclipsată însă de frumusețea vieții exemplare a naturii. Melarhia și mișcarea peisajului se întrepătrund pentru a reda adevărate stări lirice în opera poetului.“

Mircea Ghițulescu

ISBN 978-973-21-0823-9
ISBN 978-973-21-0824-6

EDITURA MINERVA

Biblioteca Pentru Toți

serie nouă
62
(1592)
*

VASILE ALECSANDRI
poezii populare ale românilor

VASILE ALECSANDRI

poezii populare

ale românilor

BIBLIOTECA ALEPH
CLUBUL CĂRȚII DIGITALE

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
ALECSANDRI, VASILE
Poezii populare ale românilor / Vasile Alecsandri - Bucureşti : Editura Minerva, 2007
2 vol.
ISBN 978-973-21-0823-9
Vol. 1. - ISBN 978-973-21-0824-6

821.135.1-91-1

Noua serie a colecţiei „Biblioteca pentru toţi"
apare datorită cooperării dintre
Ministerul Culturii şi Cultelor,
Uniunea Scriitorilor din România,
MEGApress holdings S.A.

MINERVA S.A.
Redacţia şi sediul social:
Bd. Metalurgiei nr. 32-44, cod 041833, sector 4, Bucureşti
O.P. 82 – C.P. 38
Tel.: (021) 461.08.08, 461.08.10; Fax: (021) 461.08.09
www.edituraminerva.ro

Tipărit la *MEGApress holdings S.A.*

VASILE ALECSANDRI

poezii populare ale românilor

•

volumul I

BIBLIOTECA PENTRU TOŢI • 2007
EDITURA MINERVA • BUCUREŞTI

Coperta colecţiei: CRISTINA DUMITRESCU
Ilustraţia copertei: NICOLAE GRIGORESCU,
Ţărancă cu vacile la Barbizon, *detaliu*

Redactor: ALINA NICOLAE-PERŢEA
Tehnoredactare computerizată: CARMEN DIANA MATEESCU

Notă

Cele două volume: *Poezii poporale. Balade (Cântice bătrâneşti) adunate şi îndreptate de Vasile Alecsandri* au apărut la Iaşi odată cu volumul său de *Doine şi lăcrămioare.*

Risipite în revistele vremii, apăruseră anterior: *Păunaşul codrilor* (1848) în *Almanah de învăţătură şi petrecere, Codreanul* şi alte zece poezii (1849-1850) în *Bucovina* şi *Zimbrul.*

Interesul pentru *poezia populară* constituia o modă lansată de *Herder* care publicase *Volkslieder* cu mai bine de şapte decenii înainte şi continuată cu succes de *Niccolo Tommaseo* în Italia (1841), cu *Canti popolari toscani, corsi illirice, greci* şi *Gérard de Nerval* în Franţa (1842) cu *Vieilles ballades françaises.*

Nepăstrându-se ciorne ori declaraţii, nu va putea fi elucidat în totalitate modul de lucru al culegătorului de poezii populare – Alecsandri. Având în vedere însă propria mărturisire făcută într-o scrisoare adresată cercetătorului I. Crăciunescu* trebuie să admitem specificaţia *adunate şi îndreptate* cuprinsă în titlul volumelor.

După apariţia celor două volume de balade populare reputaţia lui Vasile Alecsandri a crescut considerabil, contemporanii lui nepunând la îndoială autenticitatea versurilor populare.

* „Les poésies populaires de la Roumanie sont l'oeuvre des bardes inconnus; elles n'ont pas de date certaine, mais quelques – unes remontent à une très – haute antiquite. [...]

Je ne leur ai fait subir aucune modification, sauf quelque vers, ajoutés par les Tsigans lăutari que j'ai cru devoir retrancher."

Notele lui Alecsandri la poeziile populare sunt extrem de importante, aducând lămuriri asupra latinității ritmurilor și numelor. Astfel, la *Păunașul codrilor,* găsim în *notă* precizarea: „E de crezut că Păunașul din această baladă nu este altul decât chiar Pan, zeul codrilor" sau la *Bogatul și săracul:* „Carul țărănesc ce purta la romani numele de *carrum* se numea și *sarracum.* Este de presupus fără amăgire că cuvântul de *sărac,* adică neavut, au denumit din învechime pe oamenii însărcinați cu ducerea carilor, oameni cu simbrie și lipsiți de avere".

Efortul lui Alecsandri de a face cunoscute *Doinele* nu doar în țară, ci și în străinătate nu a trecut neobservat. H. Deprez remarca, în *Revue de deux mondes,* că poetul „reînvie poeziile populare cu rar succes și cu mare originalitate".

Preocupări folcloristice au avut în aceeași epocă și Alecu Russo *(Poezia poporală)* și B.P. Hasdeu *(Cărțile poporane la români).*

Romantismul a trezit un viu interes pentru cunoașterea folclorică, nu însă și pentru cercetarea științifică; știința studierii creației folclorice în raport cu mediile sociale care au creat folclorul, cercetarea originii acestuia, a valorii artistice și sistematizarea s-au manifestat mult mai târziu.

Folclorul reunește toate manifestările artistice ale unui popor: literatură, muzică, dans, joc, obiceiuri, tradiții, teatru popular. Caracteristica literaturii populare este *oralitatea, anonimatul* și *caracterul colectiv* al creațiilor.

Circulând pe cale orală folclorul se înnoiește și se adaptează epocilor istorice prin care a trecut.

Operele populare suferă de *contaminare* datorită circulației orale. Astfel poezii cu teme asemănătoare se amestecă, își împrumută versuri, contribuind la crearea *variantelor* care apar în aceeași zonă ori în zone diferite.

Nu doar pentru că i s-a atașat lui Alecsandri sintagma *bardul de la Mircești* merită readus aminte termenul care provine din celticul *bardus,* adică *poet,* ci și pentru că, în vechime, *bardul* însoțea în luptă ostașii, fiind astfel martor al faptelor de vitejie, însuflețind războinicii prin cântecele compuse de el și acompaniate de *harfă* ori alte instrumente.

Un alt termen care merită amintit este acela de *rapsod* (grecescul *rhapsodos* provenit din *rhaptein,* a coase și *ode* sau *cântec.*

Rapsodul este aproape sinonim cu *aed*-ul, poetul rătăcitor care recită versurile altuia, adică, într-un anume fel, *lăutarii* noștri la care face și Alecsandri referire.

Între poeziile populare reunite de Alecsandri în cele două volume găsim ***balada,*** specie a poeziei epice cu acțiune de mică întindere, cu intriga simplă și personaje puține, care povestește despre întâmplări eroice și care impresionează puternic.

Prin conținut, baladele populare sunt: *haiducești* (Toma Alimoș), *pastorale* (Miorița), *istorice* (Novac și corbul), *solare și superstițioase* (Soarele și luna, Mierla și sturzul), *fantastico-mitologice* (Iorgu Iorgovan).

Bocetul este o specie a genului liric popular, ritual prin care se exprimă regretul pentru cel dispărut. Bocetele sunt marcate de expresivitatea limbii, exclamații, interogații și blesteme.

Doina, cu etimologie incertă, este o specie lirică populară prin care sunt exprimate sentimentele de: *dor, iubire, ură* împotriva asupritorilor, *înstrăinare* ş.a.

Doina este un cântec liric care are un stil melodic aparte, o tematică complexă şi variată (doine: de dor, de jale, de înstrăinare, de haiducie, de dragoste, de ciobănie, de călărie sau ostăşie), o mare arie folclorică şi o mare bogăţie metaforică. Doina implică o formă literară (text) şi o formă muzicală (melodie).

Temeiniciei demersului lui Vasile Alecsandri, de a reuni *Poezii poporale* în două volume, îi aduce omagiu astăzi editura Minerva, reeditând în *seria nouă* a BPT, însoţite de prefaţa culegătorului de folclor, şi de această succintă *NOTĂ* a redacţiei.

ROMÂNII ŞI POEZIA LOR[1]

D-lui A. Hurmuzachi,
redactorul foaiei *Bucovina*

I

În trecerea mea prin Bucovina, am petrecut cu tine câteva zile, de a căror plăcere îmi aduc ades aminte. Multe am vorbit noi atunci despre aceste frumoase părţi ale Evropei, care se numesc *Ţările Româneşti* şi despre poporul frumos ce locuieşte în sânul lor. Aprinşi amândoi de o nobilă exaltare, deşi poate cam părtinitoare, am declarat

[1] A apărut întâi în *Bucovina*, vineri 30 sept. 1849; 28 oct. 1849; 17. febr. 1850; 22 martie 1850; 6 august 1850.

Articolul *Poezia populară a românilor*, adresat sub formă de scrisoare lui A. Hurmuzachi, redactorul ziarului *Bucovina*, este reprodus de V. Alecsandri în *Salba literară*, Iaşi, 1857, p. 271-310 (datat aici: Paris 1848) şi în *Proza* Buc. 1876, sub titlul *Românii şi poezia lor*.

Redacţia *Bucovinei* însoţeşte scrisoarea cu notiţa următoare: "Cu deosebită plăcere împărtăşim cititorilor noştri acest articol cu care suntem datori penei măiestroase a unui bărbat pe care noi ne ţinem de fericire a-l numi între amicii noştri, şi pe care naţia română de mult îl preţuieşte ca pe unul din cei mai geniali poeţi ai săi. Acest articol este comentariul unei culegeri de poezii populare, pe care D-lui binevoi a promite gazetei noastre, şi din care numărul viitor al *Bucovinei* va aduce o probă înălţătoare. Deschizându-ne un aşa însemnat tezaur de poezie cu totul originală şi populară, D-lui şi-au dobândit un nou drept la recunoştinţa naţiei pentru o asemenea îmbogăţire a literaturii naţionale. Noi din parte-ne mulţămindu-i pentru onorătoarea şi mult preţuita conlucrare a D-sale, ne bucurăm a aduce aici frumosului geniu poetic şi zelului naţional al D-sale un public omagiu".

Reproducem în ediţia noastră textul din *Proza* 1876. (n.ed.).

într-o unire că patria noastră e cea mai drăgălaşă ţară din lume, şi neamul românesc unul din neamurile cele mai înzăstrate în daruri sufleteşti!

Ce puternice simţiri se deşteptaseră atunci în noi, la dulcele şi sfânt nume de patrie! Ce entusiasm măreţ ne cuprinsese la falnicul nume de român! Cât eram de veseli, cât eram de fericiţi atunci! Îţi aduci şi tu aminte?

În ceasurile acele de scumpă nălucire, munţii noştri ni se părea cei mai nalţi şi mai pitoreşti de pe faţa pământului; văile noastre, cele mai îmbelşugate cu holde şi cu flori; apele noastre, cele mai limpezi; ceriul nostru, cel mai senin; fraţii noştri de la munte, cei mai voinici şi copilele române, cele mai frumoase la privit, cele mai drăgălaşe la iubit decât toate zidirile lui Dumnezeu.

În ceasurile acele de patriotică pornire, oricare faptă istorică a strămoşilor creştea în închipuirea noastră cu proporţii uriaşe; oricare faptă vitejească a vreunui român din zilele noastre, fie măcar hoţ de codru, ne insufla o tainică mândrie; orice se atingea, într-un cuvânt, de România: obiceiuri naţionale, port naţional, danţuri naţionale, cântece naţionale... toate aprindea în sufletele noastre o electrică scânteie şi ne făcea să zicem cu fală:

Sunt român! şi tot român
Eu în veci vreu să rămân!
România să trăiască
Şi-n veci steaua să-i lucească.

În ceasurile acele de sperări măgulitoare, presimţirile inimii noastre, pătrunzând veacurile, vesteau României un viitor măreţ şi, prin negurile aurite acelui viitor, sufletul nostru întrevidea umbre de eroi români mişcându-se pe

câmpul gloriei, precum odinioară Ştefan cel Mare şi Mihai Viteazul. Zăream noi, ca printr-un vis, ţările noastre ajunse iarăşi în vechea lor putere şi naţia noastră ridicată iarăşi pintre cele mai însemnate naţii ale lumii. O! vis dulce! o! vis nepreţuit! care tânăr, cu inimă adevărat românească, nu s-a înfrăţit cu tine o dată măcar în viaţa lui? care tânăr nu te-a dismierdat cu dragoste într-această epohă, în care toate popoarele se deştept la soarele civilizaţiei şi al libertăţii!

O! vis poetic! o! vis mântuitor! arată-te ades în ochii românilor şi le insuflă credinţă că tu te vei împlini. Spune-le că Dumnezeu le-a dat tot ce le trebuie pentru ca să se facă vrednici de numele lor de români: pământ bogat, spirit deştept, inimă curată, minte dreaptă şi o răbdare destoinică de a-i face să izbutească la orice ţăl cât de greu.

Spune-le că un popor care, supus fiind veacuri întregi la tot soiul de întâmplări crude, ştie să-şi apere naţionalitatea ca românul, păstrându-şi ca dânsul naravurile, portul, limba şi legea părinţilor; că un popor ca acela este menit a să urca pe treaptă cât de naltă; că un popor ca dânsul este chiemat la o soartă măreaţă şi vrednică de el.

Spune-le că stejarul deşi se usucă, trunchiul său rămâne tot puternic; şi că din a sa tulpină cresc alţi stejari nalţi ca el şi ca el puternici!...

Mie-mi e drag românul şi ştiu a preţui bunătăţile cu care l-a dăruit natura. Mi-e drag să-l privesc şi să-l ascult, căci el e simplu şi frumos în înfăţişarea lui; căci e curat, înţălept, vesel şi poetic în graiul său.

Îmi plac obiceiurile sale patriarhale, credinţele sale fantastice, danţurile sale vechi şi voiniceşti, portul său pitoresc care, la Roma, se vede săpat pe coloana lui Traian,

cânticele sale jalnice şi melodioase, şi mai ales poeziile sale atât de armonioase!

Eu îl iubesc şi am multă sperare într-acest popor plin de sâmţire care respectează bătrâneţele, care-şi iubeşte pământul şi care, fiind mândru de numele său de român, îl dă ca un sămn de cea mai mare laudă oricărui om vrednic, oricărui viteaz, fie măcar de sânge străin.

Am multă sperare într-acest neam a cărui adâncă cuminţie e tipărită într-o mulţime de proverburi, unele mai înţălepte decât altele; a cărui închipuire minunată e zugrăvită în poveştile sale poetice şi strălucite ca însăşi acele orientale; al cărui spirit satiric se vădeşte în nenumăratele anecdote asupra tuturor naţiilor cu care s-a aflat el în relaţie; a cărui inimă bună şi darnică se arată în obiceiul ospeţiei pe care l-a păstrat cu sfinţenie de la strămoşii săi; al cărui geniu în sfârşit luceşte atât de viu în poeziile sale alcătuite în onorul faptelor măreţe.

Şi spre dovadă:

Care din noi nu a fost legănat în copilăria sa cu dulcele cântic de *Nani puiule* şi cu poveşti pline de zmei ce alungă pe Făt logofăt, cu o falcă în cer şi cu una în pământ?

Care nu a fost îngrozât cu numele de Strigoi, de Tricolici, de Stahii, de Rusalii, de Babe-Cloanţe, carele ies noaptea din morminte şi din pivniţe pentru spaima copiilor nesupuşi?

Care nu a râs şi nu râde încă, ascultând întâmplările ţiganilor ce şi-au mâncat biserica, sau a sârbilor pe malul Dunării, sau a nemţilor care au degerat de frig în Moldova, zicând că le era *kald?* s.c.l.

Cine, agiungând noaptea la o casă ţărănească, a întrebat: *bucuros la oaspeţi?* şi n-a auzit îndată: *bucuros!* sau trecând

pe lângă o masă de țărani, a zis: *masă bună!* fără a fi poftit îndată la dânsa? sau, fiind față la o nuntă din sat, n-a fost *cinstit* de cuscrii voioși și nu s-a încredințat de respectul tinerilor către bătrâni?

Cine a intrat la vorbă frățește cu locuitorul de la câmp și nu s-a mirat de ideile, de judecățile lui și nu a găsit o mare plăcere a asculta vorba lui împodobită în figuri originale? De pildă:

Vrea să grăiască de un om bun? el zice: E bun ca sânul mamei.

De un om nalt și frumos? E nalt ca bradul și frumos ca luna lui mai.

De un om rău? Are mațe pestrițe.

De un om urât: Urât tată a avut.

De un om prost: El socoate că câte păsări zboară toate se mănâncă.

De un isteț? Scoate pe dracul din pământ.

De o femeie frumoasă? E ruptă din soare.

De un întrebuințat mic? Om cu trei parale în pungă și cu piept de o mie de lei.

De un lăudăros? Intră în doi ca în doisprezece și nu-l scot nici douăzeci și patru.

De un tânăr cu părul alb? L-a nins devreme. ș.c.l. ... ș.c.l. ...

Cine s-a amestecat pintre flăcăi și fete la clacă sau la șezătoare, și n-a petrecut ceasuri de mulțămire auzind glumele tinerilor, păcălirilor lui Păcală și Tândală, poveștile lui Sfarmă-Piatră, Strâmbă-Lemne și ale lui Statu-Palmă-Barba-Cot, istoria vacariului care s-au mâniat pe sat și mai ales cimiliturile propuse fetelor ca să le gâcească?

Cui nu-i place să vadă alergând pe un şes întins o poştă românească cu opt cai? Caii aleargă cât le apucă piciorul, postaşii chiuiesc cât le ţine gura, pocnind necontenit din harapnice şi căruţa sau caleaşca ce coboară văile, trece podurile, suie dealurile cu o repegiune a drumului de fer... din Austria.

Tot drumul e un vârtej spăimântător în care călătoriul are prilej de a-şi videa capul frânt de zece ori pe ceas; dar n-aibă frică el, căci deşi drumurile sunt rău, deşi caii sunt mici, deşi hamurile sunt slabe, deşi, într-un cuvânt primejdiile sunt multe, postaşii români sunt ghibaci, sunt voinici. Fie noapte oarbă, fie glod, fie costişă, fie vale sau prăpastie... n-aibă grijă călătoriul când postaşul îi zice: *Nu te teme, domnule, că eşti cu mine!*

Cine a văzut o horă veselă învârtindu-se pe iarbă la umbra unui stejar, sau danţul vestit al *căluşăilor,* sau *muntenasca* sau *voinicească,* şi s-au putut opri cu sânge rece în faţa acelor veselii a poporului atât de vii, atât de caracteristice?

Şi mai cu seamă, care român nu şi-a dorit patria cu lacrimi, când s-a găsit în străinătate? şi care nu se sâmte pătruns de o jale tainică şi nesfârşită, când aude buciumul şi doinele de la munte?

O! trebuie să nu aibă cineva nici o picătură de sânge în vine, nici o scânteie de simţire în inimă, pentru ca să nu se înduioşeze la priveliştea patriei sale şi să nu iubească pe fratele său, poporul român!

Aruncându-ţi ochii la oricare român şi-l vei găsi totdeauna vrednic de figurat într-un tablou.

De va şedea lungit pe iarbă, la poalele unui codru; de va sta pe picioare, răzimat într-un toiag, lângă o turmă de oi; de

va sălta în horă, vesel şi cu pletele în vânt; de se va coborî pe o cărare de munte, cu durda sa pe spinare; de se va arunca voiniceşte pe un cal sălbatic; de va cârmui o plută de catarguri pe Bistriţa sau pe Olt ş.c.l. ... oricum l-ii privi, fie ca plugar, fie ca cioban, fie ca postaş, fie ca plutaş, te vei minuna de fireasca frumuseţă a pozei lui şi te vei încredinţa că un zugrav n-ar putea nicăire să-şi îmbogăţească albumul mai mult şi totodată mai lesne decât în ţările noastre.

Vezi-l pe român când vine primăvara, cum i se umple sufletul de bucurie! cum îi creşte inima în piept ca frunza în pădure! cu câtă mulţămire el cată la noua podoabă a naturii ce acopere locul naşterii sale, cu câtă veselie el vede luncile înverzite, câmpiile înflorite, holdele răsărite!

Românul se renaşte cu primăvara! El întinereşte cu natura, căci o iubeşte cu toată dragostea unui om primitiv. De aceea şi toate cânticele lui încep cu *Frunză verde.* Lui îi place să se rătăcească prin desişul pădurilor; îi place să pocnească şi să cânte din frunze; îi place să-şi puie flori la pălărie, să asculte cântecele păsărilor şi să zică atunci câte o doină de jale, de dragoste sau de hoţie.

Pentru dânsul primăvara este un timp de sâmţiri puternice şi adimenitoare. Gingaşele flori ale câmpului îi aduc aminte de copile romănce cu ochi mari şi vioi, cu feţe rotunde şi albe, cu guriţe rumene şi glumeţe, îşi atunci, fără de voie, el începe a cânta:

Frunză verde sălcioară!
Puiculiţă bălăioară,
Vin' degrabă pân' te-aştept...
Să te strâng în braţ' la piept...

sau:

Hai, Ileano, la poiană,
Să săpăm o buruiană,
Buruiana macului
Ca s-o dăm bărbatului...

sau:

Pentru tine le fac toate,
Ş-apoi zici că nu se poate...

Dar totodată, desimea înverzită a codrilor, prin care şerpuiesc şi se perd tainice potici, deşteaptă în inima lui un dor ascuns de voinicie şi îl îndeamnă a zice:

Frunza-n codru s-au desit:
Sufletu-mi s-au răcorit!
Hai, voinice, la ponoară
Pân' ce-i iarba crudişoară.
Unde calci,
Urmă nu faci,
Unde şezi,
Nu te mai vezi.

sau:

Rămâi taică-n veselie:
Eu mă duc în haiducie!

Şi dacă acele doruri ale inimii sale se împlinesc, dacă norocul îi aduce în braţe o puiculiţă bălăioară, *el îi giură în cosiţe* c-o s-o ieie de nevastă şi s-o ţie tot pe braţe şi la sân, cât a trăi cu dânsa.

Şi dacă întâmplările îl aduc a să face voinicel cu tăiuşul de oţel, el nu merge în haiducie numai pentru dorinţa de a câştiga bani, ci pentru că simte în sineşi un îndemn neînvins către o viaţă de lupte şi o ură neîmpăcată *împotriva ciocoilor.*

Şi la aceasta avem marturi însuşi cânticele lui:

Măi stăpâne, măi stăpâne!
Nu-ţi tot bate gioc de mine,
Că-a veni vara ca mine,
Şi te-oi prinde-n lunea mare...
ş.c.l.

sau:

Oh! duşmane de ciocoi!
De te-aş prinde la zăvoi,
Să-ţi dau măciuci să te moi,
De piele să te despoi...
ş.c.l.

El se duce la hoţie pentru ca să vânture ţara şi să-i iasă vestea-n lume, şi să-l îndrăgească nevestele, şi să-l binecuvânteze săracii, şi să se facă într-un cuvânt:

Păunaşul codrilor,
Voinicul voinicilor,
Drăgălaşul mândrelor
Şi groaza ciocoilor.

Acesta este visul care frământă închipuirea lui! acesta este dorul care îi arde sufletul! Cât pentru averi, el cum le câştigă, aşa le şi răspândeşte. Banii luaţi din chimirul bogatului trec în mâna săracului, căci românul, deşi se face hoţ, el nu trece cu vederea pe cei ce-i poate agiuta la nevoie.

Bujor, Codreanu, Voicu, Tunsul şi alţi hoţi de demult şi din vremile noastre, nu întâlneau sărman nenorocit fără a-i da bani să-şi cumpere boi; nu videau văduvă săracă fără a-i face bine. De aceea poporul nostru a avut totdeauna o simpatie nemărginită pentru voinici. El îi găzduieşte, îi

cântă, îi admiră şi îi tânguieşte amar când ei pică în mâna potirei.

În ochii poporului hoţul este un erou la ale căruia fapte şi nenorociri el se interesează ca la un copil al său. Amândoi se iubesc unul pe altul, se ocrotesc la vreme de nevoi şi stau uniţi prin o strânsă legătură de aceleaşi sâmţiri şi de acelaşi interes poate.

În urmare, cele mai frumoase cântice sunt alcătuite de popor în iubirea şi în pomenirea hoţilor; cele mai frumoase romăncuţe se îndrăgesc după dânşii, căci tot au mai rămas la românii de astăzi oarecare slabe aduceri aminte de dumnezeii romanilor celor vechi, Venus şi Mars, care se iubeau împreună pe Olimp.

Dar spre o mai deplină încredinţare de acea iubire frăţească ce au hoţii şi poporul între ei, să cercetăm în treacăt cânticele, poeziile, alcătuite de improvizatori, şi care sunt ştiute în toată românimea. Aceste cântice au îndoitul merit de a cuprinde în sânul lor şi notiţii istorice, şi flori de poezie vrednice de a atrage admirarea noastră.

În vremea lui Mihai Ghica V. V. se arată la Movilău un hoţ vestit, anume Codreanu... Să videm în ce chip îl descrie cânticul poporal:

Mult e mândru, sprintinel,
Cel voinic, cel voinicel,
Şi tot cată-un roibuleţ,
Roibuleţ cu părul creţ,
De-a lui Codrean drăguleţ.

Care mumă poate să-şi dizmierde copilul cu mai multă dragoste? Pentru poporul român, Codreanu nu e numai un voinic, ci un voinic iubit, un voinic frumos, un voinicel

mândru şi sprintinel! Hoţul îşi găseşte în sfârşit un cal după inima lui, se aruncă pe el şi...

Trii rugine că-i trăgea,
Astfel roibul mi-şi fugea...
Văile se limpezea!

Ce descriere poate fi mai simplă, mai energică şi mai poetică? Care cuvânt din limba noastră poate arăta o icoană mai lămurită de iuţala calului şi de repegiunea fugii lui, decât *limpezirea văilor?* Poezia românilor este o comoară nesfârşită de frumuseţi originale, carele dovedesc geniul poporului.

Codreanu, după multe izbânzi, întinde masă mândră în rădiul Breazului, deasupra Copoului, chiar în faţa Iaşului:

Şi mi-şi bea şi veselea,
De potiră nici gândea.

Este de însămnat că în toate baladele voiniceşti se găsesc aceste două versuri. De unde vine asta? şi ce dovedeşte repetarea lor? Hoţul e atât de sigur în puterea lui că nu-i pasă de nimic; dar poporul care se îngrijeşte de viaţa lui, şi care, ştiind că potira îi este cea mai aprigă duşmană, prevede soarta ce-l aşteaptă din pricina nepăsării sale, poporul zic, îl tânguieşte amar prin acele două versuri şi adeseori, nemaiputând stăpâni presimţirea şi grija sa, îl îndeamnă pe hoţ să se ferească de duşmani şi îi zice:

Bea voinice, şi nici prea,
Că-i potira ici, colea!

Să ne întoarcem însă iarăşi la Codreanu. Pe la mijlocul mesii, iată că soseşte potira şi-l încungiură.

Iară el cum o videa,
Plosca la gură punea,

Şi mai tare-nveselea.
Arnăuţii îi zicea:
„Dă-te, Codrene, legat,
Să nu te ducem stricat".
Iar Codrean le răspundea:
„Mielu-i gras, ploscuţa-i grea;
De sunteţi niscaiva fraţi,
Iată masa şi mâncaţi!"

Răspuns falnic şi caracteristic! în el e zugrăvită natura întreagă a hoţului român: fală, nepăsare, voinicie şi dărnicie.

Ei pistoalele-şi scotea,
Şi-n Codrean le slobozea!
Pieptul lui Codrean sărea...
Iar el rănile-şi strângea,
Plumbii din carne-şi scotea,
Cu ei durda-şi încărca,
Şi din gură-aşa striga:
„Alelei! tâlhari păgâni,
Cum o să vă dau la câni
Că-de-atâta sunteţi buni!"
Codrean durda-şi întindea,
Şi-n plin durda lui pocnea.
Potiraşii gios cădea,
În sânge se svârcolea...

În cât se atinge de faptele eroului său, poporul nu trece nimică cu viderea. Îi place să descrie toate mişcările lui şi să rezică toate cuvintele sale:

Iar Leonti Arnăutul
Înghiţi-l-ar pământul!
Nasturi de-argint că scotea,

În puşcă mi-i ascundea,
Şi-n Codrean îi slobozea ...
Pe Codrenaş mi-l rănea!

Iată în sfârşit cele mai puternice dovezi de sâmţirile poporului pentru haiduci. Începutul şi sfârşitul acestei strofe cuprind toată inima lui.

Iar Leonti Arnăutul,
Înghiţi-l-ar pământul!

Blăstăm şi ură asupra duşmanului, asupra învingătorului dragului său Codrenaş!

Pe Codreanş mi-l rănea!

Acest *mi-l* este un poem întreg de dragoste, de jale şi de desperare.

Să videm acum ce fel răspund hoţii la atâta iubire şi ce fac ei ca să o câştige? Faptele lor voiniceşti sunt în adevăr destoinice a minuna închipuirea poporului, dar prin care fapte ei ştiu a atrage aşa de bine simpatia lui? Să cercetăm dar iarăşi cânticele lor şi ne vom tălmăci lesne acea problemă.

Iată ce găsim în baladele celor mai mulţi hoţi de codru şi de drumul mare:

Tot acel Codrean de care am vorbit mai sus, după ce se luptă ca un leu, e prins, legat şi dus spre cercetare înaintea Domnului Matei Ghica.

– Măi Codrene, voinicele,
Spune tu Domniei mele,
Mulţi creştini ai omorât,
Cât în ţară mi-ai hoţit?
– Domnule, Măria-ta,
Giur pe Maica Precista!
Eu creştini n-am omorât

Cât în ţară-am voinicit
Om bogat de întâlneam
Averile-i împărţeam;
Iar de-ntâlneam săracul
Îmi ascundeam băltagul
Şi-n chimir mâna băgam
Şi de cheltuială-i dam.

Cânticul lui Bujor zice:

Frunză verde de lior,
Răsăsit-au un bujor,
La ciocoi îngrozitor
Şi la săraci de-agiutor.

Voicu, întrebat de giudecători şi cercetat despre averile ce adunase el în vremea hoţiei lui, răspunde aşa:

Averile nu voi da.
Că pe Voicu-ţi spânzura,
Şi voi galbeni-ţi lua,
Cu cărţile îţi giuca,
Cu droştile îţi plimba
Cu muierile-ţi mânca.
I-am ascuns pe la copaci,
Să-i găsească cei săraci,
Să-şi cumpere boi şi vaci!

Destule sunt aceste pilde ca să ne arate totodată şi caracterul voinicesc al hoţilor români, şi caracterul iubitor şi recunoscător a poporului român, şi în sfârşit caracterul original a geniului său poetic.

II[1]

Eu fac întocmai ca negutitorii de petre scumpe, care când îți arată vreun briliant minunat, se sâmt fără voie îndemnați a rosti mii de laude asupră-i, deși el însuși se recomandă destul ochilor prin frumusețile sale. Nu pot să-ți trimit vreo baladă mai însemnată, fără a o întovărăși de câteva rânduri pline de entuziasm pentru dânsa. Ce să fac?... M-am înamorat de poezia populară ca de o copilă din Carpați, tânără, mândră, nevinovată și așa de frumoasă, că după cum zice vorba românească, *pe soare ai putea căta, iar pe dânsa ba!* Iată dar că dezvăluind astăzi la lumina soarelui comoara nesfârșită a poeziei românești, aleg din colecția Baladelor și a cânticelor ce am adunat prin munții și văile Moldovei, trii balade și câteva hore destinate a apărea în coloanele foaiei *Bucovinei*. Cea dintâi baladă este a lui *Mihu Copilul*.

Acest Mihu este un adevărat cavaler-trubadur din veacul de mijloc. Voinic vânturel de țară și gingaș cântăreț, el trezește codrii vechi, trecând ca o nălucă înarmată prin desișul lor, pe la ceasul când toată suflarea doarme, pe la miezul nopții!

Mult e frunza deasă,
Noaptea-ntunecoasă
Și calea pietroasă.

[1] Textul în legătură cu *Mihu Copilul* apare în *Bucovina* din 22 martie 1850.

zice balada, dar lui Mihu nu-i e grijă nici de fantasmele spăimântătoare ale întunericului, nici de fiarele crude ale codrului. El merge voios pe murguşoru-i mic care, când se urca la dealul Barbatu şi călca în peatră

Peatra scăpăra,
Noaptea lumina,
Noaptea ca ziua!

Se duce Mihul meu *dismierdând codrii* prin dulceaţa unui cântec armonios, unui cântic de voinic ce suna aşa de duios, încât mult în urmă-i codrii vuiau tainic şi se clătinau ca la suflarea unui geniu nevăzut.

Şi tot merge, merge,
Ş-urma li se şterge
Pintre frunzi căzute
Pe cărări perdute.

În zadar calul său cearcă a lăsa drumul şi a apuca colnicul! în zădar murgul năzdrăvan zice:

Că s-aţiu pe-aici
Patruzeci şi cinci,
Cincizeci fără cinci,
De haiduci levinţi,
Duşi de la părinţi,
De când era mici.

Mihu nu-şi numără duşmanii niciodată; lui nu-i pasă de-ar fi patruzeci şi cinci, cincizeci fără cinci; de-ar fi chiar haiduci levinţi; de-ar fi chiar *duşi de la părinţi de când erau încă mici;* de-ar fi, într-un cuvânt, acei duşmani, lipsiţi de orice sâmţire omenească, ca fiinţi ce de mult s-au depărtat de la izvorul îndulcitor al inimii omineşti, de la sânul părintesc. Mihu răspunde cu fală:

Murgule, te lasă
Istor braţe groase
Groase şi vânoase;
Istuia piept lat
Lat şi-nfăşurat;
Istui păluşel,
Tăiuş de oţel!

La aceste cuvinte Murgul se supune, lasă colnicul şi apucă iar drumul, *căci murgu-i ca gândul,* zice balada: dar iată în fundul codrului, la o muche de stâncă, benchetuieşte un ungur bătrân cu patruzeci şi cinci de nepoţi ai lui, şi iată că deodată el tresare, auzind:

Un mândru cântic,
Cântic de voinic
Ş-un glas de cobuz
Dulce la auz,
De cobuz de os
Ce cântă frumos.

Acesta e Ianuş cel vestit! Ianuş care domneşte în codri cu o ceată de voinici cu *chivere nalte şi cu cozile late, lăsate pe spate!* Ianuş care porunceşte la haiduci; *făr' de leafă;* hoţoman bătrân şi nempăcat.

Cu barba zburlită,
De rele-nvechită!
Până-n brâu lungită,
Cu brâu învelită!

El are *săbii lucitoare,* are *durdă ghintuită,* are *inimă oţălită,* dar sufletul lui e măreţ, căci, măreaţă e porunca ce dă el voinicilor lui Haramini. Mergeţi, le zice, şi-i aţineţi calea la pod, la hârtop etc. ...

De-a fi vrun viteaz,
Să nu mi-l stricaţi!
Iar vrun fărmăcat
De mueri stricat...
O palmă să-i daţi,
Drumul să-i lăsaţi.

O parte din unguri merg de ies în calea Mihului şi cad ucişi de paloşul lui, căci le-a zis Mihu:

Cine v-a mânat
Capul v-au mâncat!

Pe urmă Mihu purcede iar pin cel codru verde, cântând duios din cobuz, şi merge de se înfăţoşează deodată în ochii lui Ianuş. Ungurul se înfurie şi cu glas de răzbunare porunceşte nepoţilor să deie cu flintele, să deie cu lăncile: „Lăsaţi lăncile" le zice Mihu

Că eu Mihu sunt!
Şi vreu să vă cânt
Un mândru cântic,
Cântic de voinic,
Din cobuz de os
Ce cântă frumos!

Ungurii se opresc la glasul lui, şi însuşi Ianuş rămâne mut. Aici vine o scenă vrednică de geniul lui Osian! În fundul unui codru vechi ca pământul şi tăcut ca mormântul, în faţa unui bătrân ce pare a fi chiar zeul fantastic al codrului, în mijlocul unui mare număr de hoţi turbaţi de dorul răzbunării, la razele stelelor ce lunecă şi să răsfrâng pe arme lucitoare... un voinicel singur, privind moartea cu nepăsare, începe a cânta şi deodată natura întreagă se trezeşte, bătrânul se îmblânzeşte şi hoţii stau porniţi pe

gânduri, uitând mânia lor. Dar cine cântă aşa? Mihu Copilul! Şi ce fel cântă Mihu! Balada zice:

Iată, mări, iată
Că Mihu deodată
Începe pe loc
A zice cu foc,
A zice cu dor
Începe uşor
Un cântic duios
Atât de furmos,
Că munţii răsună
Vulturii s-adună,
Brazii se clătesc,
Frunzele şoptesc,
Stelele sclipesc
Şi-n cale s-opresc!

Cine nu s-ar fi înduioşat în asemine armonie încântătoare, dacă însăşi stelele s-au oprit din calea lor ca să o asculte, ele care aud melodiile cereşti? cine n-ar fi zis în urmă, ca Ianuş:

Vin' tu Mihule,
Vin' voinicule,
Să benchetuim
Şi să veselim.
Ş-apoi amândoi
Ne-om lupta noi doi.

Ianuş şi Mihu se pun la masă şi benchetuiesc, se ciocnesc pahare, deşi ei fac acum praznicul morţii. Unul din doi trebuie să moară, căci nu poate încăpea pământul doi viteji ca Mihu şi Ianuş. Iată dar că se scoală şi

De-o parte se duc,
La luptă s-apuc!

Cine va fi oare învingător? Lupta le e de moarte! De vroieşti s-o afli, citeşte balada, căci ar fi păcat să-i dezvălesc eu toate tainele.

Cea a doua baladă se numeşte *Păunaşul codrilor*[1]. Ea se deosebeşte de cânticele numite haiduceşti prin un caracter romantic ce îi dă o mare asemănare cu baladele Cavalerilor din veacul de mijloc. Subiectul ei de dragoste şi de vitejie, precum şi chipul cu care este tratat de necunoscutul ei autor, te face a cugeta la unele scene din poemul lui Tasso, la luptele eroilor cântaţi de acest geniu nemuritor al Italiei, la vitejiile nobililor Cavaleri, care aveau drept deviză două singure cuvinte: *Amor şi Glorie!* şi care murea cu mulţămire pentru apărarea iubitelor lor.

Aşa, în balada românească, videm un voinicel trecând cu mândra lui pe culmea unui colnic, la o margine de codru. Amândoi sunt tineri, uimiţi de dragoste. Ea-i pruncuţă bălăioară, cu cosiţă gălbioară; el e voinicel mândru şi cu statul tras printr-un inel. El o roagă să cânte şi-i tot zice:

Cântă-ţi, mândro, cânticul
Că mi-e drag ca sufletul!

Prunca ar împlini cu bucurie dorinţa iubitului ei, dar se teme ea însăşi de puterea fărmăcătoare a cânticului, căci presâmte că acel cântic va răsuna în codri şi le va scoate în cale pe un viteaz vestit, neînvins încă, Paunaşul codrilor! Inima-i spune că frumuseţea ei ar fi pricină de luptă periculoasă şi nepotrivită între un voinicel tinerel ca bădiţul ei şi un Păunaş de codru, care şi-a dobândit falnicul titlu de

[1] Cântecul apare în *Bucovina* din 28 oct. 1849 (n.ed.).

Voinicul voinicilor. Însă deşi nu vrea să cânte îndată, ea nu mărturiseşte de-a dreptul frica ce o stăpâneşte, căci o nobilă sâmţire de delicateţe o opreşte a lovi amor propriul iubitului ei, ci îi dă numai a înţălege de departe despre pericolul ce l-ar ameninţa, când şi-ar cânta ea cânticul:

Eu, bădiţă, l-oi cânta,
Dar codrii s-or răsuna,
Şi pe noi ne-o-ntâmpina
Păunaşul codrilor,
Voinicul voinicilor...

Această strofă este vrednică de însămnat ca dovadă de fiinţa sâmţirilor celor mai delicate în inima poporului român, şi de precunoştinţa instinctivă a poeţilor poporali în ceea ce priveşte fineţele artei poetice.

La răspunsul copilei, voinicelul, cetind în inima ei, se înduioşează şi, în exaltarea dragostei lui, îi dă numirile cele mai dismierdătoare:

Aurică, drăgulică,
Nici n-ai grijă, nici n-ai frică.

Cuvântul *aurică* cuprinde ideea de frumuseţe, de preţ mare, de raritate, de lucire şi de toate calităţile aurului. Voinicelul nostru (cărui negreşit aurul i se părea un metal foarte rar) nu putea dar găsi un termin mai bogat, mai original şi mai potrivit cu iubita lui, ce avea cosiţă gălbioară. Amoriul e neolog în ţara noastră.

Cuvântul *drăgulică* ne îndeamnă a observa aici asemănarea ce se află între limba românească şi cea italiană, în privirea diminutivelor. Aşa, din *dragă*, românul face *drăguţă*, ş-apoi *drăguliţă* sau *drăgulică*, precum face italianul din *caro, carino, carinetto*. Una din calităţile cele mai vederate

ale poporului nostru este caracterul său blând, simpatic şi dismierdător. Să ne întoarcem însă la şirul baladei.

După cea întâi izbucnire a inimii sale, voinicelul nostru urmează a zice cu o falnică bărbăţie, sprijinită de însăşi puterea dragostei lui:

Să n-ai grijă pentru mine,
Cât oi fi eu lângă tine!
Să n-ai frică pentru tine,
Cât îi fi tu lângă mine!

Iată că prunca începe a cânta şi, precum ea presimţise, iată că dulceaţa cânticului trezeşte răsunetele depărtate şi le scoate în cale pe Păunaşul codrilor! Cine-i el? Ce soi de fiinţă este acest om care poartă un nume atât de poetic şi care este cunoscut în lume de Voinicul voinicilor? Îl vom afla din cele întâi cuvinte ale lui, cuvinte făloase, poruncitoare şi ameninţătoare:

Măi băiete, băieţele,
Măi voinice, voinicele,
Dă-ne nouă mândra ta
Ca să scapi cu viaţa ta...

Pentru un Păunaş de codru ca dânsul, pentru Voinicul voinicilor toţi ceilalţi oameni i se par negreşit băieţei, voinicei; în urmare când vorbeşte de dânsul, el zice: Noi, nouă! Întocmai ca un stăpânitor, şi crede că toţi trebuie să se supuie la poruncile lui, căci altmintrilea amar de ei!

Care este însă soiul dorinţii lui? O dorinţă născută din dragoste. El vrea pe mândra care l-a tras din codri prin glasul ei, şi care acum îl farmecă prin frumuseţea sa. Poronca este scurtă şi hotărâtoare. Răspunsul asemine este scurt şi energic:

Ba! eu mândra nu ţi-oi da
Pân' ce capul sus mi-a sta!

Îndrăzneaţă mândrie a tinereţii! bărbăţie insuflată prin focul dragostei! nobilă pornire a inimii fără frică... toate aceste sâmţiri sunt tălmăcite în două versuri. În ele domneşte un ce cavaleresc, care repoartă mintea la veacul de mijloc. Se pare a videa doi Cavaleri înzeoaţi, cu lăncile în mâni, cu coifurile pe frunte şi provocându-se la luptă în gloria unei dame iubite de amândoi. Dar deşi acele cuvinte dau baladei un caracter mai deosebit, versurile ce urmează îi adaug o nouă podoabă prin colorul lor de naţionalitate netăgăduită.

Că de când o am luat,
În cosiţe i-am giurat
Să n-o las de lângă mine,
Şi s-o apăr de oricine!

A giura dragoste în cosiţele copilelor este un obicei ţărănesc cunoscut şi întrebuinţat de toţi holteii câmpiilor şi ai munţilor noştri. Giurământul în cosiţele fetelor înfăţoşază ideea şoaptelor amoroase şi tainice, care se fac pe furiş la şezători, la scrânciobe, la sărbători, atunci când ochii părinţilor încetează de a privighea mişcările copiilor.

Poeziile poporale sunt, precum videm, comori nepreţuite, în care putem descoperi icoane vii şi poetice de obiceiurile şi de prejudiţiile neamului românesc. Aşa, mai departe, cetim în baladă că voinicii *se apucă de brâie şi se iau la luptă!* Lupta trupească era la romani un exerciţiu zilnic care slujea a forma ostaşii pentru războaie şi care era totodată o petrecere, precum şi un mijloc de a pune sfârşit sfezilor particulare. La romani erau luptători publici ce dau

reprezentaţii mari. Asemene şi la românii de astăzi lupta trupească a rămas din vechime un obicei care domneşte pretutindeni la munţi şi la câmpii, şi biruitorul este încungiurat de stimă şi de respect, precum odinioară la Roma gladiatorii cei mai vestiţi.

Trânta gioacă un rol mare la sărbătorile poporale şi adeseori ea hotărăşte înclinarea inimilor fecioare. În vreme ce bătrânii stau culcaţi pe iarbă, povestind despre vremea veche, în vreme ce nevestele şi însurăţeii gioacă în horă, mulţi din flăcăi fac rămăşaguri pe trânte, se apucă la luptă, şi copiii îi imitează prin pregiurul lor. Trântele dar sunt împărţite în deosebite categorii, precum:

Trânta voinicească,
Trânta mocănească,
Trânta ursărească,
Trânta pe dreptate ş.c.l.

Şi cine a văzut acele ale românilor din veacul nostru, cunoaşte de înainte tablourile şi statuele ce înfăţoşază luptele gladiatorilor romani. Aceleaşi poze, aceleaşi apucături, aceleaşi mişcări se reproduc la strănepoţii lor după două mii de ani.

Lupta voinicească consistă a se apuca trupul cu braţele cruciş şi a se arunca la pământ, aducându-se unul pe altul peste mână; iar cea mocănească consistă a se prinde de brâie, a se frânge mijlocul şi a se pune unul pe altul în genunchi sau a se aduce peste cap. Puterea luptaşilor stă dar în tăria şalelor şi a braţelor, precum şi în strânsa legătură a brâielor. Iată pentru ce balada zice:

Ei la luptă s-apuca
Şi de brâie se lua

Şi mai departe adaugă:

Voinicelul mi-şi slăbea,
Brâul i se descingea...

Acum lupta între amândoi voinicii se apropie de sfârşit. Păunaşul frânge mijlocul bădiului care slăbeşte cu cât i se desface legătura şalelor; şi acesta, sâmţind că în curând o să fie dovedit, zice în desperare:

Mândro, mândruliţa mea,
Vin' de-mi strânge brâul meu,
Apăra-te-ar Dumnezeu!

Până în minutul cel de pe urmă gândul lui este preocupat de soarta iubitei sale şi dacă el doreşte a mai prinde la putere, este numai ca s-o poată apăra pe dânsa. De viaţa sa el nu se îngrijeşte. Deşi pericolul e mare pentru dânsul, rugăciunea ce face el către Dumnezeu, pomeneşte numai de ea.

Vin' de-mi strânge brâul meu,
Apăra-te-ar Dumnezeu!
Că-mi slăbesc puterile,
Mi se duc averile.

Care sunt averile unui voinic?... Puterile lui! Ce zici de un popor cu asemine sâmţiri cavalereşti? Să videm acum ce răspunde copila la acele cuvinte. Vine ea în agiutorul badiului sau nu?

Ba nu, nu, bădiţă frate,
Că voi lupta pe dreptate,
Şi oricare-a birui
De bărbat eu l-oi primi!

Poporul român are un respect nemărginit pentru dreptate. Fie în orice întâmplare, el pleacă capul dinaintea

ei. În ochii poporului dreptatea este o dumnezeire şi, când vorbeşte de dânsa, el o numeşte *sfânta dreptate!* Iată pricina pentru care mândruliţa baladei nu voieşte a lua parte la lupta badiului cu Păunaşul, căci lupta *e pe dreptate!* Totodată acea luptă voinicească ce se face sub ochii săi pentru dobândirea ei, măguleşte natura sa de femeie şi de romîncă. Ca femeie, îi place a vide că frumuseţea ei naşte porniri atât de aprinse în inimile vitejilor; ca femeie ea sâmte milă pentru voinicelul ce-şi pierde puterile şi, vroind a-i da agiutor prin un chip oarecare, ea îl îmbărbătează, zicând că va primi de bărbat pe cel care va fi biruitor, căci negreşit asemine cuvinte sunt în stare a da putere de leu oricărui tânăr înamorat; dar, cercetând bine înţălesul acestor cuvinte, se descopere lesne tragerea instinctivă a inimii sale de romîncă pentru cel mai viteaz dintre ambii luptători.

În urmare, lupta se începe cu mai mare furie: dar în curând unul din doi luptaşi cade biruit. Balada zice:

Din doi unul dovedea:
Din doi unul gios cădea!
Cine că mi-şi dovedea,
Şi cu mândra purcedea?

Poetul necunoscut al acestei poezii pare a fi compus aceste patru versuri înadins pentru ca să aţâţe curiozitatea ascultătoriului şi să mărească interesul subiectului prin o prelungire premeditată.

Cine că mi-şi dovedea
Şi cu mândra purcedea?
Păunaşul codrilor!
Voinicul, voinicilor!

Tablou viu al vitejiei răsplătite prin biruinţă.

Cine-n luptă mi-şi cădea,
Şi-n urmă-le rămânea?
Voinicul tras prin inel,
Moare-n codru singurel!

Tablou trist ce varsă în suflet o tainică sâmţire de jale. În adevăr, poetul cel mai ingenios nu ar putea să sfârşească un poem mai bine şi mai frumos, decât precum se sfârşeşte balada prin contrastul vieţii şi al morţii. Viaţă cu dragoste! moarte pentru dragoste!

Cea a treia baladă, intitulată *Miorița,* este o veche cunoştinţă a ta.

Îţi aduci aminte de o seară din luna iulie a anului trecut, când ne aflam mai mulţi prieteni adunaţi la moşia voastră, la poetica Cernauca? N**, R**, C**, tu şi eu ne pornirăm de la curte cu gând de a face vânat la raţe, şi sosind pe malul iazului de lângă casă, ne lungirăm pe iarbă, aşteptând ca raţele să vie la buza puştii. Zic *buza puştii,* căci deşi eram patru vânători, numai o singură armă aveam.

Soarele culcându-se din dosul pădurilor Cernaucăi, răspândea valuri de raze înfocate, carele luneca printre frunzele copacilor ca nişte şerpi de aur şi venea de se giuca pe faţa iazului. Aerul era lin, ceriul împodobit cu văpseli de minune şi natura întreagă cufundată într-o tăcere adâncă în faţa măreţii apuneri a soarelui. Pământul părea a zice cel de pe urmă adio luminii cereşti şi a se pregăti de serbat tainele nopţii. Frumoasă seară era aceea! frumoasă şi plină de sâmţiri dulci pentru noi! Nu se zărea altă mişcare împregiur, decât clătinarea papurii din iaz, pricinuită prin trecerea vreunei păsări de baltă ce îşi căuta cuibul. Nu se auzea alt sunet decât glasul lung, tainic şi pătrunzător al unui bucium,

care răsuna din partea Moldovei. Acel sunet trezi fiori fierbinți în inimile noastre, căci părea a fi glasul țării chiemându-și copiii rătăciți în străinătate!

Atunci, ca totdeauna, începuserăm tuspatru, o lungă și mult interesantă dizertare asupra neamului românesc. Unul vorbi despre istoria lui atât de bogată în fapte eroice, încât ar putea sluji de izvor la sute de romanuri istorice, dacă s-ar naște vreun Walter Scott la noi. Altul făcu analizul proverbilor ce culesese din gura poporului și care sunt de natură a da o mare și minunată idee de cominția lui, dacă este adevărat că: *les proverbes sont la sagesse des nations!* Un al triilea descrise obiceiurile și năravurile românilor, căutând a face o alăturare comparativă între ele și ale vechilor romani, și ne dovedi în multe puncturi că locuitorii țărilor noastre au păstrat mai multe rămășiți strămoșești decât locuitorii Romei de astăzi. În sfârșit veni rândul meu și fusei rugat a zice balada *Mioarii*[1]. Deși eu nu o știam întreagă pe de rost, totuși vă spusei câteva părți din ea, carele deșteptară în voi o mare admirare pentru poezia poporală.

Iată dar că, în memoria acelei seri minunate de la Cernauca și în sperare de a discoperi la lumină comorile de dulce poezie ce stau asemeni în sânul poporului român, iată, zic, că îți trimit acum întreaga baladă a *Mioarii*. Oricare român o va ceti în gazeta ta va avea dreptul de a se fălii de geniul neamului său!

Această baladă al cărei subiect e foarte simplu, începe din două versuri ce sunt totdată și o minunată icoană poetică

[1] Accastă baladă mi-a fost adusă din munții Sovejăi de dl. A. Rusu, care o descoperi împreună cu multe altele în vremea cât a fost exilat pe nedreptate la mănăstirea Sovejii. (Nota lui Alecsandri a fost extrasă de noi din *Bucovina*. n.ed.).

şi o dovadă de dreapta preţuire ce poporul ştie a face de frumuseţile ţării sale.

Pe-un picior de plai,
Pe-o gură de rai.

Românul îşi iubeşte pământul unde s-a născut ca un rai, din care nici tiraniile cele mai crude nu sunt în stare a-l goni. Câte năvăliri de barbari au trecut peste biata ţară! câte palme dumnezeieşti au căzut peste bietul român!... şi cu toate aceste, poporul a rămas neclintit pe locul său, păstrându-şi naţionalitatea în mijlocul aprigelor nevoi şi zicând spre mângâiere: *apa trece, pietrele rămân.*

Pe-un picior de plai
Pe-o gură de rai,
Iată vin în cale,
Se cobor la vale,
Trii turme de miei
Cu trei ciobănei...

Strofa aceasta ne arată un tablou viu de emigrările (pribegirile) turmelor ce se cobor în fiecare an din vârfurile Carpaţilor şi trec prin Moldova de se duc să ierneze peste Dunăre. Sute şi mii de oi, mânate de mocani îmbrăcaţi cu sarice albe, ies din gurile munţilor îndată ce frigul toamnei soseşte prevestind iarna, şi merg să găsească păşuni în câmpiile ţării turceşti, sub poalele Balcanilor. Unele vin de la Vrancea, altele de pe coastele Ceahăului, altele de prin văile Bistriţei şi a Moldovei, iar cele mai multe de peste Carpaţi, din Transilvania. Deosebitele turme se adună la un loc şi înformează caravane numeroase ce se coboară încet spre Dunăre unind sbieratul lor cu lătratul cânilor de pază, cu sunetul telincilor aninate de gâtul măgarilor şi cu şueratul

pătrunzător al mocanilor călăuzi. Viață simplă și patriarhală! tablou vrednic de veacurle acele nevinovate, pe când regii nu erau decât niște păstori!

Unu-i moldovan,
Unu-i ungurean,
Și unu-i vrâncean!

Adică unu-i de pe valea Moldovei, unu-i de la Vrancea și unu-i din Ardeal. Din nenorocire, poporul nostru din Moldova confundă foarte des numele de ardelean cu cel de ungurean, căci el nu a agiuns a cunoaște cât e de întins pământul locuit de români. El nu știe că dincolo de toate hotarele țării lui, că peste Carpați și până în sânul Ungariei, că peste Dunăre și până în sânul Macedoniei, că peste pârâul Molniței [...] se află tot români ca dânsul, care au același port, aceleași obiceiuri ca dânsul și care, într-un cuvânt, sunt frații lui de același nume și de același sânge! Puțini sunt la număr între români, care au cunoștință de întinderea neamului lor și mai puțini încă acei care sunt convinși de puterea ce ar dobândi acest neam nenorocit, când toate ramurile lui ar fi readunate pe lângă vechea lor tulpină. Streinii ne cunosc mai bine decât noi înșine și prevăd viitorul nației noastre cu *deosebite sâmțiri!*... Zic *nație,* căci avem dreptul de a pretinde acest nume, fiind opt milioane de glasuri românești, care îl putem revendica în fața lumii. [...] Toți laolaltă români de aceeași religie, de același trecut și de același viitor!

Oiță bârsană!
De ești năzdrăvană
Și de-o fi să mor
În câmp de mohor...

Poporul român are mare plecare şi crede în fatalitate, în soartă. El îşi împarte viaţa în zile bune şi în zile rele şi prin urmare nenorocirile îl găsesc totdeauna pregătit la lovirile lor. Aşa, nici o întâmplare cât de aprigă nu-l poate dărâma, căci el se mângâie şi se întăreşte cu ideea că: *aşa i-au fost scris!... aşa i-au fost zodia!... aşa i-au fost menit să fie!*

Să le spui curat
Că m-am însurat
Cu-o mândră crăiasă,
A lumii mireasă.

Nu poate fi vreo zicere mai poetică şi totodată mai potrivită pentru descrierea morţii. Moartea este o mândră crăiasă care domneşte peste omenirea întreagă şi totodată ea este *mireasa lumii.* Tot omul e logodit cu moartea din minutul ce intră în viaţă.

Că la nunta mea
Au căzut o stea.

Stelele au o mare înrâurire asupra închipuirii poporului român. El crede că fiecare om are câte o stea care, din minutul ce el se naşte şi până ce moare, este tainic legată cu soarta lui. Steaua românului *se întunecă* când îl ameninţă vreo nenorocire şi *cade din cer* când el se apropie de gura morţii. Sunt iarăşi stele ce se arată din vremi în vremi ca o prevestire de mari întâmplări între popoare. Aşa sunt unele stele roşii ca de sânge care apar, zice românul, înaintea războaielor... ş.c.l.

Soarele şi luna
Mi-au ţinut cununa;
Brazi şi păltinaşi
I-am avut nuntaşi;

Preoţi, munţii mari,
Pasări lăutari,
Păsărele mii
Şi stele făclii!

Poetul necunoscut al acestei balade preface cu puterea închipuirii lui tot universul într-un templu luminat de făcliile cereşti şi aduce toate constelaţiile şi toate podoabele pământului faţă la cununia omului cu moartea!

Giudece oricine, fără părtinire, sublimul unui tablou atât de măreţ şi hotărască, dacă se poate, cât e de adâncă, cât e de bogată comoara poeziei românilor. Totodată, în privirea sâmţirii înduioşătoare cât şi în privirea frumuseţii limbii noastre, însămneze cetitoriul câtă dragoste este cuprinsă în descrierea desmierdătoare ce face muma de copilul ei, când zice:

Cine-au cunoscut,
Cine mi-au văzut
Mândru ciobănel,
Tras pintr-un inel?
Feţişoara lui
Spuma laptelui!
Mustăcioara lui,
Spicul grâului!
Perişorul lui,
Pana corbului,
Ochişorii lui
Mura câmpului!

Asemine nu mai puţin este de însămnat cu câtă îngrijire dulce şi fiască ciobănelul se roagă Mioriţei ca să spuie mamei

lui că el nu s-a însurat cu o mândră crăiasă, a lumii mireasă, *ci cu o fată de crai, pe-o gură de rai!* nici să-i spuie că *la nunta lui au căzut o stea!* ş.c.l. căci inima unei mame nu se înşală niciodată. Biata mamă ar înţelege că fiul ei a murit!

Iată, iubite, toată balada Mioriţei pe cât am putut-o descoperi. Eu nu cred să fie întreagă, dar cât este măcar, ea plăteşte în ochii mei un poem nepreţuit, şi de care, noi românii ne putem făli cu toată dreptatea.

Într-o epohă ca aceasta, unde ţările noastre au a se lupta cu duşmani puternici care cearcă a întuneca nu numai drepturile politice, dar şi chiar naţionalitatea românilor, poezia poporală ne va fi de mare agiutor spre apărarea aceştiea; căci oricât de măestre să fie manifesturile cabinetului de Petersburg, românii tot români vor rămânea şi vor dovedi că sunt români prin limba lor, prin tradiţiile lor, prin obiceiurile lor, prin chipul lor, prin cânticele lor şi chiar prin giocurile lor.

Aşa spre pildă, de vom cerceta aceste din urmă, vom găsi pe lângă nenumăratele dovezi de origine romană a poporului ce locuieşte pământul vechei Dacii, că danţurile lui sunt de mare însemnătate.

Două din aceste mai cu samă şi anume: giocul *Căluşăilor* şi *Hora* păstrează până în ziua de astăzi un caracter antic, care răstoarnă toate săcile pretenţii ale acelora ce se cearcă a întuneca naţionalitatea românilor. Giocul *Căluşăilor* este un danţ alegoric care înfăţişază *răpirea Sabinelor;* iar *Hora* este adevăratul danţ roman, *chorus,* şi se gioacă în România cu aceeaşi rânduială horegrafică, precum se văd săpate în marmurile antice horele vechilor romani!

Flăcăii şi fetele, bărbaţii şi nevestele dintr-un sat, sau din mai multe sate adunate într-o zi de sărbătoare, se prind cu toţii de mâni şi fac un cerc larg, care se învârteşte încet din stânga în dreapta şi din dreapta în stânga pe măsura cânticului. Aceasta este hora! gioc simplu şi patriarhal! simbol al unirii tuturor în o singură familie!

Înlăuntrul cercului stau lăutarii care umblă necontenit pe lângă dănţaşi, improvizând strofe şagalnice pentru fete, vesele pentru flăcăi, şi adeseori atingătoare de bărbaţi însuraţi. Aceste improvizaţii trecătoare care se tipăresc în mintea poporului şi rămân cu vremea proprietatea sa poetică, se numesc iar hore. Ele aţâţă veselia giocului şi adeseori, dezvălind tainele inimelor, slujesc de misterioasă coînţelegere între acei ce se iubesc.

Aşa de pildă, lăutariul, carele este geniul însufleţitor al horei, trecând pe lângă o copilă din cercul danţului, îi cântă.

Zis-au badea c-a veni,
Luna-n cer când s-a ivi ş.c.l.

Pe urmă, alăturându-se de badea în altă parte a cercului, îi arată mândra cu ochiul şi zice în treacăt:

Să te duci, voinice, duci,
În livada cea de nuci,
Că te-aşteaptă nu ştiu ce
Şi-i găsi o florice ş.c.l.

Badea şi cu fata se întâlnesc cu ochii; copila se roşeşte şi cată în gios; voinicul ridică capul şi-şi răsuceşte mustaţa... iar lăutariul trece mai departe cântând unui bărbat:

Sărmanul bărbatul prost!
Bun odor la casă-a fost.
Orice vede,
Nu mai crede ş.c.l.

Bărbatul se mânie; danţaşii râd cu hohot şi se uită la femeia *odorului,* lângă care s-au oprit lăutariul zicând:

Ilenuţă de la Peatră
Cu percica retezată,
De-ţi e drag bărbatul tău,
Ie-i sama că-i nătărău,
Şi-i dă-n mână o vărguţă
Să te apere de mâţă... ş.c.l.

Afară de lăutariul care este plătit ca să cânte câte ştie şi câte nu ştie, adeseori vreunul din dănţaşii horei începe a rosti în cadenţă versuri potrivite cu vre-o întâmplare nouă, sau cu starea inimii lui. Fiecare îşi cântă dorurile în auzul tuturor, căci ce are românul pe inimă o are şi pe limbă.

Un flăcău care-i singur pe faţa pământului, îşi răvarsă năcazul în strofa următoare:

Frunză verde alunică,
Rău îi făr' de mândrulică!
Da-i mai rău făr' de nevastă,
Că n-ai unde trage-n gazdă!

Altul, om cărunt care-i lângă dânsul, urmează şirul cânticului pe cuvintele ce se potrivesc cu pofta inimii lui.

Cât e omul de bătrân,
Tot ar mânca măr din sân!
Cât e omul alb la plete
Tot îi place-a pişca fete!

Vecinul său Pepelea, taie improvizaţia moşneagului şi-i răspunde râzând făr-a întrerupe aria horei:

De-acum sapa şi lopata
Iar nu mărul, iar nu fata
Că de-acum ţi-ai trăit traiul,
Ţi-ai mâncat, badeo, mălaiul!

După toate aceste pilde se înţelege caracterul poeziilor numite hore. Ele sunt improvizaţii din fugă, cugetări rostite în versuri în răpegiunea danţului, destăinuiri naive ale dorinţelor inimii, pâcâlituri şăgalnice între dănţaşi. Prin urmare şi forma acestor poezii este neregulată ca ideile improvizătorilor.

Unele hore sunt lungi şi corecte, precum a Zoiţii, a Ilenuţei şi altele; dar cele mai multe sunt scurte de zece, de opt, până şi de patru versuri. Încât priveşte însă originalitatea ideilor, frumuseţea expresiilor şi calităţile lor poetice, oricine poate mărturisim că atât horele din Moldova cât şi cele din Transilvania, din Bucovina şi din Valahia, sunt vrednice surori ale baladelor. Geniul poporului român, fie din orice provincie, este pretutindene bogat de poetice comori[1].

III

Spre a completa aceste studii asupra ţărilor noastre şi asupra poporului român, socot că nu este de prisos a adăuga aici câteva fragmente dintr-un cuvânt ce am ţinut la 1848, în Paris, dinaintea unei societăţi de străini filo-români.

Domnilor!

Daţi-mi voie a vă expune aici un răpide tablou de provinciile Dunărei locuite de români. Ca fiu al României, mă propun să vă slujesc de călăuz în priumblarea ce voiţi a face prin acele ţărmuri depărtate şi aşa puţin cunoscute încă din Evropa occidentală.

Să trecem în grabă Germania, Galiţia şi Bucovina (provincie mănoasă, pe care Austria au despărţit-o de

[1] Aici se încheie scrisoarea către A. Hurmuzachi (n.ed.).

Moldova la 1775 şi au încorporat-o Imperiului), şi să agiungem în acele locuri, cărora locuitorii lor dau numele de România, şi pe care străinii le chiamă *Provincii Danubiene.* Acum păşim Molniţa, pârâu ce slujeşte de hotar între Bucovina şi Moldova, şi iată-ne în sfârşit pe acest colţ de pământ atât de necunoscut, încât mulţi diplomaţi şi mulţi vestiţi învăţaţi l-au confundat când cu pământul Turciei, când cu pământul Rusiei. Iată-ne într-o ţară cu totul nouă, dar unde vom avea plăcerea a găsi o mulţime de cunoştinţe făcute de noi în cărţile Istoriei romane.

În sânul acest văi atât de bogate şi mănoase, pe vârfurile acestor munţi urieşi, pe malurile acestor râuri limpezi, auzim deodată pronunţându-se nume antice, carele deşteaptă în mintea noastră mari suveniruri şi răpoartă închipuirea la epoha glorioasă a Împărăţiei romane; numele lui Traian, Aurelian, Ovidie, Caracala, Septim-Severus etc. ieşind din gura unui ţăran simplu şi neştiutor! Ochii noştri întâlnesc pretutindeni urmele Poporului Suveran. Iată: *Valul lui Traian, podul lui Traian pe Dunăre, Caracal, Cetatea Albă, Gherghina, Iaşii* (Municipium Iassiorum), *Turnul Severin, Băile lui Ercul* (Mehadia din Banat), *Lacul lui Ovidie.* Acest lac au văzut adeseori pe Ovidie primblându-se pe malurile lui şi meditând poate poemul *Metamorfozelor,* pe când el era exilat în Dacia. Tradiţia poporală spune încă în zilele noastre despre acest mare poet al vechimei, că era un frumos bătrân cu pletele albe şi că graiul lui dulce curgea ca mierea din buzele sale. Aceste urme aduc negreşit o adâncă mirare, auzindu-le într-o ţară pierdută ca Moldo-Valahia în fundul Evropei, şi ca o stâncă în sânul mării, necontenit brăzdată de valurile a trii neamuri mari,

neamurile german, slav şi otoman. Fireşte dar străinul îşi face întrebare, cum aceste nume romane s-au rătăcit aşa departe de Roma şi ce furtună le-au azvârlit aici? Şi atunci el îşi aduce aminte de luptele romanilor cu dacii, şi de duelul eroic ce au fost între marele împărat al Romei, Traian şi marele rege a Daciei, Decebal, care s-au otrăvit în ziua când au fost învins! Îmi aduce aminte totodată că multe colonii romane au venit ca să împoporeze aceste ţărmuri pustiite prin desfacerea dacilor, spre a forma cu piepturile lor un zid puternic împotriva năvălirilor de barbari. Şi astfel, încet-încet, adevărul iese la lumină, şi acel adevăr arată că *există în lume o Românie* deşi ea *nu figurează pe hărţile de geografie!*

Vechii romani înţăleseseră bine interesele imperiului lor, aşezând cele mai viteze legiuni ale Italiei ca sentinele despre Răsărit. El ştia că provinciile Daciei erau porţile naturale pe unde treceau năvălirile popoarelor asiatice asupra Evropei şi pentru dânşii era o chestie de vieaţă sau de moarte aşezarea în garnizoane tari pe pragul acelor porţi.

Dacia Traiană se făcu deci cea mai sigură fortificare pentru cetatea Cezarilor şi se împotrivi mulţi ani valurilor de barbari care se zdrobiră de ea ca de un mal stâncos. Acum 2 000 de ani poporul roman înţălesese ceea ce astăzi Evropa civilizată, Evropa învăţată nu vroieşte a înţălege! Şi încă, după 2 000 de ani, rolul provinciilor danubiene este în totul acelaşi ca în timpul romanilor. Ele se găsesc, ca în vechime, expuse la cele întâi loviri a unei puteri năvălitoare ce caută a să răvărsa peste Evropa.

Să aruncăm ochii asupra surfeţii acestor şesuri nemărginite a ţărilor româneşti şi vom videa o mulţime de

movili singuratice. Ce sunt aceste movili? Ele sunt paginile istoriei năvălirilor, căci cuprind oseminte de barbari! Fiecare *tumulus* e un monument a trecutului rădicat pentru priceperea viitorului, o lecţie spăimântătoare pentru popoarele Asiei care ţin ochii ţintiţi asupra Evropei, şi o prevestire pentru aceasta. Fiecare pare a zice: că ceriul au destinat această ţară a fi bulevardul civilizaţiei şi mormântul barbarilor!

Pe lângă aceste movili istorice, găsim câmpuri de bătălii a cărora nume amintesc luptele eroice susţinute de poporul român împotriva goţilor, a hunilor, a turcilor, a tătarilor, a leşilor etc. Iată *Valea Albă,* poreclită astfel de tradiţie, fiindcă în vreme de giumătate de veac au fost coperită cu osemintele a nenumăratelor mii de turci ce cotropiseră Moldova sub domnia lui Ştefan Vodă; iată *Dumbrăvile roşii,* arate cu leşii înhămaţi la giuguri; iată *Războienii, Călugărenii, Baia, Valea Tutovei, ruinele Târgovişţei, ruinele Cetăţii Neamţului* etc. De pe zidurile acestii cetăţi, Doamna Ruxandra, mama lui Ştefan-Vodă, au refuzat de a deschide porţile fiului său alungat de o armie numeroasă de turci şi i-au poruncit să moară mai bucuros, decât să-şi scape vieaţa cu ruşine prin mila unei femei! De pe zidiurile aceştii cetăţui, 18 plăieşi români s-au împotrivit mai multe zile armatei întregi a lui Sobieski, riga Poloniei, mântuitoriul Vienei!

În toate părţile unde vor alerga ochii, ei vor videa adevărul scris cu litere de sânge, şi acest adevăr este că, Ţările Româneşti au fost, atât în vechime cât şi în veacul de mijloc, pragul templului civilizaţiei şi că poporul român s-au ţinut totdeauna cu tărie în poziţia sa de sentinelă a acestui templu.

Şi însă! Evropa pare că nu vrea nici măcar să ţie socoteală de tot sângele vărsat pentru apărarea ei! Ce-i pasă Evropei de această ţară slăbită prin atâtea războaie şi atâtea nenorociri! Ce-i pasă de naţionalitatea acelui popor român care voieşte astăzi să se rădice din căderea sa, pentru ca să-şi ieie din nou postul ce Dumnezeu însuşi i-au încredinţat! Acest popor, această ţară, merită oare de a trage luarea aminte a Occidentului?

Veniţi cu mine, domnilor, ca să cercetăm împreună adevărul la izvorul său, şi sunt încredinţat că în sfârşit veţi zice: Bună ţară, bun popor!

Şi mai întâi să trecem Carpaţii pentru ca să ieşim în văi. Aceşti munţi adevărate tării în privirea strategică, sunt acoperiţi cu păduri frumoase în care se găsesc copaci de catarguri cât de nalte. Ei cuprind în sânul lor băi de fer, de pucioasă, de aramă, de argint şi de aur, încă nedescoperite, şi izvoare minerale pentru vindecarea boalelor.

Văile sunt formate de un pământ producător care ar putea hrăni o poporaţie întriită de aceea care le locuieşte. Ochiul se rătăceşte în depărtare pe orizonturi albastre care vădea o climă sănătoasă şi fericită. El pătrunde în lunci pline de vânaturi de tot soiul; întâlneşte râuri, iazuri, pâraie pline de peşti; livezi frumoase încărcate cu pomăt; colnice cu podgorii carele produc vinaţe minunate; şi zăreşte în văzduh roiuri de albine ce fac o miere albă şi parfumată ca acea vestită a muntelui Himet din Grecia. Pe întinsul câmpiilor pasc turme numeroase de oi şi vite mari carele sunt una din cele mai mari bogăţii a ţării; herghelii de cai voinici; sate acoperite cu stuh, în toată simplitatea arhitecturală a timpurilor patriarhale; oraşe în care civilizaţia se arată la tot

pasul, în forma caselor, în mobilierul, în hainele locuitorilor, în manierele lor, în graiul lor ce au adoptat limba franceză, şi chiar în defectele lor. Mai departe se zăresc frumoase locuinţi de ţară, albind între copacii grădinilor şi pe şosele nouă, caleşte de Viena trecând cu repegiune în fuga cailor de poştă şi în chiotul sălbatic a postaşilor. Ele trec pe lângă şiruri lungi de care (carru) trase de boi, ca la romani.

Căci trebuie să o mărturisim. Această ţară este ţara contrasturilor. Deosebitele veacuri sunt aici reprezentate prin deosebitele clase a poporaţiei. Locuitorul ţăran au rămas tot acelaşi de 2 000 de ani şi înfăţoşază antichitatea. Nobilii bătrâni (boierii) cu ideile şi obiceiurile lor feudale, înfăţoşază veacurile de mijloc şi noua generaţie ce au fost crescută în străinătate şi mai cu samă în Franţa, înfăţoşază al XIX-a veac.

Ţara aceasta este clar, precum videţi, domnilor, destul de interesantă a o vizita, şi cuprinde mari sujeturi de studie pentru filosofi şi pentru artişti. Ea este frumoasă, avută şi bine înzăstrată de Providenţă în toate privirile. Dar ceea ce aş dori eu ca să vă fac a înţelege, este farmecul adimenitor a acestor părţi a lumii, care face pe românii din Moldova, să zică în iubirea lor de Patrie:

La Moldova cea frumoasă
Viaţa-i dulce şi voioasă!
L-al Moldovei dulce soare
Creşte floare lângă floare!

Şi trainica atragere ce au ele pentru inimile străinilor, încât românii din Valahia zic:

Dâmboviţă, apă dulce,
Cine bea nu se mai duce.

Astfel este România, numită de români *gura raiului*. Să cercetăm acum poporul care o locuieşte.

Ce este el? De unde vine? Care e limba sa? Care sunt tradiţiile, obiceiurile, superstiţiile lui? Ce trecut au avut? Ce viitor va avea.

Ce este? El însuşi ne va spune într-o limbă pe care chiar D-stră, domnilor, o veţi înţelege lesne, căci el ne-a grăi în limba romană veche. Iată-l dinaintea noastră, în costiumul său giumătate dac şi giumătate roman: cuşma de oaie a dacilor pe cap şi opincile romane în picioare. Iată-l cu poza sa antică, cu tipul său roman ce l-au păstrat de 2 000 de ani. Să-l întrebăm acum ce este el şi să ascultăm răspunsul lui:

„Eu sunt român. Împăratul Traian a venit în vechime cu multă putere de a învins pe daci, locuitorii ţării aceştia. Toată averea mea este o casă, un câmp, o fântână, un car, o vacă, doi boi de jug şi un cal. Am o femeie bună, frumoasă şi lucrătoare. Ea nu lasă furca din mâni cât e ziua de lungă, nici nu pierde din ochi fiiul ce ne-a dat Dumnezeu" etc. etc.

De agiuns sunt aceste câteva cuvinte ca să vă dovedească, domnilor, că poporul ce grăieşte astfel e de neam latinesc, iar nu slav, precum au îndrăznit a o pretinde campionii panslavismului, care s-au înşălat a crede că naţonalităţile se pot scamota prin câteva note şi manifesturi diplomatice.

De nu vă veţi mulţămi însă cu atâta, vă propun să mergem mai departe cu cercetările noastre, spre a descoperi nouă dovezi despre românismul românilor. Aceste dovezi le vom găsi:

1) În obiceiul ospeţiei care s-au păstrat din vechime; în respectul tinerilor pentru bătrâni; în ceremoniile nunţilor şi înmormântărilor etc.

2) În credinţele superstiţioase ale ţăranilor.

3) În poveştile poporale ce sunt pline de zeii paganismului, purtând titlul de sfinţi, precum: Sfânta Vinere (Venus), Sfânta Joie (Jove), Sfânta Miercure (Mercur) etc.

4) În cânticile poporale, carele pomenesc de împăraţii Traiain şi Aurelian.

5) În tradiţiile istorice ale ţării.

6) În nevinovata mândrie cu care poporul dă titlul de *români,* tuturor eroilor, chiar străini de-ar fi.

7) În plecarea firească ce are către dulcele *far niente* ce caracterizează pe italieni etc. etc.

Îmi pare foarte rău, domnilor, că lipsa de materialuri mă opreşte, de a mă întinde, precât aş dori, asupra acestei chestii, spre a vă putea da o idee completă de toată originalitatea obiceiurilor poporului român de toate comorile de închipuire ce strălucesc în basmele sale, de toată poezia armonioasă, ce răsună în cânticele sale şi de adânca cuminţie ce domneşte în proverburile sale. [...]

MELODIILE ROMÂNEŞTI

Cu o nemărginită bucurie facem ştiut că o parte din cele mai duioase melodii a poporului român au ieşit la lumină într-un Album foarte elegant, tipărit la Leopol[1] şi cuprinzând 48 arii de tot soiul: Doine, hore, cântice de lume, cântice hoţeşti etc.

Unul din compatrioţii noştri din Bucovina, un artist de frunte, elev a vestitului pianist Chopin, d-l Şarl Miculi[2], pe care societatea ambelor capitalii, a Moldovei şi a Valahiei, au avut plăcere de a-l asculta şi a aplauda minunatul său

[1] Lemberg (n.ed.).

[2] Charles Mikuli, *Douze airs nationaux roumains.* C. Miculi a publicat patru caiete de câte 12 cântice fiecare (n.ed.).

talent, este alcătuitorul şi totodată editorul acelui Album nepreţuit. – În voiajul ce au făcut, la 1850, în provinţiile noastre, Dl. Şarl Miculi, deşi deprins din copilărie cu armoniile europieneşti, totuşi s-au simţit cuprins de un adevărat entusiasm la auzirea melodiilor poporale a românilor, şi au şi hotărât a le prescrie pentru ca să le scape din noianul uitării. Cu o răbdare şi un tact de artist înamorat de frumuseţile artei, el au ascultat pe cei mai vestiţi lăutari din Iaşi şi din Bucureşti, şi au ştiut a deosebi ariile adevărat româneşti din mulţimea de arii străine ce au năvălit de vreo câţiva ani la noi, trecând prin gurile şi instrumentele ţiganilor şi ajungând la urechile noastre într-un hal de dihanie muzicală fără formă şi fără nume.

Mulţămită fie dar d-lui Miculi din partea românilor pentru fapta sa patriotică şi vrednică de toată lauda, căci, în mijlocul grozavelor nenorociri ce au căzut ca un potop negru asupra neamului românesc, acest neam au ştiut a feri de înecare toate odoarele naţionalităţii sale, portul, limba, credinţele, poezia, cânticele şi numele său atât de falnic! şi oricare om îi vine într-agiutor, oricare îi întinde o mână frăţească pentru ca să scoată în lumina soarelui acele nepreţuite odoare face o faptă bună şi nobilă, o faptă ce merită recunoştinţa patriei.

Albumul d-lui Miculi are îndoitul merit de a fi întocmit cu gust şi ştiinţă, şi mai cu seamă de a se ivi la vreme priincioasă. Astăzi, când Europa întreagă se ocupă de soarta Prinţipatelor, când mai toate publicaţiile periodice tipăresc articole interesante despre dânsele, când o mulţime de broşure şi volumuri scrise în toate limbile iesă pe fiecare zi, tratând despre chestia Orientului, şi, prin urmare, despre

viitorul României; astăzi când ţările noastre au deşteptat nu numai curiozitatea, dar şi chiar simpatia lumii; când oamenii politici cercetează istoria tractatelor încheiate între Poarta Otomană şi Prinţipatele Dunării; când economiştii studiază izvoarele de avuţie a pământului nostru; când pictorii ilustrează unele publicaţii cu o mulţime de desinuri ce înfăţişează priveliştele cele mai pitoreşti a câmpiilor, a munţilor, a oraşelor şi a costiumurilor româneşti; astăzi, zic, Albumul d-lui Miculi e bine venit, căci aduce un contingent de mare preţ la comoara cunoştinţelor Europei în privinţa naţionalităţii noastre.

Până acum am fost noi, românii, uitaţi şi neştiuţi de lume; dar de la 1848, am început a ieşi din întunericul în care eram cufundaţi, şi fraţii noştri de la Apus, şi toate naţiile civilizate au îndreptat privirile lor în partea Răsăritului, ca să vadă ce este acest neam românesc rătăcit de două mii de ani pe marginea Europei! Revoluţia din Valahia, mişcările din Moldova, ocupaţiile armiilor rosieneşti au tras asupra acestor provinţii luare-aminte acelor care nu voia să priceapă importanţa acestor ţări neînsemnate în cumpăna politicii; pe de altă parte împrăştierea prin lume a exilaţilor de la 1848 au deprins urechile străinilor cu numele de român şi încet câte încet, agiutaţi prin scrierile autorilor ce se interesa de soarta noastră, precum şi prin minunatele desinuri a d-lui Buke[1] şi alţii, românii au izbutit a ieşi puţin la ivală.

Chestia Orientului de astăzi ne-au scos cu totul la lumină, şi acum suntem un suget de studii interesante pentru Europa; istoria patriei noastre, obiceiurile poporului, poeziile sale, tot ce se atinge de naţionalitatea românilor au

[1] Pictorul francez Michel Bouquet (n. ed.).

deşteptat curiozitatea publică; suntem astăzi o naţie nouă, descoperită de puţin timp, şi avem tot prestigiul noutăţii; trebuie dar să ne arătăm europenilor cu ce avem mai frumos şi mai vrednic de a-i interesa.

În Franţa, Germania şi Anglia poeziile noastre poporale, traduse şi tipărite, au produs o mare plăcere şi au recomandat cât se poate de mult geniul poetic al românilor. Nu rămâne îndoială că melodiile noastre naţionale vor dobândi locul ce merită în admirarea acelor ce preţuiesc frumuseţea originală a melodiilor poporale şi care ştiu a cunoaşte sufletul unui neam în tainele acelor melodii.

Nu-mi este iertat mie ca să hotărăsc despre meritul şi armonia cânticelor româneşti, căci poate aş cădea în prepus de părtinire. Mărturisesc eu însumi că pentru mine unele din melodiile româneşti, din doine, unele hore, unele cântice de lume cuprind o lume întreagă de armonie dulce şi duioasă care îmi pătrunde inima de lacrimi; las dar să se exprime asupra lor un om competent şi nepărtinitor, un pianist de mare talent ce au petrecut câţiva ani pintre noi, d-l Henri Erlich[1]. Iată ce zice acest artist în prefaţa colecţiei de arii româneşti ce au tipărit în Viena, la 1850:

„Strigătul de naţionalitate şi de drepturi egale au aflat un răsunet puternic la poporul român care lăcueşte Valachia, Moldova, Bucovina, precum şi cea mai mare parte din Transilvania şi Banat şi câteva comitaturi din Ungaria.

Ocupând el singur un teritoriu peste 5 000 mile patrate, poporul român prezentează un element naţional compact, tare şi unit.

[1] Alfred Henri Erlich, Airs nationaux roumains, Vienne 1850 (n. ed.).

Am trăit mai mult de trei ani pintre acest popor. Am avut prilej a-i învăţa limba, a-i cunoaşte obiceiurile, năravurile şi ariile naţionale; şi fiindcă pământenii m-au încredinţat că am nimerit bine caracterurile acestor melodii atât de originale şi atât de interesante, cred că îndeplinesc o datorie de recunoştinţă pentru priimirea favorabilă de care totdeauna m-am bucurat lângă români, contribuind din partea mea prin publicarea acestei colecţii care este o probă mai mult că naţionalitatea acestui popor se pronunţie curată şi necontestabilă, nu numai în limba şi datinile sale, dar încă şi în muzica sa, care se deosebeşte de oricare alta, cunoscută până acum.

Negreşit aceste arii se vor părea foarte curioase la întâia vedere pentru melodia lor cu totul originală şi câteodată sălbatică, pentru acompaniamentul lor carele uneori cuprind acordurile cele mai capriţioase, cele mai bizare şi alteori e cu totul simplu şi chiar monoton.

Şi cu toate acestea nu ne sfiim de a spera că, cu cât îşi va da cineva osteneala de a le giuca, cu atât va preţui expresia de melancolie dulce şi dureroasă chiar, care se pronunţie mai în toate ariile de cântic ale românilor. Sunt în muzica naţională a acestui popor de acele pasajuri misterioase care fac să se presimte dorinţi înfocate şi ascunse în fundul inimii, şi care se manifestează prin plânset numai.

De altă parte, ariile de danţ răsună acea veselie nebunatică, zgomotoasă, la care nenorocitul se aruncă cu totul în aceste momente de plăcere.

Instrumentele ce întrebuinţează românii sunt: buciumul, fluierul păstorilor, cimpoiul şi naiul. Sunt mulţi ţărani carii mai gioacă şi din vioară, dar artiştii de acest instrument se

află mai cu seamă pintre ţiganii carii sunt adevăraţii muzici a oraşelor. Aceştii se slujesc şi cu naiul şi cu cobza, un soi de mandolină cu coarde de metal pe care le ating cu o pană. Capul trupei esecută melodia pe vioară, naiul face să se audă mai tare, în sunete ascuţite, pasajurile cele mai pătimaşe; cobza ţine loc de bază şi mai totdeauna e giucată de către cel mai în vârstă dintre artiştii ţigani, carele esecută pe acest instrument acompaniamentele cele mai grele, cu o îndemânare vrednică de mirat.

Pe aceşti lăutari îi întâlneşti în toate sărbătorile; ei poartă mai totdeauna haine orientale. Când cineva îi aude executând în chip serios şi melancolic, carele niciodată nu-i lasă, ariile naţionale române într-o societate aleasă, adăogind muzicii instrumentelor lor un cântic plin de tristeţă, şi când vede cineva impresia ce produce asupra auzitorilor atunci pricepe că, deşi toţi românii carii au primit o educaţie cât de puţin îngrijită au luat manierile şi moravurile societăţii moderne, cu toate aceste sentimentul naţional există în toată virtutea la dânşii şi pătrundă lustrul modelor străine.

Cât pentru caracterul şi ritmul muzical al ariilor române să cade să mărturisesc curat că este tot ce e mai greu de a deprinde şi de a înţelege dacă cineva nu le-a auzit giucate în ţară de cătră lăutarii indigeni. Mă voi încerca însă de a explica, pe cât se va putea, deosebitele genuri şi nuansele cele mai caracteristice a muzicii naţionale române.

Ariile române se împart în doine sau balade, în cântice de lume sau romanţe, în cântice de gioc sau hore şi altele, şi în marşuri antice naţionale.

Baladele sunt arii vechi ale cărora cuvinte totdeauna amintesc vreun suvenir istoric sau vreun roman de amor.

Ţăranii de la munte, care sunt adevăraţii barzi români, cântă aceste balade cu un glas plângător foarte lin, cu un muvement de muzică cu totul neregulat, stăruind asupra notelor de cântic şi iuţind pe cele de fantezie. Ei ştiu să deie acestor arii o expresie de întristare visătoare de un efect extraordinar. Adeseori când cineva umblă în munţii ţărilor române, aude de departe un fluier care fluieră cu dulceaţă un cântic de dor. Atunci se opreşte fără voie ca dominat de un farmec necunoscut spre a asculta mai mult timp aceste suspine ale muntelui. Am întâlnit mulţi călători străini în ţările române, carii nefiind de loc de şcoala romantică, mi-au mărturisit că aceste cântice atât de simple şi atât de expresive le-au făcut o impresie mai vie şi mai adâncă decât toate gambadele muzicale ce se aud azi în salele de conţert şi de teatru, şi care sunt priimite cu aplaude frenetice.

Cânticele de lume (romanţele) sunt melodii făcute pe poezii mai nouă, şi au mai tot acel caracter ca al baladelor. Ele se deosebesc de balade în aceea că, giucate cu un muvement mai iute, ele slujesc asemine ca arii de gioc. Cânticele de gioc sunt melodii înadins pentru danţ.

Danţul cel mai obişnuit în oraşe este hora. La ţară se gioacă hora, giocul de brâu, căluşarii etc.

Hora se gioacă astfel: dănţuitorii, atât oameni cât şi femei, al căror număr nu este mărginit, se apuc de mână şi formează un cerc, unde fiecare poate intra şi ieşi după plac. Se gioacă în rând, îndoind un picior, în vreme ce celălalt face un pas înainte sau îndărăpt şi totdeodată braţurile se clatină încet; dănţuitorii se apropie sau întind cercul tot cu acele mişcări, ceea ce dă horei un oarecare aer de indolenţă şi de o lene care nu se întrerupe decât de cătră vreun vesel dănţuitor ce-şi manifestează veselia bătând cu piciorul în

pământ. Această legănare grațioasă se cuvine mai cu seamă de a se exprima în muzică; de aceea trebuie să se apese mai mult baterea dintâi a fiecărei măsuri, iar a doua foarte puțin.

Cu cât mișcările horei sunt line, egale și liniștite, întru atât cele ale giocului de brâu sunt vioaie și zgomotoase: dănțuitorii se țin cu mâna stângă de încingătoare, rezemându-se cu mâna dreapta de umerile vecinului, și execută acest danț cu cea mai mare iuțeală.

Dansul călușarilor are o semnificație cu totul istorică pentru români; țăranii păstrează în memoria lor fapte confuze din istoria vechilor romani, ai căror sunt urmași, și răpirea sabinelor este unul din înaltele fapte cele mai memorabile ale glorioșilor lor strămbuni, a cărie suvenir ei îl celebrează prin giocul călușarilor. Ei alerg la sunetele fluierului, a vioarei și a cimpoiului, înarmați cu emblemele anticilor arme romane, măciuci, lănci, securi, și sar, strig, ieu poziții rezbelice încât prin aceste mișcări și prin zângenitul armelor, ei își reprezentează suvenirul acestui cavaleresc episod al analelor primitive ale Romei antice. Săptămâna Rusaliilor este cu totul consacrată acestui gioc al călușarilor, carele ține loc de capitul de istorie.

Cetitorul îmi va ierta că m-am oprit la descrierea tuturor acestor amănunturi. Am socotit că era neapărat a zice câteva cuvinte asupra caracterului unei muzici naționale care, fiind necunoscută artiștilor precum și amatorilor până acum, nu va lipsi, după cum sperez, de a lua unul din cele întâi rânduri printre ariile naționale ale altor popoare ce au fost priimite ca favor... etc." (va urma).

România literară, Iași 1985, p: 110-113.
Articolul se întrerupe aici,
deși se promite și urmarea.

POEZII POPULARE ALE ROMÂNILOR

*

Adunate şi întocmite

de

VASILE ALECSANDRI

(Foaia de titlu a ediţiei din Bucureşti, 1866)

MĂRIEI SALE DOAMNEI ELENA

Prea Înălţată Doamnă,

Într-un şir de mai mulţi ani m-am ocupat cu adunarea şi coordonarea Poeziilor poporale din Ţările Româneşti şi am parvenit a forma o culegere preţioasă de balade, de legende şi de feliurite cântice improvizate de poporul român în orele sale de suferinţă sau de veselie, de cădere sau de mărire.

O parte din acele petre scumpe a comorii geniului românesc au fost scoase la lumină şi traduse în limbile franceză, engleză şi germană. Fiind pretutindene bine priimite şi admirate, ele au deşteptat luarea aminte a oamenilor eruditi şi au contribuit mult a atrage simpatii meritate asupra naţiei noastre de atâţi secoli uitată şi părăsită pe marginile Orientului.

Complectând acum, precât mi-au fost prin putinţă colecţia începută şi dorind a face ca să contribuie însuşi geniul poporului în folosul Azilului de copii găsiţi ce poartă numele Înălţimei Voastre, iau îndrăzneală a dărui acestui aşezământ manuscrisul meu de poezii culese din gura poporului.

Ele coprind glasurile intime ale sufletului său, şi merită a fi unite cu glasurile de recunoştinţă şi de

binecuvântare ce răsun împregiurul numelui Înălţimei Voastre. Ele sunt copii găsiţi ai geniului românesc, şi dar au dreptul a se bucura de îmbrăţişarea Înaltei Protectoare a Azilului Elena.

Am onorul a fi cu cel mai adânc respect
al Înălţimei Voastre
prea plecat şi supus servitor
V. Alecsandri

Octombrie 1862

SCRISOAREA MĂRIEI SALE DOAMNEI

Domnul meu,

Nu voi să întârziu mai mult a vă mulţămi pentru buna şi mărinimoasa cugetare ce aţi avut. Am cetit cu plăcere scrisoarea prin care îmi dedicaţi complecta ediţie a poeziilor naţionale culese de D-voastră. Vă mulţumesc ca română şi ca Doamnă.

Ca română, căci aţi alăturat numele meu la această lucrare patriotică, la aceste cântice scăpate de uitare, mulţămită serioaselor voastre cercetări, şi carele amintesc bucuriile, durerile, istoria şi simţimintele Ţărei. Fără a rădica ceva din caracterul naiv al expresiei poporale, aţi mlădiet cu o rară fericire forma acestor încercări întăitoare. De acum înainte aceste foi răspândite ale trecutului nostru, sunt aşezate pe o carte frumoasă, şi oricât de modest aţi fi la partea ce vi se cuvine, românii nu vor despărţi niciodată de Doine, Balade şi Lăcrimioare numele poetului care a aruncat o strălucire atât de vie asupra literaturei naţionale.

Ca Doamnă, vă mulţumesc, că aţi dat ca desăvârşită proprietate rodul ocupărei voastre de mai mulţi ani, la Azilul-Elena ce am fundat pentru

pruncii-găsiți. Această lucrare este o comoară adevărată pentru bieții mei micuți adăpostiți, și o priimește cu recunoștință.

Vroiesc ca edițiile ce se vor face și se vor vinde în folosul Azilului-Elena să fie demne de geniul poetic al românilor.

Voi comanda două, din carele una, ediție de lux, pentru admiratorii frumuseților poeziei poporale; cealaltă, ediție tipărită cu caractere (cirilice), fiind menită a se vinde cu prețul cel mai mic, va servi a duce cânticele naționale ale României în sânul munților, în sate, în mănăstiri, de unde le-ați cules cu pietate.

Dar mai mult în Azilul-Elena acele poezii se vor păstra, căci ele, puse pe muzică, vor legăna tinerile ființi adăpostite în el. Micii copilași ai Azilului meu le vor cânta și atunci vor fi îndeplinit acea gingașă cugetare din scrisoarea voastră de a dedica pruncilor găsiți din România aceste poezii pe care le numiți „Copii-găsiți ai geniului românesc".

Priimiți, Domnul meu, cu expresia recunoștinței pe acea a stimei mele particolare.

Elena

București, 10 Octombrie 1862

CÂNTICE BĂTRÂNEȘTI
LEGENDE – BALADE

Poezia poporală

Românul e născut poet!
Înzestrat de natură cu o închipuire strălucită şi cu o inimă simţitoare, el îşi revarsă tainile sufletului în melodii armonioase şi în poezii improvizate. De-l munceşte dorul, de-l coprinde veselia, de-l minunează vreo faptă măreaţă, el îşi cântă durerile şi mulţămirile, îşi cântă eroii, îşi cântă istoria, şi astfel[1] sufletul său e un izvor nesfârşit de frumoasă poezie.

Nimic dar nu poate fi mai interesant decât a studia caracterul acestui popor în cuprinsul cântecelor sale, căci ele coprind toate pornirile inimei şi toate razele geniului său.

Comori nepreţuite de simţiri duioase, de idei înalte, de notiţe istorice, de crezări superstiţioase, de datini strămoşeşti şi mai cu seamă de frumuseţi poetice pline de originalitate şi fără seamăn în literaturile străine, poeziile noastre poporale compun o avere naţională, demnă de a fi scoasă la lumină ca un titlu de glorie pentru naţia română.

Aceste poezii se împart în trei clase deosebite:

1. Cânticele bătrâneşti sau Balade,
2. Doine,
3. Hore.

Baladele sunt mici poemuri asupra întâmplărilor istorice şi asupra faptelor măreţe.

Doinele coprind toate cântecele de doruri, de iubire şi jale.

Horele sunt cânticele de veselie ale poporului.

Pe lângă aceste se mai află unile cântice numite Colinde carele au un caracter religios, precum, Naşterea lui Hristos, Florile dalbe, Plugul, etc. ce se cântă în agiunurile Crăciunului şi al Anului nou. Toate aceste poezii, fără dată sigură şi fără nume de autori, sunt ascunse de secoli întregii, ca nişte petre scumpe, în sânul poporului. Ele sunt expuse a se perde; prin urmare e o sfântă datorie de a le căuta şi a le feri de noianul timpului şi al uitărei.

Datoria aceasta am cercat să o îndeplinesc.

Agiutat de câteva persoane, iar mai cu seamă de d. A. Russo, am adunat, în deosebite călătorii prin munţi şi prin câmpiile înflorite ale ţărei noastre, o mare parte din poeziile popoarelor şi acum săvârşind coordonarea lor, le închin patriei mele ca cea mai dreaptă avere a ei.

Moldova, 1852

NOTĂ: Această prefaţă au fost tipărită în broşura I-i a baladelor – 1852.

I

Miorița

Pe-un picior de plai,
Pe-o gură de rai,
Iată vin în cale,
Se cobor la vale
Trei turme de miei
Cu trei ciobănei.
Unu-i moldovan,
Unu-i ungurean
Și unu-i vrâncean,
Iar cel ungurean
Și cu cel vrâncean,
Mări, se vorbiră,
Ei se sfătuiră
Pe l-apus de soare
Ca să mi-l omoare
Pe cel moldovan
Că-i mai ortoman,
Ș-are oi mai multe
Mândre și cornute,
Și cai învățați

Baladele sunt mici poemuri asupra întâmplărilor istorice şi asupra faptelor măreţe.

Doinele coprind toate cântecele de doruri, de iubire şi jale.

Horele sunt cânticele de veselie ale poporului.

Pe lângă aceste se mai află unile cântice numite Colinde carele au un caracter religios, precum, Naşterea lui Hristos, Florile dalbe, Plugul, etc. ce se cântă în agiunurile Crăciunului şi al Anului nou. Toate aceste poezii, fără dată sigură şi fără nume de autori, sunt ascunse de secoli întregii, ca nişte petre scumpe, în sânul poporului. Ele sunt expuse a se perde; prin urmare e o sfântă datorie de a le căuta şi a le feri de noianul timpului şi al uitărei.

Datoria aceasta am cercat să o îndeplinesc.

Agiutat de câteva persoane, iar mai cu seamă de d. A. Russo, am adunat, în deosebite călătorii prin munţi şi prin câmpiile înflorite ale ţărei noastre, o mare parte din poeziile popoarelor şi acum săvârşind coordonarea lor, le închin patriei mele ca cea mai dreaptă avere a ei.

Moldova, 1852

NOTĂ: Această prefaţă au fost tipărită în broşura I-i a baladelor – 1852.

I

Miorița

Pe-un picior de plai,
Pe-o gură de rai,
Iată vin în cale,
Se cobor la vale
Trei turme de miei
Cu trei ciobănei.
Unu-i moldovan,
Unu-i ungurean
Și unu-i vrâncean,
Iar cel ungurean
Și cu cel vrâncean,
Mări, se vorbiră,
Ei se sfătuiră
Pe l-apus de soare
Ca să mi-l omoare
Pe cel moldovan
Că-i mai ortoman,
Ș-are oi mai multe
Mândre și cornute,
Și cai învățați

A lumei mireasă;
Că la nunta mea
Au căzut o stea;
Soarele şi luna
Mi-au ţinut cununa.
Brazi şi paltinaşi
I-am avut nuntaşi,
Preoţi, munţii mari,
Paseri, lăutari,
Păsărele mii,
Şi stele făclii!
Iar dacă-i zări
Dacă-i întâlni
Măicuţă bătrână
Cu brâul de lână,
Din ochi lăcrimând,
Pe câmpi alergând,
De toţi întrebând
Şi la toţi zicând:
Cine-au cunoscut,
Cine-mi au văzut
Mândru ciobănel
Tras printr-un inel?
Feţişoara lui
Spuma laptelui;
Musteţioara lui
Spicul grâului;
Perişorul lui

Peana corbului;
Ochişorii lui
Mura câmpului!...
Tu, mioara mea,
Să te-nduri de ea
Şi-i spune curat
Că m-am însurat
Cu-o fată de crai
Pe-o gură de rai.
Iar la cea măicuţă
Să nu spui, drăguţă,
Ca la nunta mea
A căzut o stea,
C-am avut nuntaşi
Brazi şi paltinaşi,
Preoţi, munţii mari,
Paseri, lăutari,
Păsărele mii,
Şi stele făclii!...

NOTE

7-9. Unu-i moldovan,
Unu-i ungurean
Şi unu-i vrâncean.

Adică: unu-i de pe valea Moldovei, unul din munţii Vrancei şi unul din Ardeal. Din neştiinţă, poporul nostru confundă ades numele de ardelean cu cel de ungurean căci el încă nu a agiuns a cunoaşte întinderea pământului locuit

de români. El nu ştie că dincolo de toate hotarele Moldovei şi a Valahiei, peste Carpaţi şi până la Tisa peste Dunăre şi până în centrul Macedoniei, peste pâraiele Milcovul şi Molna... se află fraţi de ai lui, cu acelaşi port, aceleaşi obiceiuri; aceleaşi credinţi, aceeaşi limbă, acelaşi trecut de glorie şi de suferinţi, precum şi acelaşi viitor!

47. Oiţă bârsană

Bârsa, în Ardeal.

49. Şi de-a fi să mor

Românul are mare plecare a crede în soartă! El îşi împarte vieaţa în zile bune şi zile rele, în oare ce aduc cu ele fericire sau nenorocire. Astfel întâmplările lumei îl găsesc totdeauna pregătit a priimi lovirile lor, căci el se întăreşte în credinţa mângâitoare că *aşa i-au fost scris! aşa i-au fost zodia! aşa i-au fost să fie!* etc.

76. O mândră crăiasă,
A lumei mireasă

Moartea! Ea domneşte ca o regină asupra omenirei şi e totodată mireasa lumei. Tot omul e logodit cu moartea din minutul ce el intră în vieaţă.

Românul iubeşte imaginile poetice, de pildă:

Un om bun, e bun ca sânul mamei, sau e bun de pus pe rană.

Un voinic, e Păunaş de codru.

Un tânăr cu părul alb, e nins în luna lui mai.

Femeia frumoasă e ruptă din soare... etc.

79. Au căzut o stea.

Stelele au mare înrâurire asupra închipuirei românului. El crede că tot omul are câte o stea în ceriuri ce este tainic legată de soarta lui. Aşa steaua omului se întunecă când el

este amenințat de vreo cursă, și cade în văzduh când el se apropie de finitul vieții. Pentru dânsul un om însemnat e născut cu stea în frunte.

Sunt stele carele, după crederea poporului, se arată ca prevestiri de mari întâmplări pe pământ, precum unele stele roșii ca de sânge ce apar înaintea războaielor... etc.

81. Mi-au ținut cununa

Cununa de nuntă care se pune pe fruntea mirilor în ceremonia cununiei. Soarele și luna țin aici locul nunilor mari.

II

Năluca

Frunză verde alunică!
Mircea suie pe potică
Și-ntâlnește o fetică
Ce purta cofiță-n mână
Cu apă de la fântână:
„Copiliță, stăi să beu,
Răcori-te-ar Dumnezeu!
– Ba, bădiță, ba nu vreu,
Că mă tem de dragul meu.
El mi-a zis să mă feresc
De străini ce-i întâlnesc,

Ce de apă nu le-i sete
Ci de sărutări de fete.
– Nu te teme, fata mea,
Că el de s-a mânia
Cu baltagul l-oi lovi,
Cu pământ l-oi înveli.
– Mergi în valea cu sulcină
Că-i găsi o cofă plină
Scoasă chiar cu mâna mea,
Descalecă şi o bea,
Bea-o toată, dacă-i vrea,
Da-ţi fă cruce mai întâi
Şi suflă pe faţa ei,
Să nu fie descântată
De baba cea blestemată
Să nu aibă vreo nălucă,
În pustiu ducă-s-ar, ducă!"
Mircea-n valea se ducea
Dar el cruce nu-şi făcea,
Peste apă nu sufla
Ci la ea năvală da.
Înghiţea, bietul, o dată
Şi-l lovea dorul de fată.
Înghiţea de două ori
Şi-l apuca reci fiori,
Înghiţea iar de trei ori
Şi cădea mort între flori.

NOTE

1. Frunză verde alunică

Vezi nota la balada lui Codreanu.

24. Şi suflă pe faţa ei

Românul a păstrat multe obiceiuri şi crezări din timpul păgânismului, perzând simţul mitologic acelor datini. Aşa, el fără a se gândi la libaţiile vechilor romani, crede că e de augur bun a sufla în faţa apei sau a vinului dintr-un vas, şi chiar a vărsa o parte din băutură până-a nu duce vasul la gură. Acest soi de libaţie, el o face pentru ca să alunge nălucile morţilor ce zbor prin lume şi se amestec în faptele oamenilor. Asemine este în ţară o datină veche de a pune câte o mică monedă în mâna fiecărui mort, când este a-l înmormânta, şi aceasta poporul o face fără a se gândi la antica obolă a lui Caron.

III

Cucul şi turturica

CUCUL

Dulce turturică,
Dalbă păserică!
Hai să nă iubim,
Să ne drăgostim

La nouri, la soare,
În frunzi la răcoare,
La stele, la lună
Cântând împreună.

TURTURICA

Pentru Dumneata
Eu n-aş zice ba;
Dar zic şi zic ba
Pentru maica ta,
Că-i bănuitoare
Şi fărmecătoare:
Ea-mi a bănui
De te-oi prea iubi
Şi m-a fărmeca
De te-oi dismierda.

CUCUL

Dragă turturică,
Pasere dălbică,
Nu-mi fii duşmănică,
Vara că ne-ndeamnă,
Şi frunza ne cheamă
Să ne drăgostim
Şi să ne iubim.

TURTURICA

Ba, cucule, ba,
Nu te-oi asculta.
Dă-mi tu bună pace
Că zău, m-oi preface
Azimioară-n vatră
Cu lacrimi udată,
Şi de foc uscată,
De toţi lepădată.

CUCUL

Oricum te-i preface
Tot nu ţi-oi da pace,
Că şi eu m-oi face
Un mic vătrărel,
Frumos, subţirel
Şi-n foc oi intra
De te-oi săruta
Şi te-oi coperi,
De foc te-oi feri
Încât chiar de silă,
Dacă nu de milă,
Tu mă-i îndrăgi
Şi ne vom iubi.

TURTURICA

Eu n-aş zice ba
Pentru Dumneata,
Dar cumplit mi-e teamă
De cumplita-ţi mamă
Că-i bănuitoare
Şi fermecătoare.
Decât m-a mustra
Că te-oi dismierda
Şi mi-a bănui
Că te-oi prea iubi,
M-oi face mai bine,
Ca să scăp de tine,
Trestioară-n baltă
Subţire şi-naltă.

CUCUL

Oricum te-i preface,
Tot nu ţi-oi da pace,
Că şi eu m-oi face,
Un mic ciobănaş
Din fluier doinaş
Ş-oi căta prin baltă
O trestie naltă,
Şi cât te-oi vedea
Pe loc te-oi tăia

Şi-n tine-oi cânta
Şi te-oi săruta.

TURTURICA

Ba, cucule, ba,
Nu te-oi asculta,
Porumbacule,
Frumuşelule,
Pestrişorule,
Drăguşorule,
Ştiu că mi-ar fi bine
Să fiu tot cu tine,
Dar maica-ta-i rea,
Şi decât cu ea,
M-oi face mai bine
Cu gândul la tine
Iconiţă mică
Într-o biserică.

CUCUL

Oricum te-i preface
Tot nu ţi-oi da pace.
Că şi eu m-oi face
Un mic dăscălaş
La cel sfânt locaş.
Şi pe la icoane

Oi duce plocoane,
Şi m-oi închina
Şi le-oi săruta
De luni care pică
Până dumenică.
Iar când te-oi zări
Astfel ţi-oi grăi:
Sfântă iconică,
Fă-te păserică,
Ca să ne iubim,
Să ne drăgostim
La nouri, la soare,
În frunzi la răcoare,
La stele, la lună
În veci împreună!

NOTE

Turturica figurează ades în cânticele poporale ca simbol de iubire şi de credinţă. Cucul, asemine în crederea românului, e o pasere misterioasă ce are tainice legături cu soarta omului. Glasul său meneşte a bine când răsună de-a dreapta auzului, şi dinpotrivă, meneşte a rău când răsună în stânga.

14. Şi fărmecătoare

Poporul crede în puterea farmecilor şi atribuie babelor ştiinţa vrăjitoriilor, de unde vine şi vorba că *baba-i calul dracului.* În ochii lui un om cu mintea distrasă este un om fărmăcat, un tânăr aprins de iubire e fărmecat de vreo babă Cloanţa ce i-a *făcut cu ulcica.* Acel nenorocit este expus a

încăleca pe o prăjină şi a se duce prin văzduh după glasul fărmecătoarei care, bătând cu o vărguţă de alun peste o ulcică din vatră, cheamă necontenit pe iubitul ei.

Sunt oameni carii pretind că au văzut asemine călăreţi fantastici trecând ca săgeata prin aer.

Nimica nu-i poate opri din călătoria lor, decât numai înfigerea unui cuţit în pământ.

Vrăjitoarele ştiu a face de dragoste cu oase de lilieci prinşi în agiunul Crăciunului şi îngropaţi de vii într-un furnicar. Din scheletul liliacului nu rămâne decât un cârligel şi o lopăţică. Cel întâi servă a trage pe cine ţi-e drag, iar lopăţica a depărta pe cine ţi-e urât.

Vrăjitoarele au putere a închega apa, a lega ploile, a ghici soarta oamenilor trăgând în 41 bobi de porumb, a vindeca de feliuri de boale prin descântice şi apă nencepută.

Descânticele sunt foarte numeroase şi unele din ele prea originale, precum acela de muşcarea şerpilor, de diochi, de săgetătură, de iele, de urât etc. Iată, ca exemplu, acel de diochi şi acel de Iele.

De diochi

Fugi diochi
Dintre ochi
Că te-agiunge-o vacă neagră
Cu coarnele să te spargă,
Să te-azvârle peste mare
În pustie, în depărtare.

Acolo să pieri
Ca ziua de ieri
Ca roua de floare
Ca spuma la soare,
Iar capul cel diochiat
Să rămâie luminat
Curat, de boală scăpat
Ochii ce vătămători
Şi de foc săgetători
Înveliţi să fie cu perdele albe,
Să nu mai privească la obraze dalbe.

Descântice de lele

Voi lelelor măiestrelor
Duşmane oamenilor,
Stăpânele vântului
Doamnele pământului
Ce prin văzduh zburaţi,
Pe iarbă lunecaţi,
Şi pe valuri călcaţi
Vă duceţi în locuri depărtate
În baltă, trestie, pustietate,
Unde popa nu toacă,
Unde fata nu gioacă,
Vă duceţi în gura vântului

Să vă loviţi de toarta pământului.
Ieşiţi din mână, trup, picior,
Şi să periţi sus într-un nor,
Daţi omului sănătate
Că sabie de foc vă bate!

IV

Balaurul

La mijlocul drumului,
La puţul porumbului
Văzui floarea câmpului,
Dar nu-i floarea câmpului,
Şi-i chiar ochiul şarpelui,
Şarpe lung cu solzii verzi,
Nici să-l vezi, nici să-l visezi.
Cel balaur din păcate
Înghiţise giumătate
Trup cu arme ferecate,
Trupuşor de voinicel
Ce striga mereu din el:
„Sai, bădiţă ortomane,
Că m-agiunge la ciolane!
Sai, bădiţă, de mă scoate,
Că m-apuc' fiori de moarte!"

Iată-n lungul drumului
La puțul porumbului
Că venea, mări, venea
Pe balaur de-ntâlnea
Un viteaz de Ortoman
Pe-un cal negru dobrogean.
„Măi balaur! striga el,
Lasă trupul tinerel
Că te curm pe giumătate
Să-mi răscumpăr din pacate."
Șarpele se zvârcolea
Și cu șapte limbi grăia:
„Ortomane,
Hoțomane!
Bate-ți negrul
Pe de-ntregul
Și te du, și fugi de mine
Că nu-i bine nici de tine.
– Șerpuliță,
Dinți de criță,
Am un paloș de oțel,
Lasă trupul tinerel.
– Taie-mă, nu mă tăia,
Nu mă las de prada mea,
Ist copil chiar din pruncie,
Maica sa mi l-a dat mie,
Că ades îl blăstema
Și-i zicea când îl culca:

Culcă-te, alină-te
Şarpele sugă-mi-te!"
Cel viteaz de ortoman
Izbea negrul dobrogean
Şi cu pala lui cea nouă
Pe balaur tăia-n două
Apoi trupul înghiţit,
Plin de rane, otrăvit,
El în cârcă-l rădica,
Sus, la stână se urca
Şi în lapte mi-l scălda,
De venin îl curăţea
Şi cu viaţă-l dăruia.
Apoi, mări, cât trăia,
Fraţi de cruce se prindea
Şi-mpreună voinicea
Pe balauri de stârpea!

NOTE

Românii au multe crezări în privinţa şerpilor, unele întemeiate pe ispită, altele născute din închipuire. Aşa găsim în poveştile şi în baladele lor nişte fiinţi fantastice sub nume de balauri carii au trup de şarpe şi grai omenesc, şi carii, când se luptă cu vitejii Feţi-Frumoşi, se lovesc cu ei în buzdugane, iar când alung vreo pradă, o alung cu o *falcă-n cer şi cu una în pământ.* Însă ei sunt totdeauna învinşi de către Feţi-Frumoşi şi tăieţi în multe bucăţi carele *cearcă a se împreuna până ce asfinţeşte soarele.*

Acei balauri se rudesc cu *dragonii* popoarelor Apusului. Ca şi aceştia, ei sunt păzitori de comoare şi de fete mândre de împăraţi, răpite de dânşii.

Românii cred însă că petrele scumpe se formează din spuma gurei şerpilor, şi că cuiburile lor sunt adevărate comoare de brilianturi şi de rubinuri.

26. Să-mi răscumpăr din pacate

Superstiţia poporală pretinde că de *fiecare şarpe ucis, Dumnezeu iartă un pacat.*

Sunt câteva zile în an, începând de la sfântul Petru, în care se zice că ies şerpii la drum. Atunci se face mare ucidere de aceste reptiluri. Unii şerpi însă au privilegiul de a fi respectaţi, de pildă acei de casă. Ei, ca şi barzele de pe coperişul casei, şi ca rândunelile de sub streaşină, sunt oaspeţi neatinşi, fiind apăraţi de legea sfântă a ospeţiei ce domneşte din vechime la români.

59. Fraţi de cruce se prindea

A se prinde fraţi de cruce e o datină antică ce impune datorinţa de a-şi da viaţa unul pentru altul. Legătura acestei frăţii se făcea prin amestecarea sângelui. Când doi bărbaţi se decideau a se înfrăţi, trebuia să-şi facă ei pe braţul drept câte o tăietură în formă de cruce şi să unească sângele lor.

Acest obicei mistic, carele în epoca de astăzi e mai de tot căzut, se ţine negreşit de oarecare tradiţii de pe timpul cruciadelor, sau poate chiar de tainele introducerii hristianismului la români.

Românii vechi încă aveau mare respect pentru şerpii de casă, pe care îi îmblânzeau şi-i priimeau la masă de-i hrăneau cu lapte.

V

Erculean

Plecat-au în ziori
Trei surori la flori.
Sora cea mai mare
S-a dus înspre mare,
Sora cea mezină
Pe mal, în grădină,
Sora cea mai mică
Şi mai sălbăţică
S-a dus, mări, dus
Pe Cerna în sus,
Iar în urma lor
Mulţi voinici cu dor
S-au luat cântând
Ş-au venit plângând.
Iată-un căpitan
Căpitan râmlean,
Că mi se iveşte,
Pe mal se opreşte,
Cu Cerna grăieşte:
„Neră limpezie,
Stăi de-mi spune mie
Despre trei surori
Plecate din ziori.
– Sora cea mai mare

S-a dus către mare
Pe Dunărea-n jos
La un plai frumos.
Sora cea mezină
S-a dus din grădină
Peste nouă munți,
În codri cărunți.
Sora cea mai mică
Și mai sălbățică
Plânge colo-n stâncă
La umbră adâncă".
Ercul Erculean,
Căpitan râmlean,
Își răpede calul
De răsună malul,
Ș-agiunge-ntr-un zbor
La stânca cu dor.
„Ieși, fată, din peatră
Să te văd odată!
– Cum să ies din peatră
Că sunt goală toată
Și mă tem de soare...
Nu m-a soarbe oare?
– Să n-ai nicio frică,
Fată sălbățică,
Că te-oi lua-n brață
Să mai prind la viață,
Și te-oi coperi

Şi mi te-oi feri
De vânt şi de soare,
De-a lor sărutare.
– Bădiţă, bădiţă,
De-ţi sunt drăguliţă,
Soţie de vrei
De vrei să mă iei,
Mă scoate din stâncă,
Din umbră adâncă,
Să-ţi ies la lumină
Cu inima plină."
Ercul Erculean,
Căpitan râmlean
Calcă peste peatră
Şi iată că-ndată
Lumei se arată
O dalbă de fată
Albă, goală toată,
Vie şi frumoasă,
Dulce, răcoroasă
Cu păr aurit,
Pe umeri leit.
Cât o şi zăreşte
Soarele s-opreşte,
Şi faţa-i s-aprinde
Şi raza-i se-ntinde,
Ca un sărutat

Lung şi înfocat.
Iar cel Erculean,
Căpitan râmlean
Mi-o apucă-n braţă
De prinde la viaţă,
Mi-o strânge la pept
Ş-o leagănă-ncet;
Şi-i face-n răcoare
Departe de soare
Cuib de floricele
Ivite la stele.

NOTE

Această legendă pare a cuprinde o alegorie ingenioasă şi poetică asupra descoperirei apelor minerale de la Mihadia în Banat. Numele de Ercul Erculean repoartă gândirea la timpurile domnirei romanilor în Dacia, pe când băile astăzi cunoscute sub numele de Mihadia purtau numirea latină de: *Fontes Herculi* şi *ad media acquae sacrae.* Chiar acum încă unul din acele izvoare minerale se cheamă izvorul lui Ercul, zeul puterei, căci apa lui este întăritoare.

Sora cea mai mică şi mai sălbăţică ce stă ascunsă într-o stâncă şi plânge în umbră adâncă, reprezintă negreşit, sub o formă alegorică, un izvor limpede şi dătător de vieaţă. Temerea ei de a fi sorbită de razele soarelui, şi cuibul său de floricele aşezat la răcoare, înfăţişează imaginea unui pârâu de munte ce curge la umbra pădurilor.

10. Cerna este numele pârâului de munte ce curge prin Mihadia şi merge de se aruncă în Dunărea. Acest cuvânt

însemnează în limba slavonă un lucru negru: prin urmare se înțelege pentru ce Ercul Erculean zice pârâului: *Neră* limpezie.

16. Căpitan râmlean

În letopisițile noastre cele vechi se vede numele de râmlean dat locuitorilor din Roma.

VI

Blăstemul

Pe cel deal, pe cel colnic
Trece-o pruncă ș-un voinic,
Voinicelul hăulind
Și pe murgul netezind,
Iar pruncuța suspinând
Și din guriță zicând:
„Ia-mă, bădiță, călare
Că nu mai pot de picioare,
Drumu-i greu și grunțuros,
Nu mai pot merge pe gios!
– Puiculiță, chip frumos,
Eu te-aș lua bucuros.
Dar mi-e murgul sprintinel
În picioare subțirel,
Murgu-i mic și drumu-i greu

Abie duce trupul meu,
Trupul cu păcatele,
Mijlocul cu armele.
– Nu ţi-e milă şi păcat!
De la părinţi m-ai luat,
Şi-n răi codri m-ai băgat!
Dare-ar Domnul Dumnezeu
Să fie pe gândul meu!
Să te duci, bădiţă, duci
Pân-îi pica rob la turci,
Cu picioarele-n butuci
Şi cu mânele-n cătuşi!
Să te-agiungă dorul meu
Unde-a fi drumul mai greu!
Să te bată jalea mea
Unde-a fi calea mai grea!
Murgul să se poticnească,
În creştet să te trântească,
Mâna dreaptă să-ţi sclintească,
Mâna stângă
Să ţi-o frângă,
Să ţii dârlogii cu dinţii,
Să mi te plângă părinţii,
Să te-nsori de nouă ori
Ca să faci nouă feciori.
Să te mai însori o dată
Ca să faci numai o fată...
Ei să treacă şuierând

Când te-ar auzi plângând,
Ea în palme să-ţi tot cară
Apă turbure ş-amară.
Tu să bei, să bei mereu
Gândind la blăstemul meu!

NOTE

18. Mijlocul cu armele

Pistoalele, paloşul sau iataganul se purtau înainte într-o chingă lată de curea ţintuită ce se numea *seleaf* (cuvânt turcesc) şi care cuprindea mijlocul trupului.

28-31. Să te-agiungă dorul meu
Unde-o fi drumul mai greu!
Să te bată jalea mea
Unde-a fi calea mai grea!

Pentru cine înţelege puterea dorului, nu poate fi blăstem mai amar decât acela exprimat cu atâta poezie în strofa aceasta. Dorul ce alungă pe călător şi jalea ce îi bate sufletul reprezintă o imagine de o rară frumuseţă.

39-40. Să te-nsori de nouă ori
Ca să faci nouă feciori

„Mulţimea copiilor, averea omului", zice românul.

Partea aceasta a blăstemului e cu atât mai cruntă, că ea atinge una din credinţele cele mai scumpe românului, menindu-i nouă feciori nepăsători de suferinţele părintelui lor.

Românii au multă dragoste pentru copii. Când un copil e singur la casa omului, el este numit *unicelul;* când sunt doi, ei sunt chemaţi *ochii capului;* iar dacă moare vreunul, părinţii zic plângând că *l-a îndrăgit Dumnezeu.*

48. Gândind la blăstemul meu
În locul acestui vers, unii cântăreți zic:
Câte lacrimi am plâns eu.

VII
Inelul și năframa

I

Fost-au, fost un Crăișor
Tinerel, mândru fecior
Cum e bradul codrilor
Sus, pe vârful munților.
De soție și-au luat
O copilă din cel sat,
Copiliță romăncuță,
Toți vecinilor drăguță:
Cu chip dulce luminos,
Cu trup gingaș mlădios
Cum e floarea câmpului
În lumina soarelui,
Iată lui că-i au sosit
Carte mare de pornit
La tabără de ieșit.
El în suflet s-a mâhnit

Şi din gură a grăit:
„Draga mea, sufletul meu,
Ţine tu inelul meu,
Pune-l în degitul tău,
Când inelu-a rugini
Să ştii, dragă, c-oi muri!
– De mă laşi plângând acasă,
Na-ţi năframa de matasă
Pe margini cu aur trasă.
Aurul când s-o topi,
Să ştii, frate, c-oi muri".

II

El pe cal a-ncălecat
Şi pe drum au apucat.
Mers-au el pân' la un loc
Ş-au aprins un mare foc
În mijlocul codrului,
La fântâna corbului,
Mâna-n sân el şi-o băga
La năframă se uita...
Inima-i se despica!
„Dragii mei, ostaşii mei,
Puişori viteji de zmei!
Staţi pe loc de ospătaţi
Şi la umbră vă culcaţi.
Eu sunt gata de plecat,

Acasă că mi-am uitat
Paloşul cel rotilat
Pe masă verde-aruncat."
Îndărăpt el a pornit,
C-un voinic s-au întâlnit.
C-un voinic cu calul mic:
„Noroc bun, tânăr voinic!
Ce veste, de unde vii?
– Dacă vrei, Doamne, s-o ştii,
De altul poate-ar fi bine
Dar e rău ş-amar de tine!
Tatăl tău că s-a sculat,
Ţara-ntreagă ne-a călcat
Pân' ce mândra ţi-a aflat
Şi pe dâns-a aruncat
Într-un tău adânc şi lat!
– Na, voinice, calul meu
Să mi-l duci la tatăl meu.
De-a-ntreba unde sunt eu,
Tu să-i spui că eu m-am dus
Pe malul apei, în sus
Şi că-n apă m-am zvârlit
La copila ce-am iubit."

III

Tatăl său ţar-a sculat,
Tău-ntreg de l-au secat

Şi copiii şi-au aflat
Amândoi îmbrăţişaţi,
Pe năsip galben culcaţi,
Amândoi senini la faţă
De păreau că sunt în viaţă.
Atunci Craiul s-a căit,
În mătasă i-a-nvelit
Şi-n biserică i-au dus
Şi-n două racle i-au pus,
Racle mândre-mpărăteşti
Purtând semne latineşti.
Şi pe dânsul l-a zidit
În altar, la răsărit,
Pe ea-n tindă l-asfinţit!
Iar din el, frate-a ieşit
Un brad verde, cătinat,
Pe biserică plecat.
Şi din ea o viişoară
Înflorită, mlădioară
Ce din ziori şi până-n seară
Pe biserică s-a-ntins
Şi cu bradul s-au coprins!

.....

Tună, Doamne, şi trăsneşte,
Tună-n cine despărţeşte.
Dulcea dragoste-nfocată
De-un fecior şi de o fată.

NOTE

21-22. Când inelu-a rugini
Să ştii, dragă, c-oi muri

În poveştile, în legendele şi în baladele româneşti se găsesc o mulţime de idei poetice şi de imagini răpitoare, precum inelul ce rugineşte şi aurul naframei ce se topeşte în agiunul moartei unui om. Pe lângă minunile din poveşti: palaturi de cristal zidite pe munţi de oţel, copaci crescuţi până în nori şi purtând în vârful lor cuib de zână, herghelii de cai sălbatici ce ies noaptea din sânul mărilor ca să pască poienile codrilor, paseri măiestre ce aduc veşti de pe ceea lume, pajuri urieşe a căror cuiburi sunt în fundul pământului, zmei ce răpesc fete de împăraţi, şerpi mari ce stau culcaţi pe paturi de petre scumpe, iarba ferului care deschide zăvoarele cetăţilor, iarba şarpelui ce învie morţii vindecându-le ranele, poduri de argint, cu copaci de aur în care cresc mere de rubin şi cântă paseri de briliant etc., etc. găsim mere de aur carile, aruncate gios, se prefac în palaturi împărăteşti, furci de argint carele torc singure, peatra de teacă a sfintei Miercure, peria sfintei Gioi şi ştergarul sfintei Vineri, date de tustrele tânărului Făt-Frumos ca să-i fie de ajutor când l-ar ajunge zmeii. Peatra de teacă aruncată în calea zmeilor se schimbă într-o stâncă naltă până la cer, peria într-un codru des în care nici vântul nu răzbate, ştergarul într-o mare lungă şi lată ca faţa pământului. Zmeii trebuie să macine stânca, să doboare codri şi să soarbă apele mării pentru ca să agiungă pe Făt-Frumos.

În numărul semnelor considerate de români ca prevestiri de moarte, mai sunt şi căderea stelelor, cânticul cucuvaiei, urletul cânilor, arătări de năluce, pocnirea

lemnului icoanelor din casă, stătutul cailor pe loc când au a pleca la drum etc.

77. Purtând semne latineşti

Adică inscripţie cu litere latine, precum se obicinuieşte pe sarcofagiuri.

O variantă a legendei sună aşa:

Trecu toată primavara,
Trecu pe urmă şi vara,
Inelul nu ruginea,
Nici naframa nu roşea,
C-amândoi erau în viaţă,
Ea cu lacrime pe faţă,
El cu arma la război,
Şi se doreau amândoi.
Iată că-ntr-o dimineaţă,
Într-o zi cu neagră ceaţă,
Mândruliţa se scula,
Faţa albă îşi spăla,
La icoane se-nchina,
Ş-apoi la inel căta.
Dar inelu-i ruginit!
„Vai! drăguţul mi-au murit!"
Vorba bine nu sfârşea
Şi de cale se gătea,
Pe-un cal ager s-arunca
Şi la tabără pleca.
Calul zboară ca şi vântul
De cutreieră pământul.
Şi când toaca-n cer toca,
Ea prin tăbără îmbla,

Tot pe dragul ei căta,
Şi-l găsea sărmanul mort,
Întins veşted sub un cort.
Ea naframa şi-o lua,
De trei ori o săruta,
Capul, faţa-şi învelea
Şi pe loc moartă cădea.

VIII

Păunaşul codrilor

I

Pe cel deal, pe cel colnic
Trece-o pruncă ş-un voinic.
Puiculiţă bălăioară
Cu cosiţa gălbioară,
Voinicel tras prin inel,
Mult e mândru tinerel!
Şi-i tot zice voinicul:
„Cântă-ţi, mândro, cânticul
Că-mi e drag ca sufletul.
– Eu, bădiţă, l-oi cânta
Dar codrii s-or răsuna

Şi pe noi ne-a-ntâmpina
Păunaşul codrilor,
Voinicul voinicilor!
– Aurică drăgulică!
Nici ai grijă, nici ai frică.
Să n-ai grijă pentru tine
Să n-ai frică pentru mine
Cât oi fi eu lângă tine!"
Puse prunca a cânta
Codrii puseră-a suna.
Iată că-i întâmpina
Păunaşul codrilor,
Voinicul voinicilor.
„– Cale bună, românaş!
– Mulţămim, măi Păunaş,
– Măi băiete, băieţele,
Măi voinice, voinicele,
Dă-ne nouă pe mândra
Ca să scapi cu viaţa ta.
– Ba, eu mândra nu ţi-oi da
Pân' ce capul sus mi-a sta,
Că eu când o am luat
În cosiţe i-am giurat
Să n-o las de lângă mine
Şi s-o apăr de oricine."

II

Ei de brâie s-apucau
Şi la luptă se luau.
Când în loc mi se-nvârteau,
Când în sus se opinteau.
Nici unul nu dovedea.
Gios nici unul nu cădea.
Iar băiatul cam slăbea,
Brâul i se descingea,
Şi Păunul mi-l strângea
Trupuşorul îi frângea.
„Mândro, mândruliţa mea!
Vin de-mi strânge brâul meu!
Apăra-te-ar Dumnezeu!
Că-mi slăbesc puterile,
Mi se duc averile.
– Ba, nu, nu, bădiţă frate,
Că vei lupta pe dreptate,
Şi oricare-a birui,
Eu cu dânsul m-oi iubi."
Voiniceii se izbeau,
Şi mai tare s-opinteau,
Şi mai tare se-nvârteau,
Şi mai tare se trânteau.
Din doi unul dovedea,
Din doi unul gios cădea;
Cine că mi-s dovedea,

Şi cu mândra purcedea?
Păunaşul codrilor,
Voinicul voinicilor!
Cine-n luptă gios cădea
Şi-n urmă-le rămânea?
Voinicul tras prin inel,
Moare-n codru singurel!

NOTE

Păunaş însemnează un voinic tânăr, mândru şi misterios, mândru ca păunul şi misterios ca Pan zeul codrilor.

În România plină de urme romane, nu ar fi de mirare să se fi păstrat numele zeului Pan şi să se fi schimbat cu timpul în păunaş, precum s-au păstrat numele zeilor păgânismului, Joe, Mercur, Venere, ce se văd figurând în poveşti sub chipuri de Sfinte creştine; Sfânta Joe, Sfânta Mercure, Sfânta Vinere. Prin urmare e de crezut că Păunaşul din această baladă nu este altul decât chiar Pan zeul codrilor.

35. În cosiţe i-am giurat

Imagine graţioasă şi expresie foarte poetică. A giura credinţă în cosiţele fetelor este un vechi obicei ce face parte din şezătoarele flăcăilor şi a copilelor, pe prispa casei părinteşti.

39. Ei la luptă se luau

Lupta era la vechii romani un exerciţiu zilnic şi o petrecere: *lucta.*

Asemine la români de astăzi lupta e un obicei care domneşte pretutindene la munţi şi la câmpii. Ea se urmează în deosebite chipuri cu deosebite numiri de pildă: *lupta*

voinicească, lupta ciobănească, lupta ursărească, lupta pe dreptate (adică fără punere de piedică şi fără ajutor străin).

Cine asistă la aceste lupte a flăcăilor români de la Carpaţi şi de pe malul Dunării, recunoaşte bine în ele apucăturile şi pauzele gladiatorilor *din vechime.*

52. Mi se duc averile

Pentru sufletele viteze puterea e cea mai scumpă avere.

IX

Soarele şi luna

Îmbla, frate, mândrul soare
Îmbla, frate, să se-nsoare
Nouă ai
Pe nouă cai
Care noaptea pasc în rai,
Îmbla ceriul şi pământul
Ca săgeata şi ca vântul,
Dar toţi caii-şi obosea
Şi potrivă nu-şi găsea
Ca sora sa Ileana,
Ileana Cosinzana,
Ce-i frumoasă ca o floare
Într-o iarnă fără soare.
„– Sorioară Ileano,

Ileano Cosinzano!
Haide să ne logodim
C-amândoi ne potrivim
Şi la plete şi la feţe
Şi la dalbe frumuseţe.
Eu am plete strălucite,
Tu ai plete aurite,
Eu am faţa arzătoare,
Tu, faţa mângăietoare.
– Alei! frate luminate,
Trupuşor făr' de pacate,
Nu se află-adevărat
Fraţi să se fi cununat.
Cată-ţi tu de ceriul tău
Şi eu de pământul meu
C-aşa vrut-a Dumnezeu".
Soarele se-ntuneca,
Sus, la Domnul se urca,
Domnului se închina
Şi din gură cuvânta:
„Doamne sfinte,
Şi părinte!
Mie timpul mi-a sosit,
Timpul de căsătorit,
Şi potrivă n-am găsit
Ca soră-mea Ileana,
Ileana Cosinzana".
Domnul sfânt îl asculta

Şi de mână mi-l lua
Şi prin iaduri mi-l purta
Doar că l-ar înspăimânta,
Şi prin rai încă-l purta
Doară că l-ar încânta.
Apoi Domnul Dumnezeu
Cuvânta cu graiul său,
Iar când Domnul cuvânta,
Lumile se deştepta
Şi cu drag îl asculta.
Cerurile străluceа,
Norii din senin perea:
„Soare, soare, luminate,
Trupuşor făr' de pacate,
Raiul tu l-ai petrecut
Şi prin iad încă-ai trecut,
Ce mai zice gândul tău?
– Zice că sufletul meu,
Aleg iadul chiar de viu
Numai singur să nu fiu,
Ci să fiu cu Ileana
Ileana Cosinzana!"
Soarele se coborea,
La sora lui se oprea,
Mândră nuntă pregătea,
Pe Ileana şi-o gătea
Cu peteala de mireasă,
Cunună de-mpărătească,

Şi rochiţa neţesută,
Din petre scumpe bătută.
Apoi mândri, el şi ea
La biserică mergea.
Dar când nunta se făcea,
Vai de el, amar de ea!
Candelile se stingea,
Clopotele se dogea,
Sfinţii faţa-şi ascundea,
Preoţi în genunchi cădea.
Iar mireasa, vai de ea!
Frig de moarte-o coprindea
Căci o mână se-ntindea
Şi pe sus o rădica
Şi-n mare mi-o arunca!
Valurile bulbucea,
Iar ea-n valuri cum trecea
Mreană de-aur se făcea.
Soarele se-nălţa sus,
Se lăsa tot spre apus
Şi-n marea se scufunda
La soră-sa Ileana,
Ileana Cosinzana.
Iară Dumnezeu cel sfânt
Sfânt în cer şi pre pământ,
Mâna-n valuri că băga
Mreana-n mână-o apuca
Şi-n ceriuri o arunca

Şi-n lună plină-o schimba.
Apoi Domnul Dumnezeu
Cuvânta cu graiul său;
Iar când Domnul cuvânta,
Lumile se spăimânta
Mările se tupila,
Munţii se cutremura,
Ceriul se întuneca:
„Tu, Ileană Cosinzană,
Sufleţel fără prihană,
Şi tu, soare luminate,
Trupuşor făr' de pacate!
Cu ochii să vă zăriţi
Dar să fiţi tot despărţiţi.
Zi şi noapte plini de dor,
Arşi de foc nestingător,
Vecinic să vă alungaţi,
Ceriul să cutrieraţi,
Lumile să luminaţi."

NOTE

Printre rămăşiţele de mitologie antică ce mai există la români, legenda soarelui este una din cele mai poetice. Soarele e un zeu frumos cu părul de aur, carele, ca Apolon, cutrieră ceriul pe un car tras de cai. – Asemine românii cred, când tunetul vuieşte, că Sfântul Ilie se preumblă cu carul pe bolta de aramă a ceriului.

3. Nouă ai

Adică nouă ani, provincialism din Moldova.

11. Ileana Cosinzana

Ileana Cosinzana este închipuirea cea mai poetică a geniului românesc; ea personifică tinereţea, frumuseţea, nevinovăţia virginală; suflet îngeresc, într-un cuvânt perfecţia omenirei sub chipul de copilă gingaşă şi răpitoare.

Mulţime de poveşti există în care Ileana Cosinzana gioacă rolul cel mai ademenitor. În acele basme minunate prin originalitatea lor adeseori fantastică, Ileana Cosinzana este reprezintată cu părul de aur şi cu farmec dulce la privire. Ea-i atât de strălucită că *pe soare poţi căta, iar pe dânsa ba;* paserile cântă în calea sa cânticele lor cele mai frumoase, florile se culc în câmpie ca să-i facă covor, balaurii se îmblânzesc şi vin de se întind cu dragoste la picioarele ei, şi toţi fiii de împăraţi îmblă să o ia de soţie.

Averile ei sunt nesfârşite, ea are trei îmbrăcăminte, una ca ceriul cu luna şi cu stelele, una ca câmpul cu florile şi una ca marea cu spumele aurite de razele soarelui.

Românii din Moldova zic că Ileana Cosinzana personifică Moldova cu podoabele şi avuţiile pământului său, cu farmecul răpitor care flutură pe câmpiile sale.

A zice de o femeie că e frumoasă ca Ileana Cosinzana este tot aşa ca şi când se zice că e ruptă din soare, adică, e o fiinţă din ceriuri. Între cărţile vechi şi nouă ce s-au tipărit pân-acum în Ţările româneşti, cea mai populară este micul poem a lui Arghir şi a iubitei lui Ileana Cosinzana.

X

Şoimul şi floarea fragului

Sus, în vârf de brăduleţ,
S-a oprit un şoimuleţ,
El se uită drept în soare
Tot mişcând din aripioare.
Gios la trunchiul bradului
Creşte floarea fragului.
Ea de soare se fereşte
Şi de umbră se lipeşte.
„– Floricică de la munte,
Eu sunt şoim, şoimuţ de frunte,
Ieşi, din umbră, din tulpină,
Să-ţi văd faţa la lumină,
C-au venit până la mine
Miros dulce de la tine,
Cât am pus în gândul meu,
Pe-o aripă să te ieu
Şi să mi te port prin soare,
Pân' te-i face roditoare
Şi de mine iubitoare.
– Şoimuleţ duios la grai,
Fiecare cu-al său trai.
Tu ai aripi zburătoare
Ca să te înalţi la soare,
Eu la umbră, la răcoare

Am menire-nfloritoare.
Tu te leagăni sus, pe vânt,
Eu mă leagăn pe pământ.
Du-te-n cale-ţi, mergi cu bine
Făr-a te gândi la mine,
Că e lumea-ncăpătoare
Pentru-o pasere ş-o floare!

NOTE

5-6. Gios la trunchiul bradului
Creşte floarea fragului

În Carpaţi pădurele sunt pline de fragi ce cresc mai cu seamă la rădăcina brazilor. Acel soi de fragi sunt lungăreţi, roşii şi foarte parfumaţi.

30-31. Că e lumea-ncăpătoare
Pentru-o pasere ş-o floare

Cugetare poetică şi de-o filozofie adâncă.

XI

Brumărelul

Într-o verde grădiniţă
Şade-o dalbă copiliţă
Pe-aşternut de calonfiri,
La umbră de trandafiri.

Trece-un voinicel cu grabă,
Şi din fugă o întreabă:
„Spune-mi, dalbă copiliţă,
Cu rumena ta guriţă
Eşti nevastă, ori eşti fată,
Ori zână din ceri picată?
– Nici nevastă sunt, nici fată
Nici zână din ceri picată,
Ci sunt floare garofiţă,
Răsărită-n grădiniţă;
Dar tu, voinicele, spune,
Eşti însurat ori eşti june?
– Eu sunt, dragă, Brumărelul,
(Îi răspunse voinicelul).
Eu viu seara, pe răcoare
De mă culc pe sân de floare,
Şi când plec voios cu soare
După mine floarea moare!“

NOTE

9. Eşti nevastă, ori eşti fată

După datina antică fetele poartă capul gol, până când se mărită, iar de cum se cunună ele pun ştergare pe cap.

Cuvântul nevastă trage etimologia sa de la numele zânei Vesta, căreia fecioarele erau închinate în timpul romanilor. Măritându-se, fata iese din rândul vestalelor şi încetează de a fi supusă cultului zânei Vesta. Ea se face *nevesta, nevastă.*

21-22. Şi când plec voios cu soare
După mine floarea moare

Tabloul poetic, alegorie ingenioasă de peirea florilor bătute de brumă.

Brumărel este numele lunei lui octomvrie, când încep a cădea brume mici. Românii dau lunilor numiri potrivite cu timpurile anului, de exemplu:

Ianuarie, se numeşte *Cărindariu* sau *Gerariu,* adică începutul colindelor anului şi a gerului.

Fevruarie, *Faur* sau *Făurar,* adică a faurilor de fer, carii pregătesc ferele aratului.

Martie, *Mărţişor* sau *Germănar* (încolţitor).

April, *Prier* (deschizător) sau *Florariu.*

Maiu, *Frunzar* sau *Prătar* (a ierburilor).

Iunie, *Cireşel* (a cireşelor).

Iulie, *Cuptor* (a ferbinţelelor).

August, *Măsălar* (a secerişului).

Septemvrie, *Răpciune* sau *Vinicer* şi *Viniţel* (a Vinului).

Octomvrie, *Brumărel.*

Noemvrie, *Brumar* sau *Promorar* (a brumei şi a promoroacei).

Decemvrie, *Andrea* sau *Neios* (a ninsoarei).

XII

Ciuma

Frunză verde salbă moale,
Adus-au un nor în poale

Boala cea mai rea din boale!
Noru-n țară s-a lăsat,
Peste oameni a ploat,
N-a ploat ploaie curată
Dar cu ciumă-amestecată!
Unde-agiunge picătura,
Se închid ochii și gura.
Ochii să nu mai privească,
Gura să nu mai grăiască!
Plină-i țara, mult e plină
De scaieți de mărăcină;
Unde-s tufe pin potici
Sunt mormânturi de voinici,
Unde-s tufele mai dese,
Mormânturi de giupânese,
Unde-s tufele mai rari,
Mormânturi de fete mari,
Unde-s tufele mai vii,
Tot mormânturi de copii.
Frunză verde porumbică,
Stă voinicul la potică.
Ciuma rea îi iese-n cale,
Voinicul zice cu jale:
„Na-ți calul cu armele
Și-mi lasă tu zilele."
Ea-i răspunde: „Dragul meu!
Cal și arme nu voi eu,
Dar pe tine chiar te vreu".

Frunză verde garofiță,
Trece-n câmp o copiliță
Cum e crinul înflorit,
Cum e bună de iubit.
Baba ciuma cea păgână
Mi-o apucă strâns de mână.
Copiliţa-i zice: „Ciumă,
Nu-mi fii ciumă şi-mi fii mumă!
Na-ţi salba cu florile
Şi-mi lasă tu zilele."
Ea-i răspunde: „Drăguliţă!
Am o neagră sălbuliţă
De cercat la gâtul tău,
Care nu te-a prinde rău."
Frunză verde toporaş,
Iată-un dulce copilaş
Care-alungă-un fluturaş.
Unu-aleargă, unul zboară:
Ciuma-i prinde şi-i omoară!
Frunză verde poamă acră,
Iată-o babă, iată-o soacră.
Cum o vede ciuma-ndată
Dă la fugă spăimântată,
Culegând în calea ei
Pruncuşorii mititei,
Nevăstuice tinerele
Copiliţe gingăşele,
Feciorași cu mintea crudă

Şi bărbaţi voinici la trudă.
Ducă-s-ar în pribegie!
Ducă-s-ar în cea pustie,
Îndărăpt să nu mai vie!

NOTE

Ciuma a bântuit ţara în mai multe rânduri, pe timpul când hotarele ei despre Dunărea şi despre Bugeac erau expuse călcării duşmanilor. De la aşezarea carantinilor însă, ea a fost ferită de grozăviile acestei cumplite epidemii.

38. Nu-mi fii ciumă şi-mi fii mumă

Spaima răspândită în ţară de răutatea ciumei a născut mai multe legende şi proverburi. Cel mai caracteristic din toate este proverbul scos pe seama mamelor neomenoase, şi care zice: *Cutare e ciumă, nu e mumă.* Asemine se zice de un om rău şi duşmănos *că l-au fătat ciuma.*

42. Am o neagră sălbuliţă

Aluzie la petele acele negre lăsate de boala ciumii pe trupurile victimelor sale.

51. Iată-o babă, iată-o soacră

Un proverb poporal sună în următorul chip:

Soacră, soacră
Poamă acră!

De te-ai coace cât te-ai coace,
Poamă dulce nu te-ai face.

Ideea satirică cuprinsă în aceste versuri e destul de aspră, însă imaginea ciumii spăimântându-se la vederea unei soacre şi fugând din ţară numai că a întâlnit-o, face a presupune că autorul necunoscut a legendei a avut multe daune din partea mamei nevestii lui.

XIII

Holera

Gios pe malul Prutului,
La casele Vâlcului,
Vâlcul bea, se veseleşte,
Cu trei fete se-ndrăgeşte,
De holeră nici gândeşte.
Maică-sa grija-i ducea
Şi cu lacrimi îi zicea:
„Dragul mamei Vâlcule,
Mândrule, voinicule!
Tu tot bei şi veseleşti,
De holeră nici gândeşti,
Lasă-mi-te de beţie
Şi de dalba veselie,
Că holera-i chiar la Prut
Şi chiar dincoace-au trecut!"
Vâlcul ei se supunea,
Patru boi la car punea
Şi pe cal încăleca,
Drumul la vale-apuca,
Apuca-n călătorie
Să facă negustorie.
Când la cotul Prutului,
Prin mijlocul câmpului,
El zărea, mări, vedea

O clonţată ce râdea,
O clonţată-nveninată
Cu pelea pe trup uscată
Şi cu părul despletit
Tot cu şerpi împleticit.
Ea din loc în loc sărea,
Spini în urmă-i răsărea,
Iarba câmpului ardea
Şi oamenii morţi cădea!
„Cale bună, măi drumeţ,
Unde mergi aşa semeţ?
– Cale-ntoarsă, cloanţă fa,
Unde-alergi curând aşa?
– Merg la casa Vâlcului
De pe malul Prutului
Ca să-i ridic zilele,
Să mă duc cu dânsele,
– Alei iazmă călătoare,
Boală rea ş-ucigătoare!
Na-ţi calul şi armele
De-mi lungeşte zilele,
Să-mi mai văd copilele
Că-mi sunt dragi ca soarele.
Na-ţi şi carul, na-ţi şi boi,
Numai te du de la noi!
– Nu vreu arme omineşti
Că eu am arme drăceşti.
Am trei coase nevăzute,

Cu ciocan de foc bătute:
Una pentru cei voinici,
Una pentru copii mici,
Una pentru fete mari
Şi neveste cu ştergari.
Nu vreu nici carul cu boi,
Ci vă vreu pe toţi, pe voi,
Să vă îmflu zilele,
Să mă duc cu dânsele".
Vâlcul biet se oţărea,
Holera la el sărea,
Oasele şi le-ntindea
Şi pe Vâlcu-l cuprindea.
Gură, pe gură punea,
Buze pe buze lipea,
Zilele i le sorbea.
Apoi cloanţa iar râdea,
Cu zilele purcedea,
Şi voinicul mort cădea
Gios la cotul Prutului
În mijlocul câmpului!

NOTE

17. Patru boi la car punea

Carul a fost adus în Dacia de coloniştii romani. Ei aveau deosebite trăsuri. Acea de care se serveau cetăţenii avuţi se numea *biga*. Trăsura matroanelor se chema *carpentium* şi era cu două roţi, însă la serbările publice ele

se suiau în alte mai mari cu patru roţi, numite *pilentum.* Afară de aceste, romanii aveau pentru ţară, o trăsură *carruca.* Vizeteul se numea *carricarius,* cărucier.

29. Tot cu şerpi împleticit

Imagină antică. Furiile iadului, după mitologia romană, poartă plete de şerpi.

53. Cu ciocan de foc bătut

Adeseori se văd în basmele românilor figurând arme şi unelte de foc. Îngerii au în mâna dreaptă sabie de foc: o calamitate publică e numită biciu de foc; vânturile de la apus ce sunt ferbinţi, sunt vânturi de foc etc.

XIV

Bogatul şi săracul

Frunzuliţă de dudău,
La umbră, la făgădău
Beau saracul şi bogatul.
Beau stăpânul şi argatul.
Iar bogatul se mândrea
Şi-n glas mare poruncea:
„Măi crâşmar,
Măi făgădar!
Adă-mi mie vin de-un ban
Ca să beu cu ist sărman".
Iar săracul că râdea

Şi din gură poruncea:
„Măi crâşmar,
Măi făgădar
Adă-mi mie vin de-un zlot
Să-l beu cu bogatul tot!
– Măi sărace, sărăcilă,
De ce vrei să-mi faci în silă?
Nu-ţi pune punga cu mine
Că n-ai cămeşă pe tine,
Nici nu ai turme de oi,
Nici coşer de păpuşoi,
Nici car mare-n patru boi
Ca să poţi cinsti cu noi.
– Măi bogate, bogăţele
Dacă ai averi de-acele,
Nu-mi scoate ochii cu ele.
Că averile de frunte
Sunt ca un izvor de munte,
Astăzi curge şi îneacă
Şi mâni scade ş-apoi seacă!
De ai turme mari de oi,
Ai şi turme de nevoi,
Că pe unde-s turme blânzi
Sunt şi lupi mereu flămânzi,
– Măi sărace, sărăcilă!
Face-mi-aş de tine milă,
De n-ai fi tu om pizmaş
Şi la inimă vrăjmaş.

– Măi bogate, bogăţele!
Nu fii duşman gurii mele
Că nu-ţi vreu nici rău, nici bine,
N-am ce împărţi cu tine.
Tu ai care cu opt boi,
Ai coşer cu păpuşoi,
Eu un cal bun de nevoi!
Tu ai bani de vânturat,
Galbini mulţi de semănat,
Eu am numai un topor
Care-mi e bun frăţior.
Dar ce-aduni tu într-o vară,
Eu adun numa-ntr-o seară,
Că toporul mi-i vrăjit,
Cu tăiuşul oţelit,
Şi când el se-ntoarce-n vânt
Cad bogaţii la pământ.
Măi crâşmar,
Măi făgădar!
Adă-o vadră de Cotnar
Şi de plată nici habar,
Că săracul când cinsteşte
Varsă sânge şi plăteşte!“

NOTE

3. Beau săracul şi bogatul

Carul ţărănesc ce purta la romani numele de *carrum*, se numea şi *sarracum*. Este dar de presupus fără amăgire că

cuvântul de sărac, adică neavut au denumit din învechime pe oamenii însărcinaţi cu ducerea carilor, oameni cu simbrie şi lipsiţi de avere.

15. Adă-mi mie vin de-un zlot

Zlotul e o monedă de convenţie, precum leul, a cărei valoare e de 30 parale. Obiceiul de a se număra în zloturi s-au perdut mai cu totul în Ţerile româneşti.

24. Ca să poţi cinsti cu mine

Cuvântul *cinste,* de origină slavonă, a fost rău înţeles şi întrebuinţat până acum ca să exprime *onorul.* A se cinsti, vrea să zică a bea împreună la crâşmă, sau cum zic francezii *se traiter.*

59. Adă-o vadră de Cotnar

Moldova produce vinuri foarte bune, carele sunt menite a deschide un izvor de mare comerţ ţării. Unele podgorii mai ales, precum Ajiudul, Crucea, Socola, Panciul, Odobeştii etc., sunt vestite pentru calitatea productelor lor. Cotnariul e însă vinul de frunte a Moldovii. În acea podgorie se găsesc viile lui Ştefan-Vodă.

62. Varsă sânge şi plăteşte

Expresia *varsă sânge* nu însemnează aice că săracul ar fi ucigător de oameni. Ea vrea să zică că ar vărsa sudori de sânge, lucrând, pentru ca să deie dreptul cui se cuvine.

Nu e în firea românului de a face morţi de om; el nu cunoaşte simţirea răzbunărei, *vendetta* italienilor. Crimele cu premeditare sunt foarte rari în ţară: cele mai multe provin din furia mâniei sau din cauza băuturei. Gelozia încă produce din când în când acte criminale.

Finitul acestui cântic are o variantă care pune în gura săracului următoarele cuvinte:

„Tu ai galbeni la chimir,
Eu am un seleaf cu fir,
Şi-n seleaf un iatagan
Ce mă scapă de alean.
Tu ai casă şi ai masă,
Eu am lunca cea frumoasă,
Şi ce-aduni tu într-o vară,
Eu adun numa-ntr-o seară".

XV

Stejarul şi cornul

„– Frate, frate de stejar!
Lasă-mă să tai un par
Să-mi fac osie la car.
– Frăţioare românaş,
Voios parul da-ţi-l-aş
Dac-ai face tu din el
Buzdugan de voinicel.
Ghioagă mare nestrungită,
Cu piroane ţintuită
Şi cu dânsa de-ai lupta
Să aperi moşia ta.
– Cornule, ce nu te-ndoi,
De-o creangă să te despoi,
Să-mi fac prăjină de boi?

– Frăţioare românaş!
Creangă lungă da-ţi-o-aş
Ca s-o faci arc de război
S-alungi leşii de la noi.
Lasă boii, frăţioare,
Şi te dă la vânătoare,
Că nu-i timp de plugărie,
Şi e timp de vitejie.
– Codri, codri, mă giur eu
Să ucid cu braţul meu
De tot cornul un duşman,
De stejar un căpitan."

NOTE

7. Buzdugan de voinicel

Buzduganele sunt armele favorite ale vitejilor din balade, precum şi ale zmeilor şi ale Feţilor-Frumoşi din poveşti. Zmeii când se întorn la casele lor, aruncă buzduganele din depărtări fabuloase, şi aceste după ce lovesc în poartă, merg de se aşează în cuiele de la pereţi. Lupta între zmei şi Feţi-Frumoşi începe totdeauna cu lovirea buzduganelor.

11. Să aperi moşia ta

Moşia strămoşească, patria! – Mândre timpuri erau acele când ţara reprezinta pământul tuturor, averea rămasă de la moşi-strămoşi şi când glasul codrilor chema pe români la vitejie!

18. S-alungi leşii de la noi

Acest vers lasă a presupune că balada e de pe timpul năvălirilor lui Sobieski şi altor regi poloni.

XVI

Călătorul

Trece-un călător şi cântă,
Trece pe-o cărare frântă
Prin câmpia înflorită,
Cu inima vestejită.
El se plânge că-n cea lume
Nime ştie de-al său nume,
Nime nu se îngrijeşte
De e mort, ori de trăieşte.
Sorioara Magdalină
L-auzea dintr-o grădină,
Şi pe gânduri ea cădea
Şi de dor se aprindea:
„– Călătorule mâhnit,
Şi prin lume rătăcit!
Tu eşti pasere străină
Care cântă prin grădină
Ş-apoi zboară mai departe
Lăsând inimi înfocate.
– Sorioară mângâioasă,
Mult eşti dulce şi frumoasă!
Ochii-ţi ard şi-ţi arde faţa
Ca garoafa dimineaţa,
Când de rouă-i încărcată
Şi-n lumină se arată.

– Călătorule mâhnit,
Nu-ţi e calul obosit?
– Nu, drăguţă, nicidecum,
Dar e săturat de drum."
Călătorul se oprea,
Nici că mai călătorea!

NOTE

Există o legendă a unei călugăriţe ce a urmat în codri pe un om necunoscut, şi care a fost găsită moartă sub poalele Ceahlăului. Poate că balada Călătorului să fie începutul acelui drum misterios.

XVII

Fata de Birău

„– Fată de Birău!
Fă de dorul meu.
– Ba, bădiţă, ba,
Nu te-oi asculta,
Că mă-i înşala
Şi nu mă-i lua.
– Giur pe mândrul soare
Ce sfârşit nu are!
Că eu vreu să-mi fii

Mamă la copii".
Fata-l asculta,
Şi mi-l săruta:
Iar a doua zi
Când ea se trezi,
Prinse-a lăcrima
Ş-a se blăstema.
Ea se tot bocea,
El îi tot zicea:
„– Fată de Birău
Şi de ţăran rău!
Ce plângi la pârău?
Rogi pe Dumnezeu
Ca să te iau eu?
Nu mai plânge, fa,
Că eu te-oi lua
De soţia mea
Când se va vedea
Ursul cu cercei
Îmblând după miei,
Lupul cu cimpoi
Îmblând după oi,
Vulpea cu mărgele
Culegând surcele,
Ş-un iepure şchiop
Într-un vârf de plop".

NOTE

Birău – cioplitor de sare la ocnă.

Tot acest subiect este cântat în Ardeal cu versurile următoare:

Pe cea zare de colnic
Merge-un tânăr de voinic.
Pe cea vale înflorită
Merge-o fată-mbobocită.
Când au fost de către seară
Ei în drum s-împreunară;
Când au fost de către zi,
Unul ş-altul se trezi.
El se scula şuierând,
Clop de rouă scuturând;
Mândra se scula plângând,
Tot plângând şi blăstemând...
etc., etc.

XVIII

Mândra din Muncel

Colo gios, pe lângă Tisă,
Merge mândra cam descinsă
Prin ierbuţa până-n brâu,
Şi ţine murgul de frâu,
Murg voinic şi pintenog

Care paşte busuioc.
Ea se primblă-n poieniţă
Şi tot zice din guriţă:
„Busuiocul l-aş plivi,
Mă tem că m-oi zăbovi,
Dar l-oi zmulge şi m-oi duce
Până dincolo de cruce,
La marginea codrului,
La stăpânul murgului,
Tot pe culmea din Muncel,
La haiducul voinicel.
Cine-a vrea ca să mă ieie
Meargă-acasă să mă ceie,
Meargă-acasă la părinţi
Cu inima lui în dinţi:
Iar pe când el mă va cere,
Tu, murguţule-n putere,
Du-mă iute ca un zmeu,
Du-mă la stăpânul tău".
Mândra calu-ncăleca,
Spre Muncel vesel pleca,
Noaptea-n drum o apuca.
Ea mergea, calea-şi perdea
Şi-ntr-un râu adânc cădea,
Vai de mândra! vai de ea!
Sufletu-i sburând zicea:
„Sărmanul copilul meu!
Cum rămâne singurel,

Fără pic de mângâiere
Fără mamă cu durere!"

NOTE

9. Busuiocul l-aş plivi

Fetele române au obicei de a-şi pune în păr şi în sân snopuri de busuioc. Ele cred că această plantă are o putere fărmecătoare ce atrage inimele bărbaţilor. Un cântic poporal zice:

Floricea de busuioc
Ce opreşte mândru-n loc.

Busuiocul se întrebuinţează la ţară în leacuri deosebite, şi în descântice de dragoste.

XIX

Românii pe malurile Dunărei

„Fă, bădiţă, peatra-n zece,
La ist mal curând de-i trece,
Că suntem de soi român,
Nu suntem de neam păgân,
Despică Dunărea-n două
Să facem dragoste nouă,
Colea-n umbra istor nuci
Pe braţe-mi să mi te culci,
Să facem dragoste dulci.

Bădiţă, la chip frumos,
Fă-n pădurea cea din dos,
Că-i găsi un păltinel
Să durezi luntre din el,
Şi-i găsi două nuiele
Să durezi vâsle din ele.
– Face-oi, puică, cum mă-nveţi,
Face-oi luntre şi lopeţi,
Să despic Dunărea-n două,
Când a ieşi lună nouă."
Iată soarele-a apus,
Crai nou se iveşte sus.
Mândrul trage din lopată,
Trece Dunărea îndată,
Iese-n valea înflorită,
Vede puica adormită.
S-o deştepte-i vine milă,
Că-i gingaşă, că-i copilă,
Să o lase-i vine dor,
C-are faţa de bujor.
„Scoală, puică, să mă vezi,
Să mă vezi şi să nu crezi.
– Ai venit ursitul meu?
Noroci-te-ar Dumnezeu!
Vină-n braţe, vin' bădiţă,
Să-ţi dau miere din guriţă,
Miere de floare de tei,
De-i gusta-o să tot cei".

NOTE

3. Că suntem de soi român

Pe malul drept a Dunărei sunt multe sate locuite de români pribegiţi din Moldova şi din Valahia. Asemine în Epir, Macedonia, Tesalia, Albania şi Bosnia se găsesc multe politii şi sate în care locuiesc români cunoscuţi sub denumirea de cuţovlahi. Mulţi din ei sunt negustori, iar cea mai mare parte păstori.

Vezi în *România literară* publicată în Iaşi în anul 1855, statistica poporimei române din Turchia Europei.

21. Crai nou se iveşte sus

Când iese Crai nou pe cer, fetele şi flăcăii români îi salută cu strigări de veselie şi îi adresează rugăminţi, zicând: *Crai nou, Crai nou, sănătos să mă laşi; fără bărbat m-ai găsit, cu bărbat să mă laşi,* etc.

XX
Muieruşca din Braşeu

Sub tufe de clocotel
Zace-un tânăr voinicel,
Cu mândruţa lângă el.
„Scoală, scoală măi bărbate,
Nu mai tot zace pe spate,
Că mi-am urât zilele
Mutând căpătâiele,
Când la cap, când la picioare,
Când la umbră, când la soare.

– Oh! dragă muierea mea!
Nu pot, nu pot chiar d-aş vrea,
Boala mea nici că s-a duce
Până' ce tu nu mi-i aduce
Mură-albastră şi amară,
Sloi de gheaţă-n miez de vară.
– Oh! drăguţ bărbatul meu,
Agiuta-ţi-ar Dumnezeu!
Eu toţi munţii am călcat,
Mură-albastră n-am aflat,
Sloi de gheaţă n-am găsit,
Că pământu-i încălzit.
– Muieruşcă din Braşeu!
Mură albastră-i ochiul tău
Care mă ucide rău.
Sloi de gheaţă netopită
E chiar inima-ţi răcită
Şi de mine dezlipită!"

XXI

Dolca

Pe câmpul Tinechiei,
Pe zarele câmpiei,
Răsărit-au florile

Odată cu ziorile?
N-au răsărit florile,
Ş-au dus Costea oile
De-au aşezat stânele
Pe toate movilele.
Azi e luni şi mâni e marţi,
Pleacă Costea la Galaţi.
Să ia sare
La mioare,
Şi bolovani
La cârlani,
Şi tărâţe,
La oiţe,
Şi glugi mari
La cei zărari,
Şi opinci
La cei voinici.
Iară Costea cum mergea
Cu Fulga se întâlnea.
Fulga cel cu barba neagră
Şi cu mintea neîntreagă,
Necăjit şi obosit,
De trei zile flămânzit.
„Alei! Fulgo, dragul meu,
Să faci cum ţi-oi zice eu:
Mergi la stâna mea cu bine
Să-ţi iei un dar de la mine,
Trei mioare de frigare

Ş-încă una de căldare
Ca să-ţi fie de prânzare."
Fulga cel cu barba neagră
Dar cu mintea neîntreagă,
Sus la stână se ducea
Ş-oile cât le vedea,
Cârduri, cârduri le rupea,
Cu botâul le mâna
În codru la Pandina.
Iar Costea când se-ntorcea
Mare pagubă-şi vedea
Că lui, mări, nu-i venea
Nici laptele la mulsoare,
Nici caşul la-nchiegătoare,
Nici urda la-nvelitoare!
Costea mult nu se-ngăima,
El dulăii toţi chema,
Un caş dulce dezvălea,
Optzeci de fălii tăia,
Patruzeci la pui de câni,
Patruzeci la câni bătrâni.
Toţi în grabă le mânca
Dar sama nici că şi-o da.
Când la urma tuturor
Ian că venea-ncetişor,
Şchiopătând, schelălăind,
Laturile cam ţiind,
Dolca, haita cea bătrână

Ce ştia rândul la stână.
Ea venea, nu prea venea,
„Dolca fa, Costea-i zicea,
Unde mi-e averea mea?“
Dolca-ncet schelălăia,
La pământ se întindea.
„Dolca fa, tu eşti bătrână,
Tu ştii rândul de la stână.
Eu pe tine te-am grijit,
Tot cu lapte te-am hrănit.
Dolcă fa, cum de-ai lăsat,
Furii stâna de-au prădat?“
Gemea Dolca, se culca,
Laba ruptă-şi arăta:
„Dolca mea, Dolcuţă fa!
Furii laba ţi-au rănit
Când la dânşii ai sărit?
Dacă-mi eşti tu pricepută
Şi nu te-arăţi prefăcută,
Înainte să apuci
Şi la furi drept să mă duci
Pe urmele oilor
Pe pajiştea florilor“.
Dolca vesel se scula,
Câmpul de-a lung apuca,
Botul prin iarbă vârând,
Urmele tot mirosind.
Urma-i ici, urma-i colea,

Dolca nici c-o prăpădea.
Ziua-ntreagă ea mergea
Și-ndeseară agiungea
În codru la Pandina
Ce de foc se lumina.
Când în codru se-ndesea,
Bietul Costea ce zărea?
Fulga masă că-și gătea,
Miei de pele că-i jupea.
Care prin frigări frigea,
Care prin căldări ferbea!
„Masă bună, veselie!"
Striga Costea cu mânie.
Și Dolca se răpezea.
La Fulga mereu bătea,
Iar Fulga cum o zărea
Crunt de spaimă tresărea.
„Alei, Fulgo, barbă neagră
Dar cu mintea neîntreagă,
Când la drum te-am întâlnit
Eu, mări, ți-am dăruit
Trei mioare de frigare
Ș-încă una de căldare,
Ca să-ți fie de prânzare,
Și tu-n loc de mulțămită,
Ca o feară flămânzită,
Toată stâna mi-ai răpit

Şi pe Dolca mi-ai rănit!
Stăi, măi Fulgo, barbă neagră
Să te fac cu mintea-ntreagă"
Şi cum sta şi-l giudeca,
Inima i-o despica,
Şi Dolcăi o arunca,
Însă Dolca n-o mânca,
Inima de vânzător
E venin otrăvitor!

NOTE

30. Să-ţi iai un dar de la mine

Generozitatea este una din calităţile românului. Inima lui blândă şi darnică îl îndeamnă totdeauna a veni în agiutor celui nevoieş. Lui îi place a împărţi bucăţica lui cu altul; de-acolo au născut datina ospeţiei.

122-123. Inima de vânzător
E venin otrăvitor!

Nerecunoştinţa este în ochii românului una din cele mai urâte patimi omineşti.

I-am mâncat pânea şi sarea, nu pot să-i plătesc cu rău, şi *nemulţămitorului i se ia darul,* sunt zicătoare poporale carele arată cât de frumoase simţiminte se află în inima poporului nostru.

Această baladă a Dolcăi precum şi acea a Mioriţei le-am cules din gura unui baciu, anume Udrea, de la stâna de pe muntele Ceahlău. Acel păstor suna din bucium cu o putere extraordinară, încât munţii se răsunau în mare depărtare. El cânta şi din fluier mai multe cântice ciobăneşti, iar mai cu

seamă Doina cu o expresie de înduioşire ce aducea lacrimi în ochii celor care îl ascultau.

La anul 1842, într-o frumoasă seară de vară urcându-mă la stâna din Ceahlău unde auzisem răsunând buciumul lui Udrea, am asistat la unul din cele mai sublime spectacole a naturei, luminat de razele asfinţitului soarelui; iar după ce noaptea presără ceriul cu stele, mă aşezai cu Udrea şi cu alţi păstori împregiurul unui foc, şi petrecui până-n ziori cu cânticele de la munte. Udrea îmi spuse că tatăl său ştia mulţime de balade, între care acele a lui Traian şi a lui Aurelian, dar din nenorocire el le luase cu dânsul în mormânt.

XXII

Şalga

Sus pe malul Dunărei,
La perdeaoa cu câni răi,
A Şalghii, a vădanei,
Este-o turmă de cârlani
Păscută de opt ciobani,
Turma Şalghii cea frumoasă
Ca şoimul de inimoasă.
La perdea-n miezul nopţei
Nemerit-au haiducei,
Nemerit-au, năvălit-au,
Paloşele zinghenit-au,

Pe ciobani legatu-mi-au,
Dulăi-mpuşcatu-i-au.
Iar pe baciul cel mai mare
Îl fereca şi mai tare
Cu coatele la spinare,
De striga că rău îl doare:
„Căpitan Caracatuci,
Vătăjel peste haiduci!
Peste cinci sute şi cinci
Tot haiduci de cei voinici.
De-ai făcut vreodată bine,
Fă-ţi o milă şi cu mine
Şi-mi dezleagă braţele,
Rău mă dor sărmanele!"
Căpitanul se-mblânzea,
Braţele-i le slobozea.
Iară baciul cum scăpa,
Mâna-n sânu-şi o băga,
Bucium de aur căta
Şi de trei ori buciuma,
Văile se răsuna,
Frunzele se clătina,
Şalga-n somnu-i l-auzea,
Din somn Şalga se trezea,
La soacră-sa se ducea
Şi din gură-aşa-i zicea:
„Maică, măiculiţa mea!
N-auzişi tu buciumând

Şi văile răsunând?
Nu ştiu, maică, ciobanii
Rătăcit-au cârlanii,
Ori drumul au rătăcit,
Ori haiduci i-au năvălit?"
Baba soacră răspundea:
„Mergi te culcă, fata mea,
De ciobani nu te-ngrijea
C-aşa bucium ei cu dor
Când li-i dor de casa lor".
Soacra bine nu sfârşea,
Şalga iar că auzea
Glas de bucium răsunând,
Pân-în suflet răsbătând.
„Hei! copii, copii argaţi!
Somnul dulce voi lăsaţi,
Ş-un cal iute-mi înşăuaţi,
Puneţi şaua bărbăteşte,
Să încalec voinicеşte."
Ea pe cal se arunca
Şi spre Dunăre-alerga
Hăulind şi chiuind,
Buzduganul învârtind.
Cât haiducii o zărea,
Loc de fugă nu găsea,
Iară Şalga-i urmărea
Şi din gură-aşa răcnea:
„Ian aşteapt' aşteapt' aşteaptă

Să luptăm la luptă dreaptă,
Căpitan Caracatuci,
Vătăjel peste haiduci,
Peste cinci sute şi cinci
Tot haiduci de cei voinici!
Stăi pe loc să ne-ntâlnim,
Două vorbe să grăim
Şi-n arme să ne lovim,
Că mă giur pe Dumnezeu!
Să te-nvăţ eu, fătul meu,
Cum se leagă ciobanii,
Cum se pradă cârlanii."
Căpitan Caracatuci,
Cetaş mare de haiduci,
Se ducea, ducea, ducea,
Nici capul nu-şi întorcea.
Şalga-i ici, Şalga-i colea,
Capul din fugă-i tăia!
Capu-n urmă rămânea,
Trupu-nainte fugea,
Sângele pârău curgea,
Drumul roş că se făcea!
.....
Ci-că, mări, de pe-atunci,
Când vin cete de haiduci,
Drumul lor nici că greşesc,
Nici că, zău, mai nimeresc
La perdeaoa cu câni răi

95 A Şalghii, a vădanei
De pe malul Dunărei!

NOTE

7. Ca şoimul de inimoasă

Şoimul e pasere răpitoare, mai mare decât uliu şi mai mic decât vulturul, însă foarte îndrăzneţ şi răpide în zborul său. El trăieşte în munţii Carpaţi şi-şi face cuibul pe stânci înalte.

Şoimul vânează paseri mari precum gâşte sălbatice, cucoare, drochii etc., carele trec în cârduri pin Moldova şi pribegesc din ţară la apropierea timpului de iarnă. Când ei zăreşte un cârd de acele paseri călătoare, îşi ie zborul de se înalţă mult deasupra lor, apoi se răpede din senin ca o săgeată şi loveşte paserile cu osul peptului, încât aceste cad ameţite şi se ucid zdrobindu-se de stânci.

În timpurile de demult, strămoşii noştri aveau obicei de a îmblânzi şoimii şi a-i deprinde de vânat precum se face şi astăzi cu coroii, şi se vede că meşteşugul lor era foarte vestit, de vreme ce şoimii făceau parte din tributul ce se plătea sultanilor după închinarea Moldovii. Acest tribut ce purta numele de *dar spre semn de închinare* se compunea din 4 000 galbini, 40 iepe şi 24 şoimi.

Şoimul se vede ades figurând în balade ca imagină de vitejie şi de răpezime. Un voinic e *Căpitan Şoiman* şi are ochi *şoimuleţi.* Un cal sprinten zboară ca *şoimul.* În balada *Serb-Sarac,* descrierea alergărei cailor pe câmpul de la Haidar Paşa e făcută în chipul cel mai poetic;

Alalah! cai arăpeşti,
Alalah! cai tătăreşti,

Cum mişcau copitele
Ca şoimii aripele.

30. Bucium de aur căta

În letopiseţele noastre se zice că semnalul de război se da prin buciume. Domnii porunceau a buciuma când oastea română era gata a se încleşta la luptă cu duşmanul. Este dar de presupus că în secolii de înainte buciumul nu era numai o ţevie de cireş, ca acela al ciobanilor de la munte, ci un instrument de metal, un soi de trâmbiţă militară.

81. Cetaş mare de haiduci

Adică: Căpitan de ceată.

XXIII

Mihu copilul

La dealul Barbat,
Pe drumul săpat,
Merge hăulind,
Merge chiuind
Mihu copilaş
Mândru Păunaş,
Păunaş de frunte,
Copilaş de munte.
Merge el cântând,
Din cobuz sunând,
Codrii dismierdând

Din cobuz de os
Ce sună frumos.
Merge cel voinic
Pe-un murguşor mic
Pin mezul nopţii,
Pin codrul Herţii.
Mult e frunza deasă,
Noaptea-ntunecoasă,
Şi calea petroasă!
Dar când se urca
Şi murgul călca
Peatra scăpăra,
Noaptea lumina,
Noaptea ca ziua.
Merge, măi, merge,
Ş-urma li se şterge
Pintre frunzi căzute
Pe cărări perdute.
Merge tot mereu
Voinicelul meu
Din frunze pocnind,
Codrii vechi trezind
Şi mereu grăind:
Hai, murgule, hai,
Pe coastă de plai.
Ce laşi tu drumul
Ş-apuci colnicul?
Ori zeaua te-apasă,

Ori şaua te-ndeasă,
Ori frâul cu fluturi,
Ori scumpele rafturi,
Ori armele mele
Ce lucesc ca stele,
De duci aşa greu
Trupuşorul meu?
– Zeaua nu mă-ndeasă,
Şaua nu m-apasă,
Frâul nu mă strânge,
Chinga nu mă frânge,
Dar ce mă apasă
Şi-n drum nu mă lasă,
Că s-aţin pe-aici
Patruzeci şi cinci,
Cincizeci fără cinci
De haiduci levinţi
Duşi de la părinţi
De când erau mici
La codru-n potici.
Ş-acum se găsesc
De benchetuiesc
La valea adâncă,
La muchie de stâncă,
La des păltiniş,
Mărunt aluniş;
La masă de peatră,
În patru crăpată,

Cu sârmă legată,
Cu slove săpată,
Cu slove de carte
Cu aur suflate.
Iar la masă, şade
Gata să te prade
Ianuş Ungurean
Vechiul hoţoman,
Cu barba zburlită,
De rele-nvechită,
Până-n brâu lungită,
Cu brâu-nvelită.
El are, măi frate,
Săbii lungi şi late,
Durdă ghintuită,
Inimă-oţelită.
Şi mai are încă
Pe-mpregiur de stâncă
Voinicei levinţi
Cu armele-n dinţi.
Feciori buni de mână,
Căliţi, tari de vână.
Flăcăi groşi în ceafă,
Voinici făr' de leafă!
Cu chivere nalte,
Cu cozile late
Lăsate pe spate.

Ei te-or auzi
Şi s-or răpezi,
Şi amar de tine
Şi amar de mine!
– Hai, murgule, hai
Pe coastă de plai,
Lasă colnicul
Ş-apucă drumul
Că eşti cu hihul!
Lasă-n urmă-ţi teamă
Că te ieu pe seamă,
Istor braţe groase.
Groase şi vânoase,
Istuie pept lat,
Lat ş-înfăşurat,
Istui păloşel
Cu buza de-oţel.
Unguru-i fălos,
Nu-i primejdios,
Gura lui e mare
Dar nu muşcă tare.
Câţi sunt ei? cincizeci?
Şeasezeci, optzeci,
O sută ş-o mie?
Iese-n cale-mi, vie
Dacă vreu să ştie
Cine e Mihul
Mihu Copilul!"

Murgul ca gândul
Lasă colnicul
Ş-apucă drumul.
„Hai, murgule, hai,
Pe coastă de plai
La poiana grasă,
Dumbrava frumoasă
Cu iarbă-nverzită,
Cu flori înflorită!"

II

Iată-n codru, iată,
Că Ianuş de-odată,
Cum benchetuieşte
Şi se veseleşte,
Stă, încremineşte,
Pe gânduri porneşte
Că din când în când
Aude sunând
Codrii răzbătând
Un mândru cântic,
Cântic de voinic
Ş-un glas de cobuz
Dulce la auz,
De cobuz de os
Ce sună duios.
Şi iată, şi iată

Că Ianuş deodată
Tresare şi sare
Şi zice-n glas mare:
„Voi vitejilor
Haraminilor!
Ian staţi ş-ascultaţi
Ş-armele-apucaţi,
Că eu cam auz
Un glas de cobuz
Pintre frunzi sunând
Codrii dismierdând.
Deci voi vă grăbiţi,
Curând vă porniţi
Să-i ieşiţi în cale
Pe deal şi pe vale,
La pod, la hârtop,
La lunca de plop,
La potica strâmtă,
La cărarea frântă,
La fântâna lină
Cu apă puţină.
De-a fi vrun viteaz
Cu flori pe obraz
Să nu mi-l stricaţi
Ci să mi-l legaţi.
Iar vreun fărmecat,
De muieri stricat,

O palmă să-i dați
Drumul să-i lăsați!"
Ungurii pornesc
Și calea-i opresc.
Iar cât îi zărește
Mihu le grăiește:
„Voi, voinicilor,
Haraminilor,
Cine v-au mânat
Capul v-au mâncat!"
Și nici că sfârșește,
La harță pornește
Și se învârtește,
Toți îi răsipește.
Apoi iar purcede
Pin cel codru verde.
Murgul se urca
Și când el călca,
Peatra scăpăra,
Noaptea lumina,
Noaptea ca ziua.
Ianuș cum îl vede,
Din loc se răpede:
„Voi, vitejilor,
Haraminilor!
Dați cu lăncele,
Dați cu flintele.
– Lăsați flintele,

Lăsaţi lăncele
Voi, voinicilor,
Haraminilor!
Că eu Mihu sunt,
Şi vreau să vă cânt
Un mândru cântic,
Cântic de voinic
Cum n-aţi auzit
Cât veac aţi trăit".

III

Iată, mări, iată
Că Mihu deodată
Începe pe loc
A zice cu foc,
Începe uşor
A zice cu dor
Un cântic duios
Atât de frumos,
Munţii că răsun',
Şoimii se adun,
Codrii se trezesc,
Frunzile şoptesc,
Stelele clipesc
Şi-n cale s-opresc!
Iar ungurii mult
Cu drag îl ascult,

Şi Ianuş îndată,
Ca nealtădată,
Glasu-şi îmblânzeşte
Mihului grăieşte,
La masă-l poftеşte.
„Vin' tu, Mihule,
Vin' voinicule,
Să benchetuim
Şi să veselim,
Ş-apoi amândoi
Ne-om lupta noi doi."
Ei cu toţi s-adun',
La masă se pun
Şi benchetuiesc
Şi se veselesc,
Ploscele ciocnesc,
Vesel chiuesc.
Dar când au sfârşit
De benchetuit,
Masă de-ospătat,
Vinul de gustat,
Ianuş Ungurean,
Mihul Moldovean
De-o parte se duc
La luptă s-apuc!
Cruntă-e lupta lor
Că e pe omor.

Cine c-a pica
Nu s-a mai scula!
Iar ungurii toţi
Lui Ianuş nepoţi
Stau de mi-i privesc
Cum mi se-nvârtesc,
Cum mi se smucesc,
Cum mi se trântesc
Ca doi zmei, ca lei,
Ca lei paralei.
Iată, mări, iată
Că Mihu deodată
În loc se opreşte,
Pe Ianuş sucește,
Sus îl opinteşte,
Gios încă-l izbeşte
Şi-n genunchi îl pune
Şi capu-i răpune.
Iar ungurii toţi
Lui Ianuş nepoţi,
Stau încremeniţi
De moarte-ngroziţi.
Mihu mi-i trezeşte
Ş-astfel le grăieşte:
„Voi, copiilor,
Haraminilor!
Care s-a afla
De va rădica

Buzduganul meu
Cât este de greu,
Durdulița mea
Cât este de grea
Și zalele mele
Cât îmi sunt de grele,
Acela să vie
Cu mine-n frăție
Ca să vitejească,
Numele să-i crească!"
Ungurii se-ntrec
La pământ se plec
Și-n zadar se-ncerc!
Niciunul nu poate
Să rădice-n spate
Armele culcate
Cu-aur îmbrăcate;
Cu fier ferecate.
„Voi, mișeilor
Haraminilor!
Codrul mi-l lăsați,
Giugul apucați
Că nu sunteți voi,
Nu sunteți ca noi
Oameni de mândrie
Buni de vitejie,
Ci oameni de gloată

Buni de sapa lată".
Şi cum zice-ndată
Mihul cel voinic
Cu degitul mic
Armele-şi rădică,
Pleacă pe potică
Cu murgul voios
Pin codrul frunzos.
Şi-n urmă-i vuieşte
Codrul clocoteşte
De-un mândru cântic
Cântic de voinic,
De-un glas de cobuz
Dulce la auz,
De cobuz de os
Ce sună frumos!

NOTE

7-8. Păunaş de frunte
Copilaş de munte

În locul acestor două versuri o variantă zice:

Păunaş de codru
Vătăjel de lotru

Înţelesul cuvântului *lotru* nu e bine cunoscut. Unii pretind că însemnează bandă de hoţi.

10. Din cobuz sunând

Cobuzul e un instrument oriental.

17. Prin codrul Herţii

Acest codru se găseşte în ţara de sus a Moldovii. El a fost mult timp locaşul hoţilor celor mai vestiţi. Asemine a

fost şi Strunga, şi Teiuşul în districtul Romanului, şi Bordea lângă Iaşi, şi Lunca Mare etc.

39. Ori zeaua te-apasă

În secolul de mijloc oamenii războinici precum şi caii lor erau coperiţi cu cămeşi de fer, numite zale; prin urmare balada lui Mihu se poate presupune că ar exista de pe epoca Cruceadelor.

Însuşi caracterul cavaleresc a eroului baladei ne întăreşte în această idee.

56. De haiduci levinţi

Levent însemnează viteaz de soi. Un voinic poate să fie de neam prost, iar un levent trebuie să fie de neam bun.

72. Iar la masă şade

Şade în loc de *şede,* precum *şapte* în loc de *şepte,* provincialism din Moldova. Asemine se zice *ai* în loc de *ani, cei* în loc de *ceri,* etc. În unele părţi a României pronunţarea cuvintelor, deşi mai puţin corectă, e mai dulce şi chiar mai armonioasă.

82. Durdă ghintuită

Puşca are deosebite numiri. În munţii despre Ardeal e numită flintă şi-n alte localităţi durdă.

112. Unguru-i fălos

Românul e înzestrat de natură cu un spirit de observare ce l-a făcut a caracteriza în puţine cuvinte neamurile străine cu carele s-au găsit în relaţii. Trebuie să adăogim însă că spiritul său este totodată înarmat de un ghimpe satiric ce îşi arată vârful în multe din zicerile sale.

151-152. Voi vitejilor
Haraminilor

Înţelesul cuvântului haramin este necunoscut.

186. La harţă porneşte

După letopisiţele vechi harţa era în timpul războaielor începutul luptei, ceea ce numesc francezii *escarmouches d'avant garde.* Oastele aveau hărăţi sau hărţaşi carii făceau atacul dintâi pentru ca să-l silească pe duşman a-şi dezveli puterile. Oamenii însărcinaţi cu harţa erau aleşi printre cei mai îndrăzneţi şi mai iubitori de luptă, de-acolo vine cuvântul harţăgos pentru ca să exprime un om gata de ceartă.

În balada lui Mihnea-Vodă şi Radul Calomfirescu se vede că harţa era şi un gioc voinicesc în soiul acelor cunoscute sub numele francez de *tournoi.* Fraţii Buzeşti şi Căpleşti zic lui Radu Calomfirescu:

Noi în cale ţi-am ieşit
C-avem dor de hărăţit
Hai la harţă voinicească
Şi la gioacă războiască.
etc., etc.

220-225. Munţii că răsun'
Şoimii se adun',
Codrii se trezesc,
Frunzile şoptesc,
Stelele clipesc
Şi-n cale s-opresc

Tablou sublim de adevărată poezie. Una din cele mai încântătoare creaţii a închipuirei. Ar crede cineva că poetul ce a improvizat balada lui Mihu este acelaşi care a dat vieaţă nemuritoare Mioriţei, acelaşi care a prefăcut Universul într-un templu pentru nunta păstorului moldovean cu moartea, zicând:

Soarele şi luna
Mi-au ţinut cununa,
Brazi şi păltinaşi
I-am avut nuntaşi
Preoţi, munţii mari
Paseri lăutari,
Păserele mii,
Şi stele făcliii.

244. Vesel chiuiesc

Chiotul face parte din toate serbările şi veseliile românului; la nunţi, la hore, la mese mari este obicei a chiui într-un ton puternic şi prelungit.

264. Ca lei paralei

Fiinţi fantastice carele figurează ades în poveştele poporale. În locul acestor două versuri unii cântăreţi zic:

Ca doi voinicei
Puişori de zmei.

Alţii schimbă compararea şi spun:

Ca doi negri tauri
Şi ca doi balauri

291-292. Ca să vitejească
Numele să-i crească

Cântăreţul care la începutul baladei numea pe Mihu *vătajel de lotru,* cânta în locul versurilor de mai sus pe aceste următoare:

Ca să vitejească
Şi-n frunzi să hoţească.

Tot acela zice mai departe:

Că nu sunteţi voi
Nu sunteţi ca noi

Buni de haiducie
Vrednici de hoţie,
Ci de sapa lată
Şi de cea lopată

După ideea mea balada lui Mihu este de preferat aşa cum este aice prescrisă şi cum mi-au cântat-o un vânător de la Bicaz, pe malul Bistriţei, anume Ştefan Nour. Eroul baladei e despoiat de nuanţele hoţiei, şi rămâne cu nobila figură a unui cavaler din secolii de mijloc.

XXIV

Toma Alimoş

Departe, frate, departe,
Departe şi nici prea foarte
Sus, pe şesul Nistrului,
Pe pământul Turcului,
Colo-n zarea celor culmi,
La gropana cu cinci ulmi
Ce răsar dintr-o tulpină
Ca cinci fraţi de la o mumă,
Şedea Toma Alimoş,
Boier din ţara de jos;
Şedea Toma cel vestit
Lângă murgu-i priponit,

Cu ţăruşul de argint
Bătut în negru pământ.
Şi pe iarbă cum şedea,
Mândră masă-şi întindea
Şi tot bea şi veselea
Şi din gură-aşa zicea:
„Închinare-aş şi n-am cui!
Închinare-aş murgului
Dar mi-e murgul cam nebun
Şi de fugă numai bun,
Închinare-aş armelor,
Armelor surorilor,
Dar şi ele-s lemne seci
Lemne seci, oţele reci!
Închina-voi ulmior,
Urieşii culmilor
Că sunt gata să-mi răspunze
Cu freamăt voios de frunze,
Şi-n văzduh s-or clătina
Şi mie s-or închina!"
Iată, mări, cum grăia
Că-n departe auzea
Un nechez ce nechezea
Şi se tot apropia
Toma-ncet mi se scula,
Peste câmpuri se uita
Şi zărea un hoţoman

Pe-un cal negru dobrogean,
Un cal sprinten voinicesc...
Plătea cât un cal domnesc.
Hoţomanul nalt, pletos
Cum e un stejar frunzos,
Era Mane cel spătos
Cu cojoc mare, miţos,
Cu cojoc întors pe dos,
Şi cu ghioaga nestrugită,
Numai din topor cioplită
El la Toma-ncet venea
Şi din gură-aşa-i grăia:
„Alei! Toma Alimoş
Boier din Ţara de Jos
Ce ne calci moşiile
Şi ne strici fâneţele?"
Boier Toma Alimoş
Îi da plosca cu vin roş:
– Să trăieşti, Mane fârtate!
Dă-ţi mânia după spate
Ca să bem în giumătate".
Mane cu stânga lua,
Cu dreapta se înarma,
Paloşul din sân scotea
Ş-aşa bine-l învârtea,
Ş-aşa bine mi-l chitea
Că pe Toma mi-l tăia
Pe la furca peptului

La încinsul brâului
Deasupra buricului
Unde-i greu voinicului.
Toma crunt se oţărea...
Manea-n scări se-nţepenea,
Dos la fugă şi punea.
„Alelei! fecior de lele!
Căci răpişi zilele mele!
De te-aş prinde-n mâna mea,
Zile tu n-ai mai avea!“
Şi cum sta de cuvânta,
Maţele şi le-aduna,
În coşuri şi le băga,
Pe deasupra se-ncingea
Şi la murgu-i se ducea
Şi cu murgu-aşa grăia:
„– Alelei! murguleţ mic!
Alei! dragul meu voinic!
De-ai putea la bătrâneţe
Cum puteai la tinereţe!“
Murgul ochii-şi aprindea,
Nechezea şi răspundea:
„– Iată coama, sai pe mine,
Şi de-acum te ţine bine.
Să-ţi arăt la bătrânţe
Ce-am plătit la tinereţe!“
Toma iute-ncăleca,

După Mane se lua
Şi mereu, mereu striga:
„Alelei! murguleţ mic,
Alei! murgul meu voinic,
Aşterne-te drumului
Ca şi iarba câmpului
La suflarea vântului!"
Murgul mic se aşternea,
Mane-n lături se zărea,
Toma turba şi răcnea:
„Tăiatu-m-ai tâlhăreşte,
Fugitu-mi-ai mişeleşte.
De te-aş prinde-n mâna mea
Zile tu n-ai mai avea.
Stăi pe loc să ne-ntâlnim,
Două vorbe să grăim,
Două vorbe oţelite
Cu paloşile grăite!"
Mane-n lături tot fugea
Iară Toma-l agiungea
Ş-aşa bine mi-l chitea
Că din fugă mi-l tăia
Giumătate-a trupului
Cu trei coaste-a negrului!
Manea-n două jos cădea,
Toma murgului zicea:
„Alelei! murguleţ mic.
Alei! dragul meu voinic!

Ochii-mi se painginesc,
Norii sus se învârtesc.
Te grăbeşte-aleargă, fugi
Şi ca gândul să mă duci
Colo-n zarea celor culmi,
La gropana cu cinci ulmi,
Că eu murgule-oi muri
Pe tine n-oi mai sări!
Iar când sufletul mi-oi da,
Când nu te-oi mai desmierda,
Din copită să-ţi faci sapă,
Lângă ulmi să-mi faci o groapă
Şi cu dinţii să m-apuci,
În tainiţă să m-arunci.
Ulmii că s-or clătina,
Frunza că s-a scutura,
Trupul că mi-a astupa!"

NOTE

3-4. Sus, pe şesul Nistrului
Pe pământul turcului

În partea Basarabiei de jos, ce purta numele de Bugeac.

14. Bătut în negru pământ

Pământul din ţările locuite de români e vestit pentru calitatea sa mănoasă. E un soi de pământ vegetal, negru şi gras care dă roade îmbielşugate. De aceea românii l-au sanctificat în gândul lor şi îi zic *sfântul pământ! el te hrăneşte, el te adăposteşte, el te înveleşte!* vechii romani da pământului numele de *mamă.*

19. Închinare-aș și n-am cui

Una din mulțămirile românului e de a închina pân-a nu bea. Cuvintele obișnuite la asemine închinări sunt: *Noroc să deie Dumnezeu! și la anul cu bine! voie bună cu belșug și cu opt boi la pug* etc.

40. Pe-un cal negru dobrogean

Caii din Dobrogea erau cunoscuți pentru calitatea lor ca și cei din Bugeac. Erau un soi de cai sălbatici, crescuți în câmpiile pustii din Dobrogea, și de soi tătăresc.

43. Hoțomanul nalt, pletos

Pletele sunt un semn de bărbăție în ochii românilor. Ei le poartă lungi și se mândresc cu dânsele. Una din cele mai adânci mâhniri a flăcăilor ce sunt luați la oaste, este că disciplina militară îi silește a se despărți de podoaba firească a capului.

47. Cu cojoc întors pe dos

Se zice de un om aprins de mânie că și-au *întors cojocul pe dos.*

58. Să trăiești, Mane fârtate.

Cuvântul fârtat e compus din cuvintele fără și tată și însemnează bastard.

60. Ca să bem în giumătate

Adică să deșarte plosca fiecare pe giumătate. Încă o dovadă de plăcerea ce are românul a împărți cu altul bunurile de care el se bucură.

70. Unde-i greu voinicului

Adică unde atârnă greutatea armelor purtate la pept, în cingătoare.

99-101. Așterne-te drumului
Ca și iarba câmpului
La suflarea vântului

Icoană vie şi admirabilă de fuga calului. În toate baladele unde se pomeneşte de alergări de cai, poeţii poporului se întrec în imagini de o sublimă frumuseţe.

126. În poveşti, caii Feţilor-Frumoşi îi întreabă totdeauna cum să-i ducă? *ca vântul ori ca gândul?*

Unii cântăreţi numesc pe Toma Alimoş, Toma a lui Moş şi adaogă următoarele versuri la finitul baladei:

„Şi să caţi murgule-n ziori
Să-mi găseşti vreo două flori
Şi la cap şi la picioare
Să-mi sădeşti câte o floare.
Una, floare de bujor
Ce pare că arde-n dor,
Şi alta de busuioc
Ce opreşte mândra-n loc
Apoi, dragă, să-mi nechezi,
Apoi să te depărtezi
Şi să mergi la câmp, la noi,
Unde-am născut amândoi.
Nime frâul să nu-ţi puie
Nici pe tine să se suie
Iar de-i vedea tu pe gios
Un voinic tânăr, frumos
Cu păr lung şi gălbior
Să ştii că-mi e frăţior.
Tu să-l laşi ca să te suie
Mâna-n coamă să ţi-o puie,
Şi să-l porţi, murgule, bine
Cum m-ai purtat şi pe mine
Şi să-l primbli-aici pe culmi
Tot la umbra istor ulmi!"

XXV

Román Gruie Grozovanul

I

Sus, pe câmpul Nistrului
Sub poalele ceriului,
La coada Ialpeului
Unde fat' zmeoaicele
Şi s-adun' zernoaicele
Şi s-adap' leoaicele,
Multe-s frate, şi mai multe
Corturi mari, corturi mărunte
Iar în chiar mijlocul lor
Nalţă-se-un cort de covor,
Un cort mare şi rotat,
Poleit şi narămzat,
Cu ţăruşi d-argint legat,
Parcă-i cort de împărat!
Dar înuntru cine şede?
Dar în el cine se vede?
Ghirai Hanul cel bătrân
Cu hamger bogat la sân.
Mulţi tătari stau împregiur
Cu ochii mici ca ochi de ciur,
Şi stau toţi îngenunchieţi

Pe covor cu perii creţi.
Iar la uşa cortului
Sub stejarul mortului,
Este-un biet român legat,
Legat strâns şi ferecat
Ca un mare vinovat.
Român Gruie Grozovanul,
Român Gruie Moldovanul
Care-a sărăcit pe Hanul.
Doi tătari ţeapa-i gătesc,
Doi amar mi-l chinuiesc,
Dar el cântă-n nepăsare
Parcă-ar fi la masă mare.
Şi dă semn de veselie
Parcă-ar fi la cununie!...
Iată mârzăciţele
Şi cu tătăriţele
Că la Hanul năvălesc
Şi cu toate-aşa-i grăiesc:
„Alei! Doamne Han bătrân
Cu hamger bogat la sân!
Fă cu Gruie ce vei face
Sufletul să ni se-mpace,
Că de când s-au ridicat
Şi-n Bugeac Gruie-au intrat,
Mulţi tătari el ţi-au stricat
Şi tătarce-au văduvit,
Fete mari au bătrânit,

Bugeacul l-au pustiit,
Bugeacul pe giumătate
Şi Crimul a treia parte!"
Ghirai Hanul cel bătrân
Trage pala de la sân
Şi cu glas crunt de păgân
Zice lui Gruie român:
„Alei! Gruie viteaz mare!
De la mine n-ai iertare.
Spune-ncalte-adevărat
Mulţi tătari tu mi-ai stricat?"
„– Alei! Doamne Han bătrân,
Lasă cel hamger la sân,
Că eu sunt pui de român
Şi nu-mi pasă de-un păgân!
De-i iertare sau de nu-i,
Tot cu dreptul vreu să-ţi spui
Că de când m-am rădicat
Şi-n Bugeac eu am intrat
Mulţi tătari, zău, ţi-am stricat
Şi tătarce-am văduvit,
Fete mari am bătrânit
Şi Bugeac am pustiit,
De bahmeţi l-am sărăcit,
Bugeacul pe giumătate
Şi Crimul a treia parte.
Iar Nistrul când l-am trecut,
Pod pe dânsul am făcut

Ca să duc, să car la noi
Averile de la voi;
Să duc care mocăneşti
Cu copile mârzăceşti
Şi cu roabe tătăreşti.
Alei! Doamne Han bătrân,
Lasă cel hamger la sân
Şi-mi dă moarte de român,
Nu-mi da moarte de păgân.
Las' să mă mărturisesc
Şi de suflet să-mi grijesc
La un popă creştinesc
Care zice din psaltire
În cea sfântă monastire,
Că mult sunt eu vinovat,
De păcate încărcat;
C-am curvit cu sora ta
Ş-am răpit pe fiica ta,
Ş-am ucis pe frate-tău,
Viteaz mare cât un leu
Care-a fost duşmanul meu!"
Ghirai Hanul cel bătrân
Uită hamgerul la sân,
Şi cu glasul oţărit
Pe loc au şi poruncit
La mârzaci de cei mai mari
Şi la cincizeci de tătari
Pe Gruie să-l ducă-ndată
La cea monastire-naltă!

II

Tătărimea purcedea
Şi pe Gruie mi-l ducea
La cel popă creştinesc,
Sfânt cu chipul omenesc,
Care zice din psaltire
În cea sfântă monastire;
Dacă videa şi videa,
Gruie vreme nu perdea,
Două cruci numai făcea,
Doamne-agiută! el zicea,
Bardă-n mână apuca
Şi-n tătari se arunca
Ca un vânt înviforat
Într-un lan de grâu uscat.
Aman! ei cu toţi răcnea
Şi din faţa-i toţi perea!
Dacă videa şi videa
El în grabă se ducea
Chiar la grajdiul Hanului
Hanului tătarului.
Când la grajdi el ce zărea?
Un bahmet ce tot sărea,
Un căluţ cam pătrărel,
Ieşea-n vară cincărel.
Gruie mi-l apropia;
Mâna-n coamă că-i punea

Şi-n podele-l asvârlea,
Aşa cal nu-i trebuia!
Dar colo, cât colo-n fund
Iată-un negru cam rotund
Care soare n-au văzut
De când mă-sa l-au făcut.
La el Gruie se ducea,
Mâna-n coamă că-i punea
Din loc nici că mi-l clintea!
Aşa cal îi trebuia.
El afară mi-l scotea,
Frumuşel mi-l înşăua,
Înşăua şi-l înfrâna
Şi pe ochi îl săruta
Şi pe dânsul s-arunca.
Trei desbinuri că mi-i da,
Scântei verzi din ochii îi da,
Şi deodată s-arăta
Chiar la uşa cortului
Sub stejarul mortului.
Ghirai Han cât îl videa,
Ofta greu şi mi-i zicea:
„Alei! Gruie, viteaz mare!
De la mine ai iertare,
De vrei numai să te prinzi
Negrul meu să nu mi-l vinzi
Să nu-l vinzi la ungurean,

Nici la turc ţarigrădean,
Să nu-l vinzi nici la litean
Că liteanu-i om viclean.
Ci să-l vinzi la un român
Că-i om drept şi bun stăpân
Şi de mână mai dănos
Şi de suflet mai duios.
El pe negrul de-a avea,
Tot de nunţi mi l-a ţinea.
Eu la dânsul l-oi videa
Ori la nunţi ori la război,
Când ne-om lupta noi cu voi.
El că mi l-a dărui
Sau că i l-oi cumpăni
De trei ori cu venetici,
Venetici de câte cinci."
Român Gruie cam râdea
Şi din gură răspundea:
„Alei! mări, Han, bătrân!
Ori nu ştii că sunt român?
De-s român, sunt frate bun
C-orice cal viteaz nebun!
Iar de ai bahmeţi fugari
Şi de ai voinici tătari,
Bahmeţi iuţi să mă gonească,
Tătari crunţi să îndrăznească.
Dă-le voie, dă-le ştire
După mine să se-nşire

Şi s-alerge să m-agiună
Pe câmpia astă lungă."
Ghirai Hanul semn dădea
Tătărimea purcedea
Pe cel câmp nemărginit
Cu negară învelit
Şi cu troscot coperit.
Tătărimea se-nşira
Şi fugând se resfira
Câte unul, unul, unul
După negruşor nebunul,
Negrişor fugea, fugea,
Cum se fuge nu fugea,
Ci sărea tot iepureşte
Ş-alerga tot ogăreşte
Nechezând tot voiniceşte.
Alei! voi tătari păgâni,
Vi s-a stins ziua de mâni!
Iată Gruie dă-napoi
Şi s-aruncă printre voi
Ca un vânt înviforat
Într-un lan de grâu uscat;
Şi cu negruşor nebunul
Vă ie unul câte unul
Şi din fugă vă coseşte
Şi vă taie chip snopeşte
Şi de-averi vă curăţeşte
Şi de boală vă scuteşte

Şi vă lasă-n urma lui
Ca momâi de-a câmpului
Apoi Gruie se porneşte
Şi-n Moldova se iveşte
Ca un soare ce-ncălzeşte,
Încălzeşte şi rodeşte,
Că mult bine-n lume face
Sufletul să şi-l împace.
Creştinează
Şi botează,
Dă de fin
Câte-un tretin
Şi de fină
O tretină.
Şi cunună fete mari,
Fără grijă de tătari,
Şi rădică monastiri
Pentru timp de năvăliri,
Iar pe negru sprintenel
Îl face frate cu el,
Că românu-i frate bun
C-orice cal viteaz nebun!

NOTE

3. La coada Ialpeului

Ialpeu, râu din Basarabia ce se varsă în lacul numit Ialpug.

4-5. Unde fat' zmeoaicele
Şi s-adun' zernoaicele

Fiinţi fantastice care gioc un mare rol în basnele poporului.

14. Parcă-i cort de împărat

În broşura întâi a baladelor tipărite în Iaşi la anul 1852, se zice:

Un cort mare şi rotat
Mult e mândru naramzat,
De ţăruşi de-argint legat
Cu sferi albe de mătasă,
Parcă-i cort de-mpărătească.

17. Ghirai Hanul cel bătrân

Hanul de tătari purta denumirea de Ghierai, ca un titlu de suveranitate, dupre numele celui întâi şef al tătarilor care au luat Crâmul.

24. Sub stejarul mortului

Tradiţia poporală spune de un copac locuit de sufletul unui om ce fusese spânzurat de crengile lui. Oricine adormea la umbra acelui arbore, făcea visuri de moarte carele se împlineau în trei zile. Poate că stejarul mortului din baladă să fie chiar acel din tradiţie.

37-38. Iată mârzăcitele
Şi cu tătăriţele

Adică nevestrle mârzacilor şi tătarilor de gloată. Mârzacii erau de sânge hănesc şi formau o castă puternică între tătari. Numele lor era Myrza.

55. Şi cu glas crunt de păgân

Românii da numele de păgân la toate neamurile ce nu erau de religea lui şi cu care se găseau în lupte.

73. De bahmeţi l-am sărăcit

Bahmet sau bahamet, cuvânt de origină tătară, ce denumeşte caii din Bugeac.

O mare parte din Basarabia poartă numele de Bugeac, de pe timpul năvălirei tătarilor în sânul ei, în urma moartei lui Ştefan-Vodă. Câmpiile Bugeacului hrăneau înainte un soi de cai sălbatici ce erau foarte apreţuiţi de turci şi de tătari. Asemine şi în Dobrogea, pe malul drept al Dunărei, în faţă cu Basarabia de gios, se găseau herghelii de soi bun. Caii cei mai buni însă, cei mai frumoşi la făptură şi mai spornici la pas erau caii din Moldova.

Cantemir zice în *Descrierea Moldovii* că turcii au un proverb care pomeneşte de frumuseţea tinerilor persiani şi de agerimea cailor moldoveni. Acei cai erau foarte căutaţi de unguri şi de leşi pentru remonta cavaleriei.

87. Las' să mă mărturisesc

Gruie vroieşte să-şi mărturisească păcatele înainte de a muri. Românii ţin foarte mult la îndeplinirea datoriilor lor de creştini.

96-98. Ş-am ucis pe frate-tău
Viteaz mare cât un leu
Care-a fost duşmanul meu

Unii din cântăreţi adaog' mult la faptele lui Gruie, după cursul inspirărei şi câteodată după nevoia rimei. Astfel în ediţia baladelor din 1852, se ceteşte următoarele:

Am curvit cu sora ta
Ş-am ucis pe maica ta
Ş-am tăiat pe frate-tău
Şi am ars pe tatăl tău.

Este însă de presupus că Ghirai Hanul ce era bătrân, nu mai avea nici tată, nici mamă pe timpul lui Gruie.

121. Aman! ei cu toţi răcnea

Aman e strigătul turcilor şi a tătarilor când ei se află faţă în faţă cu un pericol. Aman însemnează: Graţie!

137-138. Care soare n-au văzut
De când mă-sa l-au făcut

Vezi nota din balada lui *Serb-Sărac.*

149. Scântei verzi din ochi îi da

Caii din baladele şi din povestele poporale sunt hrăniţi cu jăratic şi scot scântei de foc pe ochi şi pe nări când se aprind la fugă. A scoate însă scântei verzi însemnează a simţi o durere vie.

161. Să nu-l vinzi nici la litean

Litean sau litfean, locuitor din Litfania. Desele războaie ce avură moldovenii cu leşii, daunele ce făceau aceştia în ţară, când năvăleau, şi numeroasele lor călcări peste tractatele de pace, au dat cuvântului litfă o semnificare foarte urâcioasă. Litfă e sinonim de neam rău şi fără credinţă.

163-164. Ci să-l vinzi la un român
Că-i om drept şi bun stăpân etc.

În ediţia baladelor de la 1852, cu greşală s-au tipărit următoarele versuri:

Să nu-l vinzi la vr-un muntean
Că munteanu-i om viclean

Adevăratul cântic bătrânesc, precum l-am aflat de la un cântăreţ orb din satul Bohotinu, anume Neculai Nastasi, pomeneşte de litfean iar nu de muntean.

175. Venetici de câte cinci

Galbini de Veneţia, ducaţi mari de câte cinci unul ce se numesc lefţi.

180. De-s român sunt frate bun
C-orice cal viteaz nebun

Admirabilă caracteristică a românului de pe timpul vitejiei.

213. Şi vă taie chip snopeşte

Adică îi taie snopuri, snopuri ca grâul.

224-225. Creştinează
Şi botează etc.

Românii sunt foarte bucuroşi de cumătrie giudecând dupre marele număr de cumătre ce se găsesc în fiecare sat. Ceremonia botezului dă loc la serbări voioase cu mese mari şi cu hore.

232-233. Şi rădică monastiri
Pentru timp de năvăliri

Monastirile ce se ridicau în timpurile grele a luptelor noastre cu vecinii, erau destinate a fi şi templul lui Dumnezeu şi locuri de adăpostire pentru bătrâni, pentru femei şi copii, când năvăleau duşmanii în ţară.

De aceea monastirile aveau ziduri mari ca nişte cetăţi, basce boltite şi tainiţe pentru ascunderea sculelor, şi erau mai mult clădite în locuri retrase, prin munţi şi în fundul codrilor.

XXVI

Codreanul

I

Frunzuliţă de dudău!
S-au aflat la Movilău
De Codreanul cela rău,
Că să primblă prin ponoare

Pin potice fără soare,
Cu sarică bocsănească
Şi căciulă ţurcănească,
Nime să nu mi-l cunoască.
Mult e mândru, sprintenel
Cel voinic, cel voinicel!
Şi tot cată-un căluşel
Roibuleţ, cu părul creţ
De-a lui Codrean drăguleţ.
Mult aleargă ş-osteneşte,
Cal pe gânduri nu găseşte;
Câţi fugari i s-arăta,
El de coamă-i apuca,
Peste tufe-i arunca.
Dacă videa şi videa
Că norocul nu-l slujea,
În baltag se rezema,
Colea-n vale se lăsa,
Colea-n vale, la strâmtoare
Unde trec mocani cu sare.
Iar în drum cât se punea,
C-un mocan se întâlnea,
Şi din gură-aşa-i grăia:
„Cale bună, măi muntene!
– Mulţămim, frate Codrene!
– Măi Mocane frăţioare,
Nu-ţi e roibul de schimbare?
Să-ţi dau chebea din spinare

Ş-un car mare plin de sare,
Un car mare cu opt boi
Să mergi bogat de la noi?
– Nu-mi e roibul de schimbare,
Nici mi-e roibul de vânzare,
Că cu mama roibului
Plătesc valea Oltului,
Şi de-aş vinde pe roibul
Aş plăti Movilăul.
– Alelei! Mocănaş dragă,
De mine dorul se leagă.
Fă şi tu pe dorul meu
Că bun e cel Dumnezeu!
Dă-mi pe roibul drăguleţ,
Ca să cerc de-i şoimuleţ.
De-i mi-a plăcea îmbletul
Eu ţi-oi da şi sufletul".
Mocănaşul, se pleca,
Codrenaşu-ncăleca...
Trei rugini el îi trăgea,
Astfel roibul meu fugea...
Văile se limpezea!
Se ducea hoţul râzând,
Fugea roibul nechezând,
Iar mocanul sta plângând
Şi din gură tot zicând:
„Alelei! măi Codrenele!

Te vezi de pe sprincenele
Că eşti făcător de rele.
Vin Codrene înapoi,
Dă-mi încalte cei opt boi,
Câţiva bani de cheltuială
Şi chebea de primineală.
– Ba-ţi fă cruce, măi mocan,
Zi c-ai cinstit pe Codrean
Că de-oi veni înapoi
În loc de car cu opt boi,
Ţi-oi da nişte pumni sgârciţi
De ţi-ar părea bani găsiţi".
Şi s-au dus, s-au dus, s-au dus
Pân' ce soarele-au apus.

II

Frunză verde de alună!
Codrenaş cu voie bună
Se urca în deal la stână,
Se urca şi chiuia...
Toţi ciobanii că fugea!
Numai unul rămânea,
Lângă foc se întindea,
Bolnăvior că se făcea:
Codrenaş îl pricepea
Şi din gură-aşa-i zicea:
„Mânca-te-ar lupii cioban!

La ce te mai faci viclean
Că ţi-oi trage-un iartagan
De-i sări ca un şoldan!
Scoal' de-mi alege-un cârlan,
Cârlănaş de la Ispas
Tinerel, rotund şi gras".
El cârlanul şi-l lua,
La ciochine şi-l lega
Şi cu roibul iar pleca
Şi cu roibul se lăsa
Colo-n vale la Şanta,
La Şanta, la crâşmăreasă
Cu ochi mari de puică-aleasă.
Bea Codrean, se veseleşte,
Cu Şanta se drăgosteşte
Şi de plată nici gândeşte.
Bea Codrean şi porunceşte,
Iar crâşmariu-ngălbineşte
Şi porunca-i împlineşte.
„Măi bădiţă, măi crâşmar!
Adă-o ploscă de Cotnar
Şi una de Odobeşti
Dacă vrei să mai trăieşti!"
Ploscele Codrean lua,
La oblânc le anina,
Crâşmăriţa săruta
Şi cu roibul iar pleca
Şi cu roibul se lăsa

Deasupra Copoului,
Colea-n rediul Breazului
Locazul viteazului.
El la umbră se punea,
Cârlanu-ntreg şi-l frigea,
Masă mândră-şi întindea,
Şi mânca, bea, veselea,
De potiră nici gândea!
Dar potira-l urmărea,
Potiră arnăuţească
Cu iarbă vânătorească,
Unde-a da să nu greşească!
Codrenaş cât o videa,
Plosca la gură-aducea,
Iar potira-i tot zicea:
„Dă-te, Codrene, legat
Să ne te ducem stricat."
Codrenaş le răspundea:
„Mielu-i gras, ploscuţa-i grea,
De sunteţi niscaiva fraţi,
Iată masa şi mâncaţi!"
Arnăuţii se izbea,
Armele de foc scotea
Şi-n Codrean le slobozea...
Pieptul lui Codrean sărea!
Iar el rănile-şi strângea,
Plumbii din carne-şi scotea,

Cu ei durda-şi încărca
Şi din gură-aşa striga:
„Alelei! tâlhari păgâni!
Cum o să vă dau la câni,
Că de-atâta sunteţi buni!“
Apoi durda-şi întindea
Şi-n plin durda lui pocnea.
Potiraşii gios cădea,
În sânge se vârcolea.
Iar Leonti – Arnăutul,
Înghiţi-l-ar pământul!
Nasturi de-argint că scotea
De-ncărca o şuşanea
Şi-n Codrean o slobozea,
Pe Codrenaş mi-l rănea!
Voinicelul meu turba,
În durdă se rezema,
Baltagul şi-l rădica,
În Leonti-l răpezea
Şi capul îi rătezea.
Capul de-a dura sărea
Sângele bolborosea,
Trupul metanii făcea.
Dar Codreanul tot slăbea,
Pe genuchi bietul cădea,
În palme se sprijinea,
Şi potira mi-l prindea,
Lega-s-ar moartea de ea’!

III

Frunză verde de măcieş,
Pe Codreanu-l duc la Ieşi,
La Domnul la Ilieş.
Şi mi-l duc într-un divan
Unde Domnul cu caftan
Şi pe cap cu gugiuman
Sta culcat pe-un buzdugan
Lâng-un grec ţarigrădean.
„Mă Codrene, voinicele,
Spune tu Domniei mele,
Mulţi creştini ai omorât
Cât în ţară ai hoţit?
– Domnule, Măria-ta!
Giur pe Maica Precista,
Eu creştini n-am omorât
Cât în ţară-am voinicit,
Vreun creştin de-l întâlneam,
Averile-i împărţeam.
Cu doi cai de-l apucam,
Unu-i dam, unu-i luam.
Mâna-n pungă de-i băgam,
Giumătate-o deşertam.
Unde videam săracul,
Îmi ascundeam baltagul,
Şi-i dam bani de cheltuială
Şi haine de primeneală.
Iar unde zăream grecul,

Mult îmi ardea sufletul
Pân' ce-i rătezeam capul!
În cap mâna că-i puneam,
La pământ îl aduceam,
Căpăţâna i-o tăiam
Şi la corbi o giuruiam!"
Cel grec mândru, coroiat,
Ce şedea cu Domnu-n sfat,
Pe Codrean cât l-auzea,
La faţă se-ngălbinea,
Pe covor îngenunchia
Şi din gură-aşa grăia:
„(De-a mai fi Codrean vro vară
Îmi scoate grecii din ţară)
Domnule, Măria-ta!
Pe Codreanul nu-l ierta
Că el capul ţi-a mânca
Şi foc târgului ţi-a da
Şi pe Doamna ţi-a fura".
Domnul că se spăria,
Semn călăului făcea.
Iar Codreanu priceputul,
Priceputul şi păţitul,
Semnul Domnului zărea
Şi din gură-aşa grăia:
„Domnule, Măria-ta!
Tu pe greci nu asculta,
Că ei viaţa ţi-or scurta.

Grecu-i fiară dușmănoasă,
Grecu-i limbă veninoasă,
Grecu-i boală lipicioasă
Ce pătrunde pân' la oasă!
Iar de vrai tu să mor eu,
Mai lungește veacul meu
Să mă-mpac cu Dumnezeu.
Las' să mă mărturisesc,
De moarte să mă gătesc,
Și s-ascult slujba cea mare
Din gura popii Macare!"
Domnul pe gânduri cădea,
Semn Armașului făcea:
Porțile se deschidea,
Iar Codreanu-n gândul său
Zicea: bun e Dumnezeu!

IV

Frunză verde de bujor!
La biserică-n pridvor
Sta Codreanul frățior
Cu butucul de picior.
Popa slujbele-i cetea,
De moarte mi-l pregătea.
Codrenaș se umilea
Și popii, gemând, zicea:
„Părinte, sfinția-ta!

Mai dezleagă-mi pe dreapta
Să-mi fac cruce cu dânsa,
Să-mi fac cruce, să mă-nchin
Ca să mor ca un creştin."
Popa dreapta-i dezlega,
El în sân mâna-şi băga,
Dalb de paloş că scotea,
De butuc că-l şi trântea
Şi butucul deschidea:
„Alelei! tâlhari păgâni,
Cum o să vă dau la câni
Că de-atâta sunteţi buni!"
Cum zicea aşa făcea,
Potira măcelărea
Şi la curte se-ntorcea
Şi-n glas mare-aşa zicea:
„Domnule, Maria-ta!
Ian deschide-ţi fereasta,
Să ne videm feţele,
Să ne-auzim vorbele.
Să ştii, Doamne, să ştii bine
Că nu-i vrednic pentru tine
Să omori voinici ca mine!"
Domnul faţa şi-aprindea,
Grecu-n beciuri s-ascundea,
Curtenii cu toţi sărea,
Poarta curtei închidea.

Codrenaş dacă videa,
Paloşul şi-l zinghenea
Şi deodată chiuia:
„Alelei! cel roibuleţ,
De-a lui Codrean drăguleţ!
Unde eşti, voinicule,
Să-mi mai scapi tu zilele!“
Iată roibu-l auzea,
Iată roibul nechezea,
De la iesle se smucea,
La glas de stăpân venea
Venea vesel nenşăuat,
Nenşăuat şi nenfrânat,
Zbura vesel pe pământ,
Narea-n vânt şi coama-n vânt
Codrenaş se-nveselea,
Pe el iute se-azvârlea,
Pintre glonţuri viu trecea,
Zid de piatră nalt sărea
Şi, sărind, aşa zicea:
„Rămâi, Doamne, pe domnie,
Eu mă duc în haiducie!
Rămâi, Doamne, sănătos
Că tu vrednic nu mi-ai fost.
Ilieaş, rămâi cu bine
Că nici tu nu eşti de mine
Şi nici eu nu sunt de tine!“
.....

Scăpatu-mi-au voinicul!
Eu mă-nchin cu cânticul,
Ca codrul cu freamătul,
Ca roibul cu îmbletul,
Roibul sare zid în loc,
Scoate voinicul din foc,
Codrul frunza-şi îndeseşte
Pe voinic îl mistuieşte.
Rămâneţi în veselie,
Ca Codreanu-n haiducie
Şi-mi faceţi parte şi mie.

NOTE

1. Frunzuliţă de dudău

Cele mai multe dintre cântecele poporale încep cu *frunză verde.* Aceasta provine din iubirea românului pentru natura înverzită. Primăvara cu ceriul ei albastru, cu dulcea sa căldură, cu însufleţirea ce ea aduce lumei amorţită de viforele iernii, naşte în inima românului doruri tainice, porniri entuziaste carele îl fac a uita suferinţele trecutului şi a visa zile de iubire, de vitejie.

Lui îi place, când vine primăvara cea verzie, a se întinde pe iarbă, a se rătăci prin lunci şi codri, a cânta şi a pocni din frunze, a se scălda în lumina soarelui şi în aerul parfumat al câmpului. Frunza cea nouă îi insuflă cântice pline de o melancolie adâncă, ce exprimă jalea unui trecut de mărire şi aspirarea către un viitor măreţ.

Frunza verde ce încunună cânticele popoarele servă totodată de caracteristică cânticului. Astfel, când subiectul

este eroic, când el cuprinde faptele unui viteaz, poetul alege frunzele de arbori sau de flori ce sunt în potrivire cu puterea şi cu tinereţea, precum frunza de stejar, frunza de brad, frunza de bujor, căci voinicii baladelor sunt nalţi ca bradul, tari ca stejarul şi rumeni ca bujorul. – Cânticele de iubire se încep cu frunzele de lăcrimioară, de sulcină, de busuioc, pentru că aceste flori, după crederea poporului au o menire fărmecătoare. Când e cânticul de durere sau de moarte, ei preferă frunzele de mărăcini, de mohor etc.

În legendele şi în baladele unde figurează copile frumoase, aceste sunt întovărăşite de cele mai gingaşe flori ale câmpiilor, poetul le încunună cu ghirlande mirositoare de frunzi de viorele, de trandafiri, de micşunele etc. şi astfel se poate cunoaşte subiectul unui cântic chiar de la cel întâi vers.

Românii dovedesc prin această formă poetică a improvizărilor lor, o şi mai strânsă rudire cu fraţii lor din Italia, căci în cânticele poporale ale umbrilor, ale ligurilor, ale picenilor, şi ale piemontezilor, frunza e înlocuită prin floare. De pildă:

Fior de viole
Li vostri ochietti furone le strale
Che fece la ferita che mi dole etc.
Fior di cerasa
E d'una siepe de mortella e rosa
Io la vorre siepa' la vostra casa.
Fior di mela
Vattene a casa che mamma ti chiama
Mamma ti chiama e lo mio core pena.
etc. etc.

2. S-au aflat la Movilău.

Oraş vechi din Basarabia pe malul Nistrului.

24. Unde trec mocani cu sare

Mocanii de la munte fac din vechime şi până astăzi, cu carele lor mari înhămate de herghelii întregi de cai, transporturi de sare şi de mărfuri pin ţară şi la hotare.

52. Trei rugini el îi trăgea

Adică îl lovi de trei ori cu varga ruginită a puştei sau cu muchea ruginită a paloşului.

53-54. Astfel murgul meu fugea
Văile se limpezea

Imagină minunată de repezimea calului.

71. De ţi-or părea bani găsiţi

Ban găsit, ban vrăjit. Comoară găsită, belea nesfârşită, proverburi.

89. Cârlănaş de la Ispas

De ziua Ispasului începe a se tăia miei pentru hrana poporului. De acolo vine zicătoarea prin care cată a se mângâia bătrânii: Primăvara vede mai multe piei de miei decât de oi.

113. Deasupra Copoului

Copoul e un câmp frumos în capătul Iaşilor, locul de primblare a societăţii fostei capitale. Dincolo de acest câmp se găseşte Sediul Breazului.

122. Potiră arnăuţească

Arnăuţii au fost mult timp în serviciul Domnilor şi al boierilor. La început ei formau o guardie dumnească, îmbrăcată numai în haine cusute cu fir. Mai pe urmă ei fură întrebuinţaţi de Agie ca potiraşi în contra hoţilor ce ţineau drumurile. Unul din şefii cei mai vestiţi au fost Bimbaşa-Sava.

În fine de când cu formarea miliției române, ei au rămas ca slugi de paradă la unii din boieri. Meseria lor consistă, numai întru a fi înarmați ca niște arsenaluri și a figura astfel dindărăptul caleștelor.

133. Iată masa și mâncați

Răspuns caracteristic al unui din cele mai nobile obiceiuri române, obiceiul ospeției. Oricând vede cineva o masă întinsă și zice: Masă bună! stăpânul mesei răspunde: Poftim la dânsa!

151. Nasturi de-argint că scotea

Poporul crede că sunt zale vrăjite pe care numai glonții de argint le poate străbate.

152. De-ncărca o șușanea

Pușcă lungă arnăuțească.

170. La domnul la Ilieș

Este de prezumat că balada pomenește de Alexandru Ilieș carele a domnit în al XVII-a secol, 1666.

175. Lâng-un grec țarigrădean

Adică grec din Fanar, unul din acei intriganți servili carii au sădit în inimile românului ură și dispreț în contra grecilor, atât prin bântuirile ce au cauzat țării în timp de mai mult de un secol, cât și prin corumperea năravurilor ce au lăsat în urma lor!

193. Și haine de primeneală

A se primeni în haine nouă este un prilegiu de a priimi urări de fericire și de sănătate din partea cunoștințelor și a neamurilor. Aceștii zic: să le porți sănătos și voios!

225-226. Grecu-i boală lipicioasă
Ce pătrunde pân' la oasă

Aceste versuri aduc aminte pe acele din *Eneida: Timeo Danaos et dona ferentes,* și pe acel al poetului italian: *o vili,*

o superbi, ma infami sempre. Unii dintre cântăreţi pomenesc de turc în loc de grec, şi prin urmare Codrean zice:

Domnule, Măria-ta
Pe străini nu-i asculta etc.

Vezi partea I a baladelor, ediţia din 1852.

242. Cu butucul de picior

Pedeapsa butucului obicinuită în Orient, se aplica culpaşilor chiar la romani. Între ruinele oraşului Pompeia, s-au găsit într-o închisoare osemintele a doi oameni prinse într-un mare butuc de bronz.

271. Domnul faţa şi-aprindea

Adică i se cuprinse obrazul de roşaţa mâniei.

276. Paloşul şi-l zinghenea

Adică cerca ascuţitul cu unghia ca să se încredinţeze de sună a armă ruginită sau oţelită.

312. Şi-mi faceţi parte şi mie

Unele din balade se termină cu o urare adresată ascultătorilor. Strămoşii noştri iubeau să auză cântice de vitejie, şi la mesele lor aduceau cântăreţi ce le spuneau faptele domnilor vechi. Cântarea acelor poezii se făcea într-un mod recitativ. Balada *se zicea.* Astfel mi-au zis mie balada lui Codrean orbul din Bohotin, Neculai Nastasi.

XXVII

Vidra

I

Frunză verde peliniță,
Pe cel deal, pe cea colniță,
Primblă-mi-se-o cătăniță
Cu doi bani în pungulița,
Și cu doi în buzunari,
Cu doisprece lăutari,
Și cu doi, trei căluşei
Încărcați de gălbinei.
Iar cu dânsa se afla,
Tot pe lună se primbla
Stoian Șoimul, popă vechi,
Cu potcapul pe urechi,
Ce s-au lăsat de popie
Și de sfânta liturghie
De s-au dat în haiducie.
El de mijloc o ținea,
Lângă pieptu-i o strângea
Și mereu o dismierda
Și mereu o săruta,
Și lăutarii cânta
Câmpii de se răsuna.

Când fu către dimineață,
Popa se spăla pe față,
Barbă neagră peptina,
La baltagu-i se-nchina
Și pe Vidra mi-o trezea
Și din gură-așa-i grăia:
„Știi tu, Vidro, ce-am gândit,
Știi tu ce m-am socotit?
Suflecă mânice largi
Și-mpletește la colaci.
Fă colaci mari de doi saci
Pentru cumnățel burlaci,
Ș-un covrig de un mertic
Pentru cumnățel mai mic.
Apoi haideți amândoi
Cu cotiga cu doi boi
Peste codri, peste munți,
La cei socri cam cărunți."

II

Amândoi la drum pleca,
Sus, la munte, se urca
Și mereu boii-ndemna:
„Hăi Plăvan, hăi Bourean,
Giuncănași de-a lui Stoian".
Opintea boii mereu
Opintea și sufla greu,

Şi cotiga scârţâia
Şi calea se-ngreuia.
Iar pe când soarele-i sus,
Pe când şoimul stă ascuns,
Pe când umbra e scăzută
Şi se face nevăzută,
Stoian popa se oprea
Şi de prânz el poposea
În mijlocul codrului
Unde-i larg voinicului,
În poiana înflorită
Cu frunzari acoperită,
Unde iarba se-mpleteşte
Şi-n vârf se găităneşte.
Vidra masă că-ntindea,
Şi la masă că şedea
Cu Stoian alăturea.
Ei prânzea şi veselea,
De nime grijă n-avea
Dar păcatul mi-i păştea,
Pe Stoian îl zădărea
Şi Stoian aşa grăia:
„Oliolio! mândruţa mea!
De când eu mi te-am luat
Nici un cântic n-ai cântat.
Cântă-ţi mândro, cânticul
Că mi-e drag ca sufletul,
– Alei! frate, dragul meu!

Nu mai pofti să cânt eu,
Să-ți cânt cântic haiducesc
Cu viers dulce femeiesc.
Eu dacă ți l-oi cânta,
Apele s-or tulbura,
Brazii mi s-or scutura,
Munții mi s-or clătina,
Văile or răsuna
Și pe noi ne-a-ntâmpina
Păunașul codrilor,
Voinicul voinicilor,
Iubitul nevestelor,
Drăgălașul fetelor.
– Las' să vie că nu-mi pasă,
Eu că l-oi pofti la masă
Și de-a mai vrea altă hrană,
I-oi da trei baltagi pomană."

III

Puse Vidra a cânta,
Codrii a se deștepta,
Apele-a se tulbura,
Brazii a se scutura,
Munții a se clătina,
Văile-a se răsuna.
Și deodată s-arăta
Păunașul codrilor,

Voinicul voinicilor;
„Hei! Stoiene, bărbărie
Ce te-ai lăsat de popie
Şi de sfânta liturghie
Şi te-ai dat în haiducie!
Ce ne calci poienele
Şi ne paşti fâneţele?
– Ce poiene, măi Păune?
Ce fâneţe, măi nebune?
Doar pământul nu-i al tău,
Nici al tău nu-i, nici al meu
Ci-i tot a lui Dumnezeu.
– Hei Stoiene, bărbărie,
Vorbă multă, sărăcie!
Dă-mi giuncanii tăi drept vamă
Şi îţi cată-apoi de seamă.
– Ba, giuncanii nu-ţi dau eu
Că mi i-au dat Dumnezeu
Să mă scoaţă de la greu.
– Dă-mi pe Vidra ta de vamă
Şi îţi cată-apoi de seamă.
– Ba, pe Vidra nu ţi-oi da
Pân' ce capul sus mi-a sta
Că mi-au dat-o soacra mea
Ca să ţin casă cu ea.
– Dă-mi baltagul tău de vamă
Şi îţi cată-apoi de seamă.
– Eu să-ţi dau baltagul, eu?

Vin de-l ia tu, fătul meu,
De ţi-e sufletu-ndrăzneţ,
Cât ţi-e graiul de sumeţ!"

IV

Ei de brâie s-apucară
Şi la luptă se luară
Zi de vară pân-în seară.
Când în loc mi se-nvârtea,
Când la vale s-aducea,
Niciunul nu dovedea!
Dar Stoian mereu slăbea,
Brâul lui se descingea.
„Vidro, puiculiţa mea!
Vin' de-mi strânge brâul meu,
Apăra-te-ar Dumnezeu,
Că-mi slăbesc puterile,
Mi se duc averile!"
Iară Vidra mi-i privea,
Ochişori-i strălucea,
Inimioara-i se bătea
Şi guriţa-i răspundea:
„Ba, nu, nu bădiţă frate,
Că vei lupta pe dreptate,
Şi oricare-a birui,
Eu cu dânsul m-oi iubi".
Stoian popa s-aprindea

Şi făcea el ce făcea
Pe Păun că-l aducea,
Şi-n pământ că mi-l izbea,
Cât pământul despica,
Pân-în brâu că mi-l băga.
Baltagu-apoi rădica,
Capul lui Păun zbura:
Trupul pe brânci se pleca
Lui Stoian se închina
Iar Stoian se întorcea,
La Vidra-ncet se ducea,
Se ducea posomorât,
De gânduri negre muncit
Ca un şarpe otrăvit.
Vidra nici că se clintea,
Ochii-n ochii lui ţintea,
Ochii căta bărbăteşte
Şi pătrundea femeieşte.
Stoian popa mi-i zicea:
„Vidra fa, nevastă rea!
Când de moarte mă luptam
Şi pe tine te rugam
Să vii iute lângă mine
Ca să-mi strângi brâul mai bine,
De bărbat nu ţi-a fost milă.
De păcat nu ţi-a fost silă
Şi cu glas dulce, frăţesc

Zis-ai cuvânt duşmănesc:
Că oricare-a birui
Tu cu dânsul te-i iubi.
Aşa este, Vidro fa?
– Aşa-i, Stoiene, aşa!
Am zis-o şi-ncă-o mai zic
Că mi-e drag cine-i voinic
De se luptă făr-a cere
Agiutor de la muiere.
– Ştii tu, Vidro, ce-am gândit?
Ştii tu ce m-am socotit?
Astă vară am cosit
Orz cinci clăi de le-am clădit,
Patru mi le-am vârfuit,
Iar unei vârfu-a lipsit.
Şi mi-am pus în gândul meu
Să-i fac vârf cu capul tău.
– Iată capul de mi-l taie
Ca să-l pui tu vârf la claie
Şi te-nvaţă de la mine
Ca să mori cum se cuvine!"
Crunt Stoian se repezea
Şi capul îi retezea.
Şi ţâţele-i le tăia
Şi pe câmp le împrăştia:
Apoi singur purcedea.
La socrii lui se ducea.
„Hei, Stoiene, popă vechi

Cu potcapul pe urechi
Unde-i Vidra cea frumoasă,
Fata noastră cea voioasă?"
„Eu pe Vidra mi-am lăsat
Într-un codru depărtat
Hotărând moşiele
Ş-aşezând momâiele
Cu capul şi ţâţele."
Bine vorba nu sfârşea,
Pe loc ceriul s-aprindea
Şi trei fulgeri răpezea,
Pe Stoian popa-l lovea,
În cenuşă-l prefăcea!

NOTE

11. Stoian Şoimul, popă vechi

Acest Stoian care, după cum zice balada, s-au lasat de popie şi de Sfânta leturghie de s-au dat în haiducie, nu a fost singurul hoţ ieşit din sânul clerului. Pe la 1820, s-au mai ivit în ţară un alt voinic de drumul mare anume Andrii Popa carele când se întâlnea cu potira, striga la tovarăşii lui: *Daţi, copii, în numele Domnului!* El a hoţit mai mulţi ani bătându-şi gioc de domnia lui Suţu, dar în fine a fost ucis în luptă de viteazul Mihai Cozoni carele priimise ordin de la Vodă ca să prindă pe Andrii viu sau mort. Vezi în *Doine şi Lăcrimioare* balada lui *Andrii Popa.*

31. Şi-mpleteşte la colaci

A da şi a priimi colaci este una din vechile datini a ţării. În toate împregiurările cele mai însemnate a vieţii omului,

la naştere, la botez, la înmormântare colacii nu lipsesc, şi iau proporţii de mărime potrivită cu starea omului.

Când se naşte un copil şi se botează, părinţii duc colaci naşului şi acesta dăruieşte finului sau finei ceea ce-i dă mâna.

La înmormântări se fac colaci mari ce întovărăşesc pe mort, cu pompă, până la mormânt şi acolo sunt împărţiţi la săraci.

Cuvântul de colaci a agiuns cu vreme a fi sinonim de prezent, plocon. Aşa, locuitorii de la ţară au obiceiu a merge la stăpânii moşiilor cu *colaci* la zile mari, însă acei colaci sunt reprezentaţi prin ouă, pui de găini, faguri de miere, poame şi miei.

În agiunul Sf. Vasile, copiii şi flăcăii plec pe la casele oamenilor ca să facă urări de Anul nou; ei se numesc atunci colăceri ce merg cu colinda pin sat.

Iată una din acele urări numite plugul ce obicinuit se zice în agiunul Sf. Vasili, împreunând cuvintele cu sunet de tehnică şi cu ciocniri de fere de plug.

URARE CU PLUGUL

Aho! Aho! plugul badei cu 12 boi.
Boi bourei
În coadă cudălbei,
În frunte ţintaţi,
În coarne-ferecaţi,
Pe pânteci balani,
Pe spate plăvani,
Fiecare de câte cinci ani.
Mânaţi măi, hăi, hăi!

Badea cu-un plug bine-mpănat
Şi tot cu fer ferecat
Tras de boi bourei
Voinicei ca nişte zmei
S-au apucat de arat
Zi de vară
Până-n seară.
Mânaţi măi, hăi, hăi!

La luna, la săptămâna s-a dus Badea să vază grâul de-i răsărit, dar era de săcerat.

Badea l-au săcerat,
În girezi l-au adunat
Apoi l-au treierat
Cu roibul, cu murgul,
Cu negrul, cu surul,
Şi multe care-a încărcat
Şi la moara din vale-a plecat –
Mânaţi măi, hăi, hăi!

Dar hoaţa de moară, ce păştea brânduşe pe costişe, dacă a văzut aşa povară mare,

Puse coada pe spinare
Şi fugi spre lunca mare.
Iar morarul meşter bun
Alerga ca un nebun
Şi striga mereu, striga:
Na, morişca, na, na na;
Moara tot hodorogea
Şi pin apă tot fugea.
Mânaţi măi, hăi, hăi!

Iar lelea Morăriţă, bună meşteriţă, suflecând mânici şi catrinţă:

Luă un cojoc miţos
Şi mi-l îmbrăcă pe dos
Cu tărâţe, cu cojiţe,
Prinse moara de cosiţe
Ş-o apucă de călcâi
Ş-o puse pe căpătâi.
Lovi c-un ciocan în şele
De o dete pe măsele;
Atunci moara s-a pornit
Roţile şi le-a-nvârtit
Şi pe loc a măcinat
Tot grâul cel săcerat.
Mânaţi măi, hăi, hăi!

S-a sculat apoi nevasta bădicăi şi s-a dus în cămară,

A scos o sită de sfară
Şi-i păru că-i prea rară.
Ea s-a dus iar în cămară
Şi a scos o sită deasă
Tot cu firuri de matasă.
Mânaţi măi, hăi, hăi!
Frământat-au ş-au dospit
Şi cuptoriul l-a împlut,
Şi colacii au crescut,
Apoi lelea c-o lopată
Tras-au unul mare-n vatră,
Un colac rotund, frumos,
Alb ca faţa lui Hristos,
Şi mi l-a rupt drept în două

Ca să ni-l deie tot nouă...
De urat am mai ura
Dar ne temem c-a-nsera,
Şi-s cărările-ncurcate
Şi casele depărtate.
Aho! Aho! plugul badei cu 12 boi
Iată-ne sosiţi la noi.

Unii mai adaog şi următoarele versuri:

Noi din suflet vă dorim
Acum şi până murim
Câte paie sus pe casă
Atâţia galbini pe masă.
Câţi cărbuni în cel cuptori
Atâţia mândri gonitori.
Câte fire în manta
Atâtea vaci a făta.

URARE DE DIMINEAŢA ANULUI NOU

Anul nou cu fericire
Vă dorim şi cu-nflorire
Ca merii
Ca perii
În mijlocul verii.

138. Brâul lui se descingea

Românii au obicei a-şi strânge mijlocul cu brâie de lână roşie, sau cu chingi late de piele, ţintuite cu bumbi de alamă. Ei pretind că puterea omului e cu atât mai mare cu cât şalele sunt mai strâns legate cu cingătoare.

157. Pân-în brâu că mi-l băga

În povestele poporale, când zmeii se apuc' la luptă dreaptă cu feţi-logofeţii, zmeii trântesc pe duşmanii lor astfel de tare că-i bagă în pământ până la genunchi, apoi feţii-frumoşi, la rândul lor, bagă pe zmei în pământ până la brâu etc.

Balada lui Stoian are asemănare în unele pasagiuri cu aceea a Păunaşului Codrilor. Ele mi-au fost amândouă cântate de un lăutar din satul Mirceştii, anume Didică, şi poate că au acelaşi autor.

XXVIII

Serb-Sărac

I

Pe-n mijloc de Ţarigrad,
La ceşmeaua lui Murad
Primblă-mi-se Serb-Sărac
Pe-un cal negru din Bugeac,
Voinicel şi sprintinel
Dar sărac ca vai de el!
Cu saia îmbăirată,
Şi şalvari de ciorcă lată
Cotul cinci galbini luată,

Cu cămeşa de mătasă,
Viţele-mpletite-n şase.
Cu picioarele-ncălţate
În opinci înhârzobate:
Hârzobul
Şi galbinul,
Nojiţa
Şi leiţa,
Curaua
Şi paraua.
Primblă-mi-se-n sus şi-n gios
Pe fugaru-i cel frumos.
Unde negrul nechezea
Ţarigradul se trezea,
Turcii toţi că alerga
Şi pe Serbu-l întreba:
„Copilaş de Serb-Sărac!
Nu-ţi e negrul din Bugeac?
De-ţi e negrul vânzător
Eu îţi sunt cumpărător,
Că vreu bine să-l plătesc!
Cu aur să-l cumpănesc.
– Nu-mi e negrul de vânzare,
Nici mi-e negrul de schimbare
Că-i voinic şi-i pui de zmeu
Şi-i fugar pe placul meu!"
Nepoata Sultanului,
Copiliţa Hanului,

Hanului Tătarului,
Pe Serb iată că-l zărea
Din Seraiu, de la zebrea
Şi din gură-aşa grăia:
„Copilaş de Serb-Sărac,
Mult eşti mândru şi pe plac!
Vin' colea, lângă zebrea
Să-ţi dau iuzluci cât îi vrea,
Negrul tău să-l primineşti
Şi pe mâni să-l potcoveşti
Cu potcoave de argint
Ce sunt spornici la fugit.
Că ştii, frate, pe la noi
Azi e mercuri, mâni e gioi,
Mâni ies turcii la halca
Sus, în Haidar-paşa
Şi oricine-a câştiga
Roabă lui Hanul m-a da!
– Floricică din zebrea,
Răsărită-n calea mea!
De-ţi sunt drag, de-ţi sunt pe plac
Mâni vârtej am să mă fac
Să vin turcilor de hac!
– Copilaş de Serb-Sărac,
Mult mi-eşti drag şi-mi eşti pe plac,
Dar eu, frate, mult mă tem
De căzlariul din harem

Cel cu chipul de arap,
Buzat, negru, ras pe cap
Şi cu solzii mari de crap.
El că-şi are-un bidiviu
Cu sânge de argint viu,
Un fugar neîntrecut
Care soare n-a văzut
De când mă-sa l-a făcut.
– De ţinut unde şi-l ţine?
– De trei ani e ţinut bine
Într-o boltă-ntunecată
Sub pământ, în grajdi de peatră.
– De hrănit cu ce-l hrăneşte?
– De doi ani îl întăreşte
Cu floarea trifoiului
Hrana dulce-a roiului.
– De-adăpat cu ce-l adapă?
– Tot cu lăpteşor de iapă,
De şi-l face lat pe sapă.
Ş-aşa, frate, mult mă tem
De căzlariul din harem
Şi de mândru-i bidiviu
Cu sânge de argint viu;
Că pe el de-a-ncăleca
Mâni la giocul de halca,
Roabă lui Hanul m-a da!
– Floricică din zăbrea
Răsărită-n calea mea!

Să n-ai frică
De nimică
Că nu-i cal împărătesc
Ca negrul ist voinicesc!
Orice-alung
Cu el agiung,
Oricând plec
Paseri întrec!"

II

Trecea mercuri, venea gioi,
Turcii mergea câte doi
Ca să joace la halca
Sus, în Haidar-Paşa,
Şi deodată toţi pleca,
La fugă se arunca,
Pe câmp luciu se-nşira.
Iar sultanul, stând pe cal,
Sub un verde cort de şal,
Barbă neagră-şi netezea
Şi cu ochii urmărea.
Alalah! cai arăpeşti
Alalah! cai tătăreşti!
Cum mişca copitele
Ca şoimii aripele!
Dar căzlariul se-ncrunta
Bidiviu-şi întărta,

Pe toţi turcii-i întrecea
Şi-nainte se ducea.
Vai! de fata Hanului,
Hanului Tătarului,
Nepoata Sultanului!
Iată, iată Serb-Sărac
Pe-un şoimuţ de la Bugeac
Că venea, mări, venea
Cuvântul de-şi împlinea.
Pe căzlariu-l agiungea,
Agiungea şi întrecea!
Iar căzlariu-l viclenea
Şi din urmă-i tot răcnea:
„Copilaş cu cal de foc!
Opreşte negrul pe loc
Că-i pică potcoavele
Şi-ţi răpune zilele.
Serb-Sărac descăleca,
Potcoavele cerceta...
Nici un cui nu le căděa!
Dacă videa şi videa,
Bici de sârmă el scotea
Şi pe negrul opintea,
Şapte stânjini că sărea,
Pe arapu-l urmărea.
Punea scară
Lângă scară

Şi oblânc
Lângă oblânc
Şi dârlog
Lângă dârlog,
Şi din fugă cum venea
El în scări se-nţepenea
De căzlari s-apropia
Două palme-n ceafă-i da,
De pe cal îl rădica
Şi pe câmp îl arunca!
Se ducea bietul arap
Rostogolul peste cap,
Şi pe câmp se răstignea
Şi în urmă rămânea
Buzat, negru, părăsit
Tocmai ca un ciung pârlit!
Iar Serbul se tot ducea,
De halca s-apropia
Şi din fugă asvârlea
Djeridul său chiar prin ea
Apoi vesel se-nturna,
La Sultan de se-nchina
Cu adâncă temenea.
Iar copila Hanului,
Hanului Tătarului,
Nepoata Sultanului,
Cu ochiana prin zebrea
Pe voinicu-l urmărea

Şi când Serbul se-ntorcea,
Ea-nainte-i se ducea,
Cu năstrapa mi-l stropea
Cu năframa-l răcorea.
Apoi nunta se făcea
Şi la nuntă petrecea
În cântări şi veselie
Cum e rândul la Domnie...
Faceţi-mi parte şi mie!

NOTE

8. Cu şaluri de ciorcă lată

Ciorcă-lată sau *ciorcălată,* cuvânt corupt ce înseamnează negreşit o materie *ecarlată,* căci şalvarii se fac de postav roşiu.

11. Viţele-mpletite-n şase

Şase în loc de şese, provincialism, asemine se zice şapte în loc de şepte etc.

40. Din sarai de la zebrea

Ferestrele de la casele turceşti, mai cu seamă acele din partea haremului sunt închise cu gratii împletite de lemn, sau *zăbrele* – jaluzele, carele opresc ochii de-a pătrunde înlăuntrul.

45. Să-ţi dau iuzluci cât îi vrea

Iuzlucul e o monedă turcească-vechie.

52. Mâni ies turcii în halca

Halca, e cuvânt turcesc ce însemnează verigă. Giocul halcalei trebuie să fi fost acelaşi carele poartă la francezi numele de *jeu de bagues.* După înţelesul baladei, giocul

consistă întru a se repezi călare în partea unde se găsea halcaua spânzurată, şi a svârli djeridul astfel încât să treacă prin cercul ei.

53. Sus, în Haidar-Paşa

Haidar-Paşa este numele unui câmp lat şi frumos ce se găseşte în Asia, lângă Scutari (Ischiudar) în faţă cu Stambulul. Pe acel câmp se făceau înainte giocurile favorite ale turcilor, djeridul, halcaua, arcul; şi pe dânsul astăzi se adun' caravanele şi hagiii carii plec pe tot anul la Meca, spre a duce prezenturile Sultanului la mormântul lui Mohamed, profetul Islamismului.

64. De căzlariul din harem

Haremurile turcilor, adică locuinţa femeilor, sunt încredinţate pazei eunucilor, arapi ce se numesc turceşte cazlari.

68. El că-şi are-un bidiviu

Cal tânăr şi sprinten la fugă.

70. Sub pământ în grajd de peatră

A creşte caii la întuneric pentru a-i face iuţi şi mai frumoşi este o crezare orientală ce există şi la români. Toţi caii cei mai vestiţi din poveşti, precum cal Graur, cal Vânteş, şi alţii ce duc ca vântul şi ca gândul pe Făt-Logofăt cu părul de aur, sunt născuţi şi crescuţi în bolţi întunecoase. Balada zice:

Că el soare n-a văzut
De când mă-sa l-a făcut.

90. Roabă lui Hanul m-a da

Adică, Hanul o va da lui de soţie. Se crede că femeile, chiar cele măritate, sunt roabe la turci.

114-115. Cum mişca copitele
Ca şi şoimii aripele

Minunată şi mult poetică imagină de alergarea cailor.

163-164. Şi din fugă asvârlea
Djeridul lui chiar prin ea

Giocul djeridului a fost cel mai favorit al turcilor, căci el da prilegiu a arăta dibăcie şi în purtarea calului şi în aruncarea lancei plumbuietă la capete ce se numea djerid. Acel gioc era ca un soi de *tournoi* cavaleresc în care luau parte un mare număr de amatori, şi se executa ades sub ochii Sultanului, pe câmpul de la Apele dulci din Europa. Luptătorii se împărţeau în două tabere, fiecare din ei îşi alegea protivnicul său; apoi, la un semnal ce se da din chioşcul împărătesc, toţi se repezeau în fuga cailor şi aruncau djeridele. Dibăcia consistă întru a se feri de djeridul protivnicului, a-l prinde din zbor sau a-l culege de gios fără a-şi opri calul şi a-l arunca îndărăpt.

167. Cu adâncă temenea

Cuvânt turcesc ce însemnează închinăciune. Turcii fac multe temenele când se întâlnesc; ei se pleacă până la pământ unul dinaintea altuie şi cu mâna dreaptă îşi ating peptul, gura şi fruntea. Aceste semne înlocuiesc la dânşii scoaterea pălăriei şi strângerea de mână a europenilor.

175. Cu năstrapa-l răcorea

Vas de aur sau de argint în care se vărsa ape mirositoare. Obiceiul înainte era de a stropi cu apă de trandafiri pe vizitatori la zile mari.

177. Apoi nunta se făcea

În ediţia baladelor din 1852, s-au tipărit alte versuri la finitul baladei lui Serb-Sărac. Iată-le:

Iar copila Hanului,
Nepoata Sultanului,
Cu ochiana prin zebrea
Serbuşorul şi-l zărea
Şi-naintea lui sărea,
Cu năstrapa-l răcorea,
Cu meneştergu-l ştergea
Şi la sânu-i mi-l strângea,
Şi-n etac că mi-l ducea,
Nuntă mare că făcea,
Săptămână,
Lună plină,
Cum e rândul domnilor
Şi rândul vitejilor.

XXIX

Doncilă

Sub cel păr mare din sat
Zace Donciul pe un pat;
Nouă ani şi giumătate
De când zace el pe spate!
Pentru dânsul nu e vară,
Nu e dulce primăvară
Ci numai viaţă amară!

Pe deoparte carnea-i cade,
Pe de alta vermi-l roade,
El se roagă tot mereu
Să-l sloboază Dumnezeu.
Toată lumea l-au lăsat.
Lumea toată l-au uitat,
Numai soră-sa Ancuţa,
Anicuţa romăncuţa,
Luceafărul satului,
Salba împăratului
Nici pe Donciu l-au lăsat,
Nici pe Donciu l-au uitat,
Nouă ani ea l-a căutat,
Nouă ani şi giumătate
L-a căutat tot ca pe-un frate.
Zi şi noapte l-a vegheat
Perne albe i-a mutat
Când la cap, când la picioare,
Când la umbră, când la soare!
Într-o zi el o videa
Că de plâns se ascundea
Şi cu jale-aşa-i zicea:
„Ce-i, Ancuţo, draga mea?
Ochişorii tăi frumoşi
Sunt ca doi luceferi roşi:
Poate că ţi-au venit greu
De când tu mă caţi mereu?

– Ba, ferească Dumnezeu!
Nu-i asta, drăguțul meu.
Dar un plâns m-au apucat
Că pe fetele din sat
Grea urgie au picat!
Că știi, frate, un mârzac
Au sosit de la Bugeac
Și pin țară face jac.
Lângă sat el s-a oprit
Sub un cort mare pâslit,
Și-orice vrea tătarul cere
Tot în silă și-n putere.
De tot omul de pe-aici
Zece galbeni venetici,
Și de fiecare casă
Câte-un miel și-o giuncă grasă,
Iar pe noapte fiecare
Cere câte-o fată mare!
– Hei, Ancuțo, draga mea,
Facă Dumnezeu ce-a vrea!
Tu să n-ai nicio păsare.
Ferbe lapte-ntr-o căldare
De-mi gătește-o scăldătoare,
Și mă freacă-ntr-un noroc
Cu floare de busuioc,
Doar mi-ar potoli cel foc,
Apoi adă-mi haine dalbe
Cusute cu firuri albe:

Adă-mi şi armele mele
Ce lucesc ca nişte stele.
Apoi cheamă din câmpie
Calul meu de voinicie
Care plânge când mă vede
Şi de-i zic că mor, nu crede!"
El în lapte se scălda,
Cu busuioc se freca,
Haine dalbe îmbrăca,
Calul şi-l încăleca,
Şi cât se videa călare,
Striga tot în gura mare
„Rămâi, soro, sănătoasă
Ca o viorea frumoasă
Într-un păhărel pe masă!
Şi tu, Şoime, ce nechezi
Şi de boala mea nu crezi,
Să te văd cum te repezi,
Când în mine mă gândesc
Să răpun cap tătăresc!"
Şoimul vesel nechezea,
Zborul iute-şi răpezea,
Iepureşte, ogăreşte,
Păsăreşte, fulgereşte,
Şi-ntr-o clipă agiungea
La cortul lui Crâm Hogea.
„Bun sosit, ghiaur Doncilă!

De-mi aduci vreo copilă,
Adă-mi tu pe soră-ta
Că nu doresc pe alta.
– Îţi aduc altă mireasă,
Mai frumoasă, mai aleasă,
Care când te-a săruta,
Halal de viaţa ta!
– Cine-i, bre Doncilă, cine?
Unde, unde-i s-o văz bine!
– Iat-o, ici, în brâu la mine!
Ian vezi cât e de frumoasă,
De subţire, de lucioasă,
Ce glăsuţ zinghenitor
Scoate când o prinde dor,
Dar mănâncă om de viu
Şi taie cap de deliu.
– Ah! amar, amar Doncilă!
N-am cerut aşa copilă.
Du-te cu dânsa-napoi
Că eu plec azi de la voi.
– Ba nu! vreau să te cunun
C-am giurat să fiu azi nun".
Pala-n aer fulgera
Capul mârzăcesc zbura!
Apoi Donciul se-ntorcea,
Anicuţei de zicea:
„Bietul om! noroc nu are:
I-am dus lui o fată mare,

Şi numai dintr-un sărut,
Capul lui şi l-au perdut!"

NOTE

Subiectul acestei balade a fost tratat şi de poeţii poporali a Serbiei, sub numele de *Dojein bolnavul.* Vezi colecţia cântecilor poporale ale serbilor, tradusă în limba franceză de Auguste Dozon – (Dentu libraire – éditeur Paris).

În Ardeal există asemine balada lui Doncilă, însă cu numele de *Radu şi Călugăriţa* (vezi colecţia tipărită la Pesta de Dl. Marin Marienescu).

42. Şi prin ţară face jac

În timpurile pe când Bugeacul era în stăpânirea tătarilor, aceştia făceau ades năvăliri pe pământul Moldovei şi căşunau cumplite rele locuitorilor români, arzându-le satele, prădându-le vitele şi răpindu-le nevestele şi fetele. Asemine românii, din partea lor, da năvală în Bugeac şi-şi răzbunau cu foc şi cu moarte. În balada lui Doncilă, tătarul Crâm Hogea cere tot în silă şi în putere, el rădică *haraciu* de tot omul câte zece galbini venetici etc. ... şi pretinde pe fiecare noapte câte o fată mare.

În balada lui Román Gruie Grozovanu, am văzut că el intrase în Bugeac pentru ca să ducă în ţară care mocăneşti pline de copile mârzăceşti şi de roabe tătăreşti. Tablou viu şi spăimântător de acea epohă de vrăjmăşie, unde omul nu era sigur de azi până mâni, şi în care el se găsea într-o luptă necurmată cu duşmanii din ţările vecine.

85-86. Iepureşte, ogăreşte
Păsăreşte, fulgereşte

Aceste patru cuvinte formează un adevărat model de repezimea calului. Ogarul e mai iute decât iepurele, paserea mai iute decât ogarul şi fulgerul mai iute decât paserea.

89. Bun sosit, ghiaur Doncilă

Popoarele ce urmează preceptelor religiei lui Mohamed, dau creştinilor denumirea de *ghiauri,* adică, necredincioşi.

93. Îţi aduc altă mireasă

Expresia poetică de mireasă întrebuinţată pentru spadă, se găseşte şi în una din cele mai frumoase poezii ale vestitului poet german Uhland. În bucata intitulată *Spada,* cavalerul zice:

„Dar, spada mea, dar eu sunt un om liber, şi eu te iubesc din fundul inimei, te iubesc ca şi când mi-ai fi mireasă... etc."

105. Şi taie cap de deliu

Deliu însemnează în limba turcească un om voinic, însă cam nebun.

XXX

Chira

La Brăila-n vale
Şepte bolozale
Şi şepte sandale
Descarc la zamboale

Şi-ncarc la stamboale,
Descarc băcălii
Şi-ncarc dimerlii,
Tot de grâu mărunt
Şi de arnăut.
Dar cine descarcă
Şi cine încarcă?
Un arap bogat
Negru şi buzat
Cu solzi mari pe cap,
Ca solzii de crap;
Şi cu buze late
Roşii şi umflate
Şi cu ochi holbaţi
Şi cu dinţi smalţaţi.
Dar pân'descărca
Şi pân' încărca,
El ce mai făcea?
Tot pe mal şedea
Şi mânca şi bea
Sub verde frunzar
De crengi de stejar.
Iat-o copiliţă,
Cu albă cofiţă;
„Chiro, Chiralină,
Floare din grădină!
Ghelai tu cu mine
Că te-oi purta bine:

Bine te-oi purta
Şi ţi-oi cumpăra
Rochiţă cu zale
Lăsată pe şale,
Rochiţă în bolduri
Lăsată pe şolduri.
Şi paftale mari
De mărgăritari,
Şi paftale mici
Tot de irmilici."
Chira tot râdea
Şi îi răspundea:
„Alei, Arăpilă,
Alei! măi Buzilă!
Unde s-au aflat
De s-a-mpreunat
Corbi cu turturele,
Şerpi cu floricele,
Urşi cu căprioare
Şi nouri cu soare?"
Însă cel arap
Cu solzi mari pe cap,
Cât o auzea
Se şi răpezea,
În braţe-o lua,
În caic intra
Şi se depărta,

Către Sulina.
Iar fraţii Chirei,
Hoţii Brăilei,
Şerpii Dunărei,
La mal alerga,
Pe Chira striga
Şi-nnot mi se da,
Şi se cufunda
Şi când se ivea
În caic sărea,
Şi pe cel arap
Îl da peste cap.
Apoi se-ntorcea
Şi Chirei zicea:
„Soră ticăloasă!
Soră păcătoasă
Spune la tustrei
Care moarte vrei?
Moarte luminată
Ori întunecată?
– Frăţiorii mei!
Vă giur la tustrei,
Giur pe Dumnezeu
Pe sufletul meu!
Că-s nevinovată
Ca apa curată.
Ah! drăguţii mei,
Nu-mi fiţi duşmănei,

Nu vă-ntunecați
Nu vă încruntați,
Că-s biată fată,
Zău! nevinovată!"
Iar frații Chirei,
Hoții Brăilei,
Șerpii Dunărei,
Acasă-o ducea,
Apoi ce făcea?
O lega de-un par,
De-un par de stejar
Și pe lângă ea
Vreascuri aducea.
Și ce mai făcea?
Trupu-i cătrănea
După ce-l golea,
Apoi foc îi da
Ș-astfel o mustra:
„Soră ticăloasă!
Soră păcătoasă!
Unde s-a aflat
De s-a-mpreunat,
Corbi cu turturele,
Șerpi cu floricele,
Urși cu căprioare
Și nouri cu soare?
Arzi în foc nestins,

De noi trei aprins.
Şi te fă tăciune
Şi te fă cărbune
Cu-aripi de voieşti
Ca să te iubeşti!"
Focul s-aprindea,
Vreascurile-ardea,
Para se suia,
Chira, vai de ea!
Gemea şi plângea.
Trupul îşi frângea,
Şi amar zicea:
„Fraţiorii mei,
Mă rog la tustrei,
Faceţi-vă milă
De-o biată copilă.
Ah! mă doare foarte!
Ah! mă tem de moarte
Fie luminată
Fie-ntunecată.
Vai ş-amar de mine,
Iată moarte vine,
Vine, se răpede
Şi nime nu-mi crede!
Măiculiţa mea,
Ce pedeapsă grea!
Focul mă cuprinde,
Carnea mi-o aprinde;

Maică, unde eşti
De mă părăseşti?
Maică, mor ah! mor
Şi la tine zbor!"
Chira tremura,
În foc se lupta,
Şi amar striga;
Apoi lin ofta,
Capul îşi pleca,
Sufletul îşi da!
Iar trupu-i ardea,
Trupu-i se roşea,
Trupu-i se-nnegrea,
Carnea sfârâia,
Oasele trosnea,
Para pâlpâia,
Fumul se-nvârtea,
Iar când trupul ars
Cenuşă-a rămas,
Fraţii câte trei,
Şerpii Dunărei,
Oasele strângea,
Cenuşă alegea
Şi-n vânt o zvârlea
Şi astfel grăia:
„Oase păcătoase,
Pulbere de oase!

Mânca-v-ar pământul
Şi v-ar duce vântul
Peste nouă mări,
Peste nouă ţări,
În pustiu golit
Şi nemărginit!"

Note

2-3. Şepte bolozale
Şi şepte sandale

Negreşit aceste cuvinte sunt numiri corupte de vase plutitoare, căci românii cam au obicei a stropşi unele nume străine, precum au prefăcut cuvântul de *canton* în *cardon* şi acel de *diligianţă* în *dirigiancă* etc.

8-9. Tot de grâu mărunt
Şi de arnăut.

Tablou satiric de comerciul ţărilor noastre.

Moldova şi Valahia sunt vestite pentru pământul lor mănos şi produc, de mai mulţi ani, câtimi foarte însemnate de grâu, popuşoiu, orz, ovăz etc. ce se expoartă prin porturile Galaţi şi Ibrăila. Agricultura este până acum singura industrie importantă a Principatelor-Unite, şi de când a încetat producerea cailor şi s-au stins numeroasele erghelii ce formau înainte unul din izvoarele de bogăţie a românilor, aceştia s-au dedat la înmulţirea vitelor albe din care se exportă mare număr în Austria.

31. Ghelai tu cu mine.

Cuvânt turcesc ce însemnează: Vină tu cu mine.

42. Tot de irmilici

Monedă turcească de o valoare de 20 lei de Ţarigrad.

Unii cântăreți sfârșesc balada Chirei prin următoarele versuri:

Pulbere zbura,
La cer se-nălța
Și-n cer aduna
Nori îngrozitori,
Nori răzbunători
Care se-nvârtea
Și din sân scotea
Trei fulgeri de foc
Căzute pe loc
Peste cei trei frați
Crunți și nempăcați.

XXXI

Rada

La cea casă mare
Cu ferești în soare,
Multe buți de toate
Se lovesc în coate,
Buți mari, nencepute
De câte cinci sute,
Ș-altele mai mici
De-o sută și cinci.
La cea casă mare,

Cu fereşti în soare
Vinu-i bun şi rece,
Mult vinaţ se trece
Că-l vinde Rădiţa,
Rada crâşmăriţa
Şi-l beau cazaclii,
Negustorii de vii.
Iar unul din ei
Căpitan Matei
Cazaclâu bătrân
Şi cu moartea-n sân
La Rada căta,
Din suflet ofta
Şi-apoi cuvânta:
„Rado, Rădişoară,
Mândră viişoară!
Ia-mă tu pe mine
Că te-oi ţinea bine
Şi ţi-oi da eu ţie
Ruble chiar o mie,
Papuci în badii
Aduşi din Indii,
Blană lungă, moale
Cu samur în poale,
Şi un aşternut
Cu aur ţesut."
Rada mi-l videa
Şi îi răspundea:

„Căpitan Matei,
Mă vrei, nu mă vrei,
Cât eşti de bogat
Nu mi-i fi bărbat,
Că ţi-e barba sură
Şi n-ai dinţi în gură.
Bărbat oi lua
Care s-a afla
Dunărea să-noate
Rădicând din coate,
În picioare stând,
Buzdugan purtând".
Nime nu s-afla
Care cuteza
Din cei cazaclii
Negustori de vii.
Iar un argăţel
Tânăr, voinicel,
Pe loc s-apuca
De se încerca.
Dunărea trecea
Şi iar se-ntorcea
Din coate-notând
În picioare stând,
Buzdugan purtând
Rada-nveselea
Şi astfel grăia:

„Vin voinicule,
Argăţelule!
Pe tine te vreu
Bărbat să te ieu,
Că-i o zicătoare
De însurătoare:
Cine bate Dunărea
Nu mi-l bate muierea!"

NOTE

6. De câte cinci sute

Adică fiecare bute era de 500 vedre.

15. Şi-l beau cazaclii

Cazaclii se numesc unii negustori din Rusia carii cumpăr în tot anul vin de la Odobeşti şi-l duc peste Prut.

31. Aduşi din Indii

Adică din India.

71-72. Cine bate Dunărea
Nu mi-l bate muierea

Din cuprinsul baladelor: *Păunaşul Codrilor, Vîdra* şi *Rada* se poate dobândi o idee exactă de caracterul femeilor române. Ele sunt vesele, glumeţe şi au o plecare mare pentru voinici. Un om vrednic, care *rupe miţa-n două,* după proverbul poporal, plăteşte mult în ochii românceі, şi fie cât de sărac, el e preferat unui avut nevrednic. – Românul asemine îşi arată simţirile lui în următoarea zicală: *Mai bine cu un voinic la pagubă, decât cu un mişel la câştig.*

XXXII

Badiul

Pe luciul Dunărei,
La scursurile gârlei,
La cotitura mării,
Ian că se zărea plutind
Cu lopeţile vâslind,
Cu pânzele fâlfâind,
Un caic mare, bogat,
Cu postaş roş îmbrăcat,
Pe-n afară zugrăvit
Şi pe margini poleit.
Da-n caic cine era?
Era Căpitan-Paşa,
Baş Agaoa turcilor,
Măcelarul frâncilor,
Cu cincizeci de brăileni,
Şi cincizeci de bosnieni,
Brăileni din Brăila,
Bosnieni din Bosnia.
Ei, mări, cu toţi venea
Şi pe mal se cobora
În cel sat mare, sârbesc,
Giumătate românesc,
La casele Badiului,
Badiului bulgarului,

Frăţiorul Marcului.
„Dalbo, dalbă, giupânească!
Cu ochi mari de puică-aleasă;
De-ţi e Badiul tău acasă,
Zi-i degrabă ca să iasă,
Iar de-i sus în deal la vie,
Mergi de-i zi să nu mai vie,
Că s-a trecut de glumie!
– Nu-i la vie, şi-i în casă
Cu paloşul gol pe masă,
Badiului voinic nu-i pasă
Nici de cursă duşmănească,
Nici de oaste-mpărătească!“
Badiule, te ţine bine,
Că urdia-ntreagă vine!
Turcii vin grămadă, claie,
Capul tău să mi ţi-l taie
Şi să-l ducă pe tipsie
De peşcheş la-mpărăţie
Iată lupta se-ncleşta:
Badiul singur se lupta,
Chiar în sânge se scălda
Şi de loc el nu se da.
Dar când trupul oboseşte,
Când puterea se sfârşeşte,
Inima la ce-ţi slujeşte!
Badiul meu slăbea, cădea,
Turcii rămaşi mi-l prindea

Şi-l fereca peste tot,
Şi-l lega strâns cot la cot
Gios la stâlpul hornului,
La dogoarea focului,
Cu frânghie de mătasă,
Viţele-mpletite-n şase...
Tăia carnea pân' la oase!
Badiul greu se răsucea
Şi din gură-ncet zicea:
„Băduleasa mea frumoasă!
De mi-ai fost tu credincioasă,
Mergi degrabă la cămară,
De ia galbini din comoară.
Împle-ţi poala plină, rasă
Ş-o revarsă-aici pin casă,
Doar or vrea ca să mă lasă!"
La bani turcii năvălea,
Şi pe gios se tăvălea,
Dar pe Badiul nu-l slăbea!
Badiul încă mai zicea:
„Băduleasa mea frumoasă!
Cu ochi mari de puică-aleasă,
Mergi degrabă în cea casă;
Pune faţă la ghileală,
Buze moi la rumineală
Şi sprâncene la cerneală;
Apoi vină-aice-n casă,

Doar or vrea ca să mă lasă!“
Mândra cât se arăta,
Baş-Agaoa se-mbăta,
Dar de Badiul ce zăcea,
Milă nici că-i se făcea!
Badiul însă-ncet zicea:
„Băduleasa mea frumoasă!
De-mi eşti soaţă credincioasă,
Fă la apă că purcezi,
Şi-n fugă să te repezi
Pe la gura pivniţei,
Tot de-a lungul uliţei,
La casele Marcului,
Frăţiorul Badiului,
Şi dă lui pe loc de ştire
Că mă aflu la peire.“
Băduleasa purcedea
Dar la apă nu mergea
Ci-ntr-o fugă agiungea
La casele Marcului,
Marcului bulgarului,
Frăţiorul Badiului:
„Alei! cumnăţica mea!
Răsărit-ai ca o stea,
Ce vânt dulce te-a bătut,
La noi de te-ai abătut?“
– Am venit să-ţi dau de ştire
Că-mi e Badiul la peire,

Pe mâna bosnenilor
Şi a brăilenilor!"
Băduleasa nu sfârşea,
Marcul se şi răpezea,
Buzduganul învârtind
Şi din gură chiuind:
„Măi bosneni, măi brăileni,
Mişei duşmani şi vicleni!
V-aruncaţi sută pe-un om
Ca şi cioarele pe-un pom.
Ce vă-i robul vinovat
Astfel de l-aţi ferecat?
De vă-i robul de iertat,
De vândut sau de schimbat,
Mie-mi e de cumpărat.
– Nu ne-i robul de vândut
Ci ne-i robul de perdut.
– Alei! frate Badiule
Cum te calcă babele!"
Cât zicea, se răpezea,
Stâlpul hornului smuncea,
Pe Badiu că-l slobozea
Şi din gură-i poruncea:
„Bate tu marginile
Că eu bat mijloacele.
Care-a scăpa de la mine,
Să nu scape de la tine!"
Amândoi turbat răcnea,

Vârteji de moarte făcea,
Pintre turci se învârtea.
Turcii sărea şi fugea.
Dar păcatu-i agiungea!
Care scăpa de stâlpan,
Nu scăpa de buzdugan!...
Noaptea neagră când cădea,
Clăi de turci în foc ardea,
Şi lumina se-ntindea
Pe luciul Dunărei,
Pe valurile mărei.
Iar nevasta Badiului,
Cumnăţica Marcului,
La cel loc grozav căta
Şi cu jale cuvânta:
„Alei! frate Badiule!
Cumnăţele Marcule!
Auziţi voi parele
Cum mănâncă oasele?
Auziţi voi mamele
Cum îşi plâng păcatele?..."

NOTE

Această baladă se cântă pe o arie cam sârbească, cu trăgănituri de glas orientale, şi lăutarii adaug' la sfârşitul ariei un soi de suspin pe cuvintele turceşti: *Brui aman, aman!*

14. Măcelariul frâncilor

Turcii dau numirea de frânci la toate popoarele îmbrăcate cu haine europene, şi fiindcă ei au avut multe

războaie cu ungurii şi cu nemţii, poate că versul de sus face aluzie la unul din acele măceluri crâncene ce au roşit cu sânge de atâte ori malurile Dunării. Punem înainte această presupunere, fiindcă caracterul mai modern a baladei *Badiului* nu ne îngăduie a o crede de pe timpul cumplitei desfaceri a francilor sub zidurile Nicopolii.

15. Cu cincizeci de brăileni

Înainte de războiul ruşilor cu Turcii, la 1828, oraşul Brăila, întărit cu ziduri, era ocupat de o garnizoană turcească. Brăilenii din baladă nu sunt decât ostaşi din acea garnizoană.

43. De peşcheş la-mpărăţie

Cuvânt turcesc ce însemnează prezent, dar.

59. Tăia carnea pân' la oase

Un lăutar din satul Folteştii, ce se află la coada lacului Brateş, lângă Galaţi, zicea următoarele versuri:

Cu-o frânghie de mătasă
Împletită-n trei, în şase
Cât şi braţul meu de groasă,
Tăia carnea pân' la oase,
Şi cu două de fuior,
Cât un fluier de picior.
Dar când Badiul se-ntindea,
Cele două se rupea,
Numai laţul de mătasă
Nu-i da drumul ca să iasă,
Ci-l strângea, strângea cumplit
Ca un şarpe-ncolăcit.

76-78. Pune faţă la ghileală.
Buze moi la rumineală,
Şi sprâncene la cerneală.

Femeile în orient au uriciosul obicei de a-şi drege obrazul cu suliman şi a-şi boi sprâncenele cu nucuşoară arsă. Acel obicei s-au adoptat de toate femeile, fie mahometane, fie creştine ce locuiesc în Imperiul Otoman, şi din nenorocire au şi trecut peste Dunăre, şi s-a încuibat în satele româneşti de pe malul stâng al râului.

XXXIII

Ghemiş

I

Frunză verde de-aluniş:
Tace cucul la răriş,
La răriş, la cărpeniş
De frica celui Ghemiş,
Că de-i mic şi ghemuit,
Are faţa de-ngrozit,
Şi de-i mare cât un ghem,
Turcii toţi de el se tem.
Cât a fost vara de mare,
El a mers pe la coşare
Cu vânăta cea frumoasă,
Iapă scurtă şi vânoasă,

Cu dungi negre pe spinare,
Şi scântei de foc în nare.
Ea-i ogarcă pe sub foale
Cât aleargă, nu dămoale
Şi-i locustă săritoare...
Unde-o vede Ghemiş moare!
Într-o zi Ghemiş punea
Şepte buţi alături ea,
Cu vânăta le sărea,
Pe vânăta o spetea!
Iar Ghemiş ca un nebun
O lega de un alun
Şi trei zile o plângea,
Nici că se mai mângâia!
Apoi, mări, se-ndrăcea,
Colea-n vale se ducea,
O falangă-n drum scotea
Pe drumeţi pe toţi bătea
Ca să-i spuie de ştia
Dacă-n lume cunoştea
Alt fugar ca vânăta,
Să-i se dreagă inima.
Când la urma tuturor
Iată-un biet de cerşitor
În spinare cu desag
Şi în mână c-un toiag.
Iar Ghemiş cum îl videa,

La pământ îl întindea,
De falangă mi-l lega
Şi-l bătea şi tot striga:
„Măi sărace, sărăcilă,
De când îmbli cerând milà,
Văzut-ai în calea ta
Vre-un cal bun ca vânăta?
– Stăi, giupâne, nu mai da,
Că ţi-oi spune tot ce ştiu.
Eu cunosc un bidiviu
La cel paşă din Măcin
Care bea rachiu şi vin!“

II

Ghemiş iute purcedea,
Luntre mică el prindea,
Latul Dunărei trecea,
La Măcin de se ducea,
Şi-n cetate el intra,
Iar de pitic ce era,
Nime-n seamă nu-l băga,
El la grajdiu şi alerga,
Grajdiul Miralaiului
În dosul saraiului,
Şi la pândă se punea,
Şn gunoi se ascundea.
Când fu despre cântători

Pân-a nu răsări ziori,
Ghemiş iute se trezi
Şi-ncepea a nechezi
Cum nechează iepele,
Iepele sirepele.
Armăsariul l-auzea,
Se-ncorda şi nechezea,
De la iesle se smuncea,
Peste zid uşor trecea,
Şi sburând voios venea.
Iar Ghemiş îl viclenea
Pân' de coamă-l apuca,
Apoi iute-ncăleca
Şi numai o fugă-i da
Pân' la soră-sa Manda:
„Bună ziua, surioară!
De eşti bună bunişoară,
Fii de inimă voioasă
Şi de oaspe bucuroasă.
– Bun sosit, frate Ghemiş!
Bine făcuşi că venişi,
Dar mai bine, zău, făceai
Dacă-aice nu veneai.
Că duşmanu-ţi de cumnat
Chiar pe cruce s-a giurat
Să te dea la turci legat
Pentru-o palmă ce mi-ai dat
Când cu el m-am cununat!

– Să n-ai grijă, soro dragă,
Că cu mine nu-i de şagă.
De mine care se leagă,
Sângele-n trup i se-ncheagă."

III

Iată că se-nainta
Şi pe prag se arăta
Cel cumnat giurat, hain
Ce venea de la Măcin.
„Aferim, frate Ghemiş.
Bine făcuşi că venişi,
Amândoi să veselim
Ca fraţi buni să ne cinstim.
Fa nevastă, du-te, adă
Vin de cel ce fierbe-n cadă
Să ne cinstim oaspele,
Să răcorim fratele."
Manda vinul aducea,
La băut ei se-ntrecea,
Pân'ce unul se-mbăta
Şi-n somn greu se cufunda,
Iar cumnatul cel hain,
Tufecciul de Măcin,
Pe Ghemiş îl fereca,
La seleafu-i se pleca,
Pistoalele-i le-apuca,

De iarbă le descărca,
Cu cenuşă le-ncărca.
Apoi iute alerga
Şi la turci veste le da.
Turcii casa-ncungiura
Şi-n casă buluc intra,
Iară sora lui Ghemiş
Punea salbă şi beniş
Şi-ntre turci se arăta
Şi din gură cuvânta:
„Turcilor, spahiilor,
Nu daţi vânt săbiilor
Pân-a nu mă plăti eu
De Ghemiş, fratele meu,
Cu o palmă ce mi-a dat
Când bărbatul m-a luat."
Bună palmă-atunci îi da
Când Ghemiş se deştepta
Şi pe turci cât îi zărea,
Şi pistoalele-ntindea,
Dar nici unul s-aprindea!
Dacă videa şi videa
Iartaganul apuca
Pintre turci se arunca,
Pintre turci cale-şi făcea
Şi la grajdi el se ducea,
Chiuind şi nechezând
Iartaganul învârtind,

Armăsariu-l auzea,
Armăsariul nechezea,
La Ghemiş sburând venea
Şi-n genunchi el se punea.
Ghemiş iute-ncăleca
Şi spre Dunărea pleca,
Apa-n două despica
Şi sălta din val în val
Pân' sosea la cela mal!

NOTE

7. Şi de-i mare cât un ghem

În povestele poporale există o fiinţă fantastică ce se numeşte *Statul palmă, barbă cot,* adică cu statul nalt de o palmă şi cu barba lungă de un cot. El trăieşte sub pământ şi îmblă călare pe un iepure şchiop. Ghemiş, mare cât un ghem, or fi negreşit rudă cu el.

15. Ea-i ogarcă pe sub foale

Adică are formă de ogar, făcută pe alergare.

29. O falangă-n drum scotea

Pedeapsa barbară a falangăi s-a aplicat în ţară în timpul domniei fanarioţilor. Nenorocitul osândit la această pedeapsă priimea lovituri de biciu sau de vergi pe tălpile picioarelor, în vreme ce picioarele lui erau strâns legate de un drug numit falangă, şi rădicate în sus.

36. Iată-un biet de cerşitor

În ţările noastre e foarte rar de a găsi un cerşitor român, căci cerşitoria e considerată ca o meserie ruşinoasă. A agiunge pe la uşile străinilor este cea mai mare nenorocire

pentru un om, prin urmare e o foarte crudă ocară cuvântul de *calic*. [...]

Cu toate acestea, până la domnia lui Ioan Sturza, calicimea din ţară era oarecum privilegiată prin hrisov domnesc, şi poseda în Iaşi un foburg numit mahalaua Calicimei. Ea avea dreptul a lua parte la cortegiul înmormântărilor. Breasla calicilor era reprezentată la aceste triste ceremonii prin oameni aleşi din sânul ei, şi care purtau toiaguri groase de ceară zugrăvită cu flori şi poleită. Toiagurile însă erau atât de groase că de abia doi oameni puteau să ducă câte unul pe umerile lor.

50. La cel paşă din Măcin

Oraş mic aproape de malul drept a Dunărei, în Turchia.

51. Care bea rachiu şi vin

Legea lui Mohamed opreşte băutura vinului şi rachiului.

60. Grajdiul Miralaiului

Miralai însemnează la turci rangul de colonel.

83. Şi de oaspe bucuroasă

Datina ospeţiei e una din cele mai vechi şi mai sfânt păzite la români. Când soseşte un străin pe pragul casii unui om, el zice până a nu intra: *Bucuroşi de oaspeţi?* şi-i răspunde totdeauna: *Bucuroşi!*

101. Aferim, frate Ghemiş

Aferim turceşte, sinonim de bravo.

114. Tufecciul din Măcin

Cuvânt turcesc care însemnează fabricant de arme.

123. Şi-n casă buluc intra

Adică dă năvală în casă cu grămada. Buluc e un cuvânt turcesc care s-a pripăşit în ţară de când cu năvălirile turcilor, dar începe a se perde din limba noastră ca multe alte cuvinte

slavone şi greceşti lăsate în urma lor de ocupările ruseşti şi de fatala domnire a fanarioţilor.

XXXIV
Vulcan

I

La gura Siretului,
Pin postul Sânt Petrului,
Ian, mări, că s-a ivit
Un caic lung, poleit,
Cu postav verde-nvelit.
Dar în el cine-mi era?
Era Soliman Aga
Cu cincizeci de ieniceri
Care poartă-n brâu hamgeri.
Ei venea încet, încet
De la Dunăre-n Siret
Vadurile străbătând,
Malurile cercetând
De-un Vulcan, de-un căpitan.
Duşmanul lui Soliman.
Iată, mări, cum venea,
Că pe-un mal se întâlnea

Cu trei fete moldovence
Floricele dunărence,
Vorbitoare, cântătoare,
Şi de pânzi înălbitoare.
„Bună vremea la trei fete!
De nu sunteţi voi şirete,
Spuneţi nouă de Vulcan
Unde-i aprigul Bogdan?
Dacă-ţi spune voi cu drept,
Răsări-v-ar flori la pept,
Flori cu faţă de bujori
Şi cu ochi de pruncuşori.
Lucrul vostru să sporească,
Pânzele să se-nălbească
Cum e coala de hârtie
Şi floarea de iasomie.
Iar de nu-ţi grăi cu drept,
Arde-v-ar dorul în pept,
Lucrul să nu vă sporească,
Pânzele să nu albească,
Ci la soare să-nnegrească
Şi la vânt să putrezească."
Cele fete moldovence
Floricele dunărence,
De la mal se depărta
Şi din gură cuvânta:
„Atunce s-agiungeţi voi

Când îţi afla de la noi
Unde-i Badea cel iubit
Şi de turci nebiruit!“
Turcii se posomorea
Pe mal verde coborea
Şi de mers nu se oprea
Pân’ ce-n cale nu zărea
O sălcică rămurată
Pe-un izvor rece culcată;
Lângă salce o bătrână
Cu trei caftane-ntr-o mână
De sânge spălându-le,
De petre bătându-le:
Iar sub salce-un căpitan,
Şoimul ager de Vulcan
Stând la umbră şi dormind
De-a lui viaţă nengrijind,
Că de pază mi-l păzeşte
Şi la capu-i străjuieşte
Pandelaş, un grec voinic
Cu pistoale sub ilic,
Slugă vechie şi iubită
De stăpânu-i dăruită.
Soliman s-apropia
Şi din gură-aşa grăia:
„Bre Pandele! de vrei bani
Să nu-i poţi mânca doi ani,
Dă-ne pe Vulcan legat

Că-i peşcheş de împărat."
Grecul lacom răspundea:
„Daţi-mi banii ş-om videa."
Soliman se bucura,
Bani în poală-i număra,
Zece pungi de irmilici,
Opt de rubiele mici,
Şi vreo trei de venetici.
Dar Pandele ce făcea?
La stăpânu-i se ducea
Şi cu brâu-i de mătasă.
Brâu cu ţesătura deasă
Îi lega braţele-n cruci
Şi-l dăruia rob la turci.

II

Lângă malul rădicat
Stă Vulcanul răsturnat
Ca stejarul cel frunzos
În pădure-aruncat gios.
Împregiuru-i adunaţi
Şedea turcii înarmaţi
Şi pe rând se întreba
Că ce moarte i-ar afla?
Unii zicea să-l omoare
Cu laţ de spânzurătoare,
Alţii să-l cufunde-n apă,

Alţii să-l înfigă-n ţeapă,
Alţii să-l taie pe loc,
Alţii să-l arunce-n foc.
Iar Pandele-i asculta
Şi la rându-i cuvânta:
„La cea moară părăsită,
De stăpânul meu clădită,
Este-o piatră de râşnit
Care încă n-au slujit,
Şi e bună de-aninat
De un gât de vinovat
Şi-n Siret de cufundat."
Turcii toţi *evet* zicea.
Pe Vulcan iute-l ducea
Şi de peatră mi-l lega
Şi-n Siret îl arunca.
Apele se deschidea
Şi pe loc se închidea
Cum se-nchide pe-un mormânt
Gura negrului pământ.
Apoi turcii purcedea,
La Galaţi ei se ducea,
Lăsând îndăraptul lor
Pe luciul apelor
Vălurele uşurele
Şi vârteje-n cercurele
Iar Vulcan se cufunda

Până ce de fund el da.
Când în fund el ce făcea?
Brâul cu dinţii-l rodea.
Mână dreaptă-şi desfăcea,
Din picioare s-opintea
La lumină de ieşea.
Apoi, greu el înota
Şi din gură cuvânta:
„Sărăcuţ, amar de mine!
Căci un agiutor nu-mi vine
Să mă scoată de la greu.
Să-mi lungească veacul meu!"
Iată, mări, că deodată
Îi răspunde-un glas de fată:
„Voinicule, ţine bine
Că eu vin, alerg la tine."
Copiliţa sprintenică
Sărea într-o luntricică
Şi cu mânile vâsla,
Pe Vulcăn de mi-l scăpa,
Iar Vulcan o săruta
Şi cu drag îi cuvânta:
„Fire-ai, dragă, fericită!
Că tu eşti a mea ursită
Ca lumina de iubită.
Mergi acum la tine-acasă
Şi-ţi ia haine de mireasă
Şi m-aşteaptă bucuroasă,

Că eu dac-oi isbândi
Cu tine m-oi logodi,
Ş-om face casă-mpreună,
Să trăim viaţă bună."

III

El la târg se îndrepta,
Mamei lui se arăta,
Iar bătrâna lăcrima
Şi cu jale cuvânta:
„Alei! dragă, de eşti viu,
Spune mamei ca s-o ştiu,
Iar de nu să te bocesc
Trupul să ţi-l pânzuiesc,
Podurile să-ţi gătesc.
– Nu sunt mort, nu mă boci,
Nici în pânzi nu mă-nveli,
Ci în stremţe mă-nveleşte
De mă schimbă caliceşte."
Făcea mă-sa cum zicea,
În calic îl prefăcea.
El pe uliţi apuca,
Crâşmele de le cerca,
Cerca una, cerca două
Pân-împlinea câte nouă...
Când a fost l-a nouălea,
El înuntru năvălea

Că-nlăuntru el văzuse
Pe Pandeli ce-l vânduse.
Vânzătorul sta culcat
Tocma-n fund pe un macat,
Lăudându-şi faptele
Şi bându-şi păcatele.
– Noroc bun şi veselie
Celor ce-s în avuţie,
Să-mi faceţi parte şi mie!
Căpitane Pandelaş,
Tu ce eşti un bogătaş!
Dă-mi o frântă de leţcaie
Că foamea cumplit mă taie
Şi pân'la pământ mă-ndoaie.
– Măi străine, mă sarace!
De-ţi e foame, n-am ce-ţi face
Că mă ţin greu înşelat
De toţi banii ce i-am dat
Pe ist paloş oţelit
Cu mănunchiul poleit.
– Dă-l încoace, fătul meu,
Ca să-l cercetez şi eu,
Şi să-ţi spun adevărat
Dac-ai fost tu înşelat."
Grecul beat paloşu-i da
Iar Vulcan cum îl lua,
Ochii-n sânge-şi încrunta

Ş-apoi aspru cuvânta:
„Alelei! fecior de lele!
Vânzător zilelor mele!
Nu te ţinea înşelat
De câţi bani pe el ai dat,
Dar te ţine înşelat
Într-a cui mână l-ai dat.
Alei! fiară veninoasă!
Litfă rea, necredincioasă!
Ce rău, spune, ţi-am făcut
Turcilor de m-ai vândut?
Ori la mine n-ai avut
De mâncat şi de băut?
Haine bune de-mbrăcat?
Cal frumos de-ncălecat?
Ai voit tu să mor eu,
Dar n-a voit Dumnezeu,
Că de moarte m-a scăpat
Să te curăţ de păcat!"
Cum zicea se şi izbea,
Capul Grecului tăia,
Apoi trupu-i târâia
Fără popă nici prohod
Pân'la capra unui pod,
Şi podeaua rădica
Şi sub pod îl arunca
Apoi iar se întorcea,
Iar pe uliţi purcedea

Şi din turci el căsăpea
Câţi pe mână-i încăpea.
Apoi iute alerga
Şi voios se cununa
Cu cea fată moldovancă,
Floricică dunăreancă,
Care-n haine de mireasă
L-aştepta de mult acasă.
.....
Spusu-v-am cântic bătrân
Şi mai am vreo două-n sân.
De-aţi avea suflete bune,
Şi pe-acele vi le-oi spune.

NOTE

5. Cu postav verde-nvelit

Colorul verde e purtat la osmanlâi numai de persoanele ce au un caracter sacru, precum hogii, dervişii, imamii, fiindcă stindardul lui Mohamed, sangeacul, e de coloare verde.

8. Cu cincizeci de ieniceri

Miliţia ienicerilor a fost instituită la 1362, sub sultanul Amurat, de către marele vizir Kara Halil Başa. Ea era compusă de robi luaţi în războaie după ce Ornus Beglerberg de la Rumelia luă Ipsala şi Molgara. După formarea acestei vestite miliţii, un Şeic anume Hagi Bektaş o binecuvântă, zicând: „Numele vostru să fie *Ienghişchiri* (cuvânt compus din *enghir,* nou, şi *chehri,* soldat); înfăţişarea voastră să fie vie şi mândră; mâna voastră să fie învingătoare; sabia voastră ascuţită, lancea voastră totdeauna gata de a lovi

capul duşmanului, şi oriunde veţi merge să vă întoarceţi cu chipul înflorit de sănătate".

21. Şi de pânzi înălbitoare

Viaţa patriarhală a familiilor române impunea femeilor datoria de a ţese în case pânza trebuitoare pentru îmbrăcămintea bărbaţilor şi a copiilor. Ele au perfecţionat această industrie şi a agiuns a face meneşterguri şi ştergare foarte frumoase.

Femeile de la munte poartă ştergare de mătasă lucrate de dânsele, ce se deosebesc prin dibăcia ţesăturilor.

25. Unde-i aprigul Bogdan

Turcii dau Moldovenii denumirea de Bogdania, despre numele lui Bogdan, fiul lui Ştefan cel Mare, ce a închinat ţara sub suzeranitatea sultanilor. Ei le zic moldovenilor bogdani.

55. Cu trei caftane-ntr-o mână

Caftanul e o haină orientală ce servea înainte ca un semn de onor. Domnii când priimeau Domnia, şi boierii când priimeau boieria, erau învestiţi cu caftane.

79. Opt de rubiele mici

Monedă turcească de aur.

110. Turcii toţi evet *zicea*

Evet, cuvânt turcesc ce însemnează: aşa.

148. Că tu eşti a mea ursită

Ursitul sau ursita însemnează mirele sau mireasa hotărâţi de soartă. Flăcăii şi fetele cred că norocul se ocupă de viitorul lor. Fetele mai cu seamă sunt în plecare de a-şi căta ursiţi în faţa apei de pin fântâini, în lucirea misterioasă a stelelor, în forma copacilor de pin păduri etc.

163. Iar de nu, să te bocesc

Bocitul e un obicei ce există la români de pe timpul vechilor romani. Ca şi în epoha lui Traian se află între femei, *bocitoare,* carele merg de bocesc morţii pe la case, şi pomenesc cu un ton plângător, de toate meritele lor.

165. Podurile să-ţi gătesc

Când este a se face vreo înmormântare, obiceiul antic cere de a se aşeza poduri în calea mortului. Se întinde pe pragul porţii casei o pânză albă peste care trece cortegiul. O al doilea pânză se pune asemine la giumătatea drumului, şi o al treilea pe pragul porţii de la biserică. Acele pânze se dau pe urmă de pomană la săraci împreună cu lumânările de ceară şi cu monezile aruncate pe ele.

Aceste poduri alegorice închipuiesc punţile ce are a trece sufletul răposatului ca să agiungă la uşa raiului, iar monezile slujesc a plăti *vămile* pe astă lume (7). Afară de zisele monede se mai pune şi câte o monedă mică în mâna mortului, pentru ca să aibă cu ce plăti pe ceea lume barca lui Caron. Românii însă au uitat şi pe Caron şi râul Stix şi Câmpii Elisei din mitologia strămoşească, de când cristianismul a înlocuit relegea păgânismului.

213. Litfă rea, necredincioasă

Cuvântul *litfă* carele la început servea a denumi pe polonii din Litfania, a agiuns a însemna *neam rău şi fără credinţă.* Prin urmare el se aplică de români la orice popor care i-au făcut daune rele.

XXXV

Corbac

Corbac zace la-nchisoare
De trei ani lipsiţi de soare,
În oraş la Ţarigrad
În beci la Sultan Murad.
El oftează şi jăleşte
Şi prin gratii tot priveşte
Când la nori purtaţi de vânt
Care plouă pe pământ,
Când la cârduri de cucoare
Ce mereu zbor către soare.
Iată, mări, că-ntr-un nor
El zărea un corbuşor
Ce pe sus tot cronconea
Şi din aripi tot bătea.
„Alelei! Corbac zicea
Căci n-am durdă, pui de corb,
Sângele să mi ţi-l sorb!
Ce tot zbori şi cronconeşti?
Ori pe mine mă jăleşti
Ori de mine tu-ţi baţi gioc?
Rămâneare-ai fără cioc,
Şi ţi-ar cădea unghile
Să n-acaţi cu dânsele!“
Corbul cât îl auzea

Din cel nor se repezea,
Pe fereastră se lăsa
Şi pe limbă-i cuvânta:
Corbăcele, dragul meu!
Ce mă blăstemi aşa rău?
Că îmblu de rândul tău
De trei ani fără-ncetare
De când zaci la închisoare.
Maică-ta mi-a poruncit
Să tot zbor neobosit
Pe spinarea vântului
În giurul pământului,
Să te aflu, ca să ştiu
De eşti mort sau de eşti viu.
– Alei, corbi, de-i aşa,
Eu nu te-oi mai blăstema
Ci cu lacrimi te-oi ruga
Ca să faci pe gândul meu
Să-mi aduci cu pliscul tău
Cinci fuioare de mătasă
De la mama, de acasă
Ş-încă iarba ferului
Din codrul Neferului."
Corbul iute-n zbor sărea
Cât pe cer el se zărea
Mai întâi ca un porumb,
Apoi numai cât un plumb,
Pân' ce-n zare agiungea

Şi din zare se ştergea.
Două zile nu trecea,
Corbuşorul se-ntorcea
Şi cu pliscul aducea
Cinci fuioare de mătasă,
Ş-încă iarba ferului
Din codrul Neferului.
„Alei! corbuşorul meu!
De-a vrea sfântul Dumnezeu
În cea lume să scap eu,
Giur să mi te înfrăţesc,
Şi să mi te tot hrănesc,
Nu cu carne păsărească
Ci cu carne păgânească,
Nici cu sânge păsăresc
Dar cu sânge păgânesc!"
Corbea timpul nu perdea,
El mătasa o torcea,
Lungă funie-o făcea
Şi de gratii o prindea.
Apoi când noaptea cădea
El cu iarba cea de fer
Atingea gratii de fer;
Gratiile, ca de foc,
Se topea toate pe loc.
Numai una rămânea.
Care funia ţinea.
Dacă videa şi videa,

Corbac timpul nu perdea.
Funia şi-o apuca,
Pe funie luneca,
Legănat mereu de vânt
Până ce da de pământ.
Apoi el se depărta
Şi din gură cuvânta:
„Corbi, corbi, fraţior,
Mergi la maica cea cu dor
Şi-i du veste c-am scăpat
De la loc întunecat,
Şi de-acum ca să mă-mpac,
Eu din funie-am să fac
Colan mândru pentru turci,
Ca să mi-i rădic în furci!"

NOTE

Această baladă are multă aseminare cu aceea a lui *Novac şi Corbul*, şi pe cât presupun, ea este numai o parte din vreo baladă ce s-a pierdut.

46. Ş-încă iarba ferului

În poveşti se pomeneşte ades de o iarbă ce are putere a topi ferul de la zăvoarele închisorilor. Ar fi de crezut că iarba ferului, nu e de alta decât iarba de puşcă, dacă poveştele poporale nu ar fi existat înainte de descoperirea prafului.

XXXVI

Novac şi corbul

1

Fost-au, cică, un Novac,
Un novac, Baba Novac,
Un viteaz de-al lui Mihai
Ce sărea pe şapte cai
De striga Craiova vai!
El un fecioraş avea
Şi tot astfel îi zicea:
„Fecioraş Gruiuţul meu!
Ascultă de ce-ţi zic eu,
Să nu cazi la vreun loc rău,
La loc rău şi mult departe,
În neagra străinătate.
Dacă sorţii te-or purta
Ţările de-a vântura
Şi-n Stambul de a intra,
Tu de asta nu uita:
Vamă dreaptă să plăteşti,
Armele să-ţi oţeleşti,
Hainele să-ţi primineşti
Ca să pari un biet sărac,
Să nu semeni a Novac,

Că nu-i turcilor pe plac."
Gruie-n Ţarigrad intra,
Vamă dreaptă el nu da,
De haine nu se schimba,
Ci pe uliţi se primbla
Tot în haine novăceşti
Cum e drag ca să-l priveşti!
Turcii toţi cât îl zărea,
Între dânşii se grăia:
„Ista-i Gruia lui Novac,
Lui Novac Cara-Iflac!"
Şi pe loc ei s-aduna,
Şi de Gruie s-anina,
Şi cu Gruie se lupta
Şi pe Gruie mi-l lega
Cu trei funii de mătasă,
Din ele să nu mai iasă!
Dar când Gruie se-ntindea,
Două funii se rupea,
Numai una rămânea,
Una lungă noduroasă,
Cât un braţ voinic de groasă!
Turcii iute-l cuprindea
Şi-ntr-un beciu îl închidea,
Lumea să n-o mai privească,
Soare să nu mai zărească!

II

Gruie zace la-nchisoare,
De trei ani lipsiţi de soare
Şi prin gratii lung priveşte
Ceriul care străluceşte
Şi de dânsul nu-ngrijeşte!
Dor cumplit inima-i seacă,
Plâns de jale mi-l îneacă,
Când zăreşte despre soare
Cârduri, cârduri de cucoare,
Călătoare zburătoare,
Şi de el nepăsătoare.
Iată, mări, cum plângea
Că-n departe, sus zărea
Un corb negru, corbişor
Ce zbura încetişor
Şi din aripi tot bătea
Şi cu jale cronconea.
Iar Gruie se amărea
Şi din gură-amar zicea:
„Căci n-am durdă, pui de corb,
Zilele să ţi le sorb!
Ce tot ţipi şi cronconeşti
Ori de mine te găteşti?"
Corbul se apropia,
Pe fereastră se punea
Şi din pliscu-i răspundea:
„Gruişor, drăguţul meu!

Ce mă blăstemi aşa rău
Când îmblu de rândul tău?"
„Alei! corbi, corbişor,
De vrei tu să-mi faci pe dor,
Ţine ineluşul meu
Şi du-l unde voiesc eu
În munţii Catrinului,
În pădurea Pinului
La condacul lui Novac,
Lui Novac, Baba-Novac.
Şi mă giur că de-oi scăpa,
Pe tine te-oi adăpa
Nu cu sânge păsăresc,
Dar cu sânge păgânesc!"
Corbul vesel cronconea,
Inelu-n plisc îl punea,
Aripele-şi întindea,
Şi pe cer el se zărea,
Întâi ca un porumbaş,
Apoi ca un lăstunaş,
Apoi ca un bondăraş
Şi-n zare dacă-agiungea,
El din zare se ştergea.

III

În munţii Catrinului,
În pădurea Pinului

Odihnea Baba-Novac
La umbra unui copac,
Şi pin vis el tot videa
Pe feciorul său Gruia.
Iată-un corb că se ivea,
Şi pe-o creangă se punea
Chiar deasupra capului
Capului Novacului:
Corbuleţul uşurel
Avea-n pliscu-i un inel
Care gios cădea din el
Chiar în barba lui Novac,
Lui Novac, Baba-Novac
Adormitul se trezea,
Şi inelul cât videa,
Scotea haine novăceşti,
De punea călugăreşti,
Scotea cuca de Novac
Şi punea un comănac,
Şi-ncălica voiniceşte,
Şi purcedea vultureşte,
Cu desagi, cu buzdugele
Pline de mahmudele.
El mergea şi iar mergea,
În Ţarigrad agiungea,
La divan că se ducea
Şi din gură-aşa zicea:
„Auzit-am, auzit

De-un voinic ce mi-aţi robit,
Iată-mă-s că am sosit
Să vi-l plătesc îndoit".
El desagii deşerta,
Turcii toţi năvală da,
Şi pe gios se tăvălea,
Unul pe-altul se-mpingea.
Iar Novac că alerga,
Pe Gruie mi-l dezlega,
Un paloş în mână-i da
Şi din gură cuvânta:
„Bate tu marginile,
Eu să bat mijloacele,
Că le ştiu soroacele."
Ei tăia la turci, tăia
Pân'ce bine ostenea,
Apoi iute purcedea
Amândoi de se ducea
În codrii Catrinului,
În pădurea Pinului,
Unde corbii locuiesc
Şi ca frunza se-nmulţesc
Şi bine hălăduiesc!

NOTE

2-3. Un Novac, Baba-Novac
Un viteaz de-ai lui Mihai

Pintre generalii lui Mihai-Vodă Viteazul s-a deosebit Baba-Novac, om credincios al Domnului, şi carele a avut o

moarte glorioasă de martir, din ordinul lui Ciaki şi al senatului unguresc.

12. În neagra străinătate

Simţul de naţionalitate şi iubirea de patrie sunt aşa de adânc întipărite în inimile românului, că pentru el străinătatea e neagră, fără lumină. Soarele nu-l încălzeşte pe pământ străin!

Românii sunt supuşi tristei boale a nostalgiei, când se află disţeraţi. De aceea în armia austriacă unde sunt mulţi feciori din Ardeal şi din Bucovina, legea de pedeapsă în contra fugirei din oaste, e mult mai puţin aspră pentru români. Un cântic vechi zice:

Român în ţară străină,
Duce dorul şi suspină.

32. Lui Novac Cara-Iflac

Turcii numesc pe români Iflac, adică Valac, însă pe acei din Valahia îi cheamă *Cara-Iflac,* români negri, şi pe cei din Moldova *Ac-Iflac,* români albi.

117. Scotea cuca de Novac

Cuca era un soi de coafură împodobită cu pene de struţ, cu care Domnii Moldovii şi a Valahiei erau încoronaţi când ei mergeau de se închinau sultanului ca să priimească investitura. Obiceiul era ca până a nu intra în sala de audienţă a sultanului, arzodaşi, cel întâi uşer numit capusilar kiethudasi, să îmbrace pe domn cu caftan şi Muhzur-aga să-i puie pe cap cuca domnească. Mai era însă şi alte cuce mai mici pentru solaki.

122. Pline de mahmudele

Monedă turcească de pe timpul lui Sultan Mahmud.

XXXVII

Fata cadiului

La grădină, la cerdac
Lui Hagi Baba-Novac
Care poartă comanac,
Lungă masă e întinsă
Şi de oaspeţi mulţi cuprinsă.
Dar la masă cine şede?
Pe-mpregiur cine se vede?
Şade bătrânul Novac
Că trăieşte-acum de-un veac,
Cu cincizeci de finişori,
Tinerei, mândri bujori,
Şi cincizeci de finişoare,
Tinerele garofioare.
Toţi cu bine petrecea,
Pe Novac îl fericea,
Numai tânărul Ioviţă,
Copilaş de Novăciţă,
Nici nu bea, nici nu mânca:
De la inimă ofta.
„Nepoţele hăi, Ioviţă
Copilaş de Novăciţă,
Şoimuleţ, pui de român
Ce nu ştie de stăpân!
Nici nu bei, nici nu mănânci.

Ce stai pe gânduri adânci?
– Eu pe gânduri am căzut
De când moşule-am văzut
Pe fata Cadiului
Din satul Odriului.
– Fecioraş pui de român,
Ce nu ştie de stăpân!
Dacă este mări-aşa,
Încetează de-a ofta
Şi te du în grajdiul meu
De-ţi alege-un pui de zmeu
Din cincizeci de bahameţi,
Bahameţi cu perii creţi,
Şi-ţi fă singur izbânda
Ca să-ţi capeţi dobânda."
Tinerelul se scula,
Lui Novac se închina,
Mâna dreaptă-i săruta
Şi la grajdi se îndrepta.
Iar la grajdi dacă mergea,
El un mânz îşi alegea,
Mânz de fugă sprintenel,
Ieşea-n vară pătrărel,
Mânz ce fuge ca şoldanul
De nu-l prinde nici arcanul.
Pe el iute că sărea
Şi din fugă mi-l oprea
La o poartă de grădină,

De grădină cu flori plină
Unde stau cadânele
De se-ngân cu florile.
„Tu fată-a Cadiului
Din satul Odriului,
Ghelai, ghelai pân'colea
Ca să-mi dai o floricea
Şi mi-o dă cu mâna ta
Ca să-mi dreagă inima".
Copila Cadiului
Din satul Odriului
Rumioară se făcea
Şi trei flori ea-şi alegea
Şi trei flori ea culegea,
Ş-un fir de păr îşi smulgea
Şi cu firul le lega
Ş-apoi tainic ea le da
Unei roabe mândruliţă
Să le ducă la portiţă.
Voinicelul greu ofta
Perişorul săruta
Şi din gură cuvânta:
„Tu, fată-a Cadiului,
Sorioara crinului!
Ghelai, ghelai pân'colea
Ca să-mi dai o floricea,
Dar mi-o dă cu mâna ta

Ca să-mi dreagă inima."
Copila Cadiului
Din satul Odriului
Bujorică se făcea
Ş-o garoafă culegea
O garoafă ca şi ea,
Apoi singură-o ducea
Celui mândru Novăcel
Avere-ar parte de el!
Fecioraşul se pleca,
De mijloc o apuca,
La sânu-i o rădica
Şi la fugă se-arunca,
Şi din fugă-o dismierda
Mii de sărutări îi da.
Iar cea roabă medioară
Şi de minte cam uşoară
Spaimă singură-şi făcea
Şi-ntr-un suflet se ducea
La Cadiu, la cafenea
Unde beau turcii cafea.
„Sai Cadiule, nu sta
C-au răpit pe fiica ta!"
Cadiul se-ngălbinea,
Celmaua pe ochi punea
Pe-o tătarcă-ncăleca
Şi la goană se lua,
Iapa câmpii apuca,

Urechiușele-și culca,
Urma mânzului călca.
Fugea mânzul nechezând,
Iapa fugea rânchezând,
Ș-așa bine că fugea,
Mai că mai îl agiungea.
Dacă videa și videa
Fata mintea nu-și perdea
Ea pe mânz că se pleca
De urechie mi-l mușca,
Urechiușa sângera,
Iar mânzul se oțărea
Și sărea, sărea, sărea,
Ș-așa bine că fugea,
Într-o clipă agiungea
În grădină, la cerdac,
La Hagi Baba-Novac.
Cadiul încă sosea,
Iartaganul și scotea,
Iar Novacul cel bătrân
Ce nu știe de stăpân,
Își rădică genele,
Genele cu cârjele
Ca să-și vază oaspele:
„Stăi, cuscre Cadiule,
Să ne-ascultăm vorbele,
Că junii fac certele
Și bătrânii pacele!“

NOTE

3. Care poartă comanac

Comanacul e coafură călugărească. – Este de crezut că bătrânul Novac din această baladă nu e tot acela din balada precedentă, căci nu se potriveşte comanacul său cu hainele novăceşti şi cuca viteazului ostaş şi prietin a domnului Mihai Viteazul.

28. Pe fata Cadiului

Cadiu, cuvânt turcesc ce însemnează giudecător.

29. Din satul Odriului

Din Adrianopol.

42. Mâna dreaptă-i săruta

Sărutatul de mână e un semn de respect din partea celor tineri către cei mai bătrâni. Acest obicei există din vechime la români, căci ei au mult respect pentru bătrâneţe.

47. Ieşea-n vară pătrărel

Adică de patru ani.

54. Unde stau cadânele

Femeile turceşti port numele de cadâne.

58. Ghelai, ghelai pân' colea

Expresie turcească ce însemnează: Vină până colea.

105. Pe-o tătarcă-ncăleca

Adică: încăleca pe o iapă de soi tătărăsc.

117. De urechie mi-l muşca

Acest fapt se găseşte raportat în călătoria dlui de Lamartine în Orient. Un arap furând calul altuie, acesta se luă pe urma furului, dar când era să-l agiungă, el însuşi îi strigă ca să muşte calul de urechie, căci el preferă a-l perde decât a-l videa agiuns de alt cal.

XXXVIII

Mogoş vornicul

În oraş la Bucureşti
Tot să stai şi să priveşti
Pe cei şepte voinicei,
Mândri puişori de zmei,
Şepte fraţi ca şepte brazi
Toţi de-a lui Mogoş cumnaţi.
Ei în capul podului,
În fruntea norodului,
Aştepta pe sora lor
Şi pe mândru-i soţior,
Mogoş vornicul bogat
Ce glumeşte nencetat.
Ei la umbră se culca,
Bea voios şi ospăta,
Cu ploscuţa închina
De cinci vedre ş-o oca
Vadra Ţarigradului,
Măsura-mpăratului.
Iar fratele cel mai mare.
(Că-i mai mare minte n-are)
Pe drum ochii-şi alerga
Şi cu glas dogit striga:
„Zăriţi voi ce zăresc eu?

Iată vine ca un zmeu,
Vine Mogoş vornicul,
Călare pe galbinul."
Fraţii toţi mi se scula,
Peste câmpuri se uita,
Şi videa, mări, videa
Cum venea Mogoş, venea:
„Bună ziua, şepte fraţi,
Şepte fraţi ca şepte brazi!
– Bun sosit, frate cumnate,
Ai venit pe neaşteptate.
Dar unde ţi-e soţioara?
Ce ne-ai făcut sorioara?
Ori poate c-ai şi uitat
Cătră noi că te-ai legat
Când pe Stanca ne-ai luat,
S-o aduci la frăţiori,
Pe iarnă de nouă ori,
Că-s mai multe sărbători:
Pe vară de patru ori,
Că-s mai multe lucrători?
– Ba, măi fraţi, eu n-am uitat
Cătră voi că m-am legat,
Şi cu Stanca am plecat
S-o aduc la desfătat,
Dar în drumul părăsit
Turci, tătari ne-au întâlnit
Şi pe Stanca mi-au răpit.

– Pe Stăncuţa ne-au răpit
Şi tu, Mogoş, ai fugit?
Cu cei furi nu te-ai luptat,
După ei nu te-ai luat,
Nouă ani să-i tot alungi
Şi cu moartea să-i agiungi?
Mori dar, câne blăstemat!
Că ţie nu ţi-au fost dat
Că să fii vrednic cumnat
Cu-a Stăncuţei şepte fraţi,
Şepte fraţi ca şepte brazi!"
Şi cu toţii crunt turba
Paloşile rădica.
Iar fratele cel mai mare
(Că-i mai mare minte n-are)
Paloşul mi-l învârtea,
În Mogoş îl azvârlea
Dar nici că mi-l nimerea.
Paloşu-n vânt vâjâia,
De-un zid mare se lovea
Şi-ndărăpt se întorcea,
Lângă Mogoş de cădea
Şi-n pământ se îngropa
Şi până-n mănunchi intra.
Iar fratele cel mai mic
(Că-i mai mic, e mai voinic)
Paloşul mi-l învârtea,
În Mogoş îl azvârlea,

Și prin inimă-l giunghea!
Când deodată ce videa,
Ce videa și nu credea?
O teleagă zugrăvită,
Pe dinuntru poleită
Cu doisprezece telegari,
Telegari cu coame mari,
Și-n teleagă sora lor
Înflorind ca un bujor!
„Bună ziua, frații mei.
Șepte puișori de zmei!
Dar unde ve-i cumnatul?
Ce mi-ați făcut bărbatul?
– L-am trimis în iad de-a drept
Cu șepte paloșe-n pept,
Că nu-i vrednic să trăiască
Și cu noi să se rudească,
Cine-n oardă păgânească
Nu știe să vitejească
Și nevasta să-și păzească!
Vai de mine! ce-ați făcut?
Vai de noi! n-ați priceput
Cum că Mogoș a glumit
Când de mine v-a grăit?“
Bine vorba nu sfârșea,
Lacrimi din ochi îi ieșea,
Lângă Mogoș ea cădea
Cu brațele-l cuprindea

Îl bocea, îl dismierda
Apoi sufletul şi-l da
În căpătul podului
În ochii norodului!

NOTE

Poate că legenda raportată aici să fie izvorul de unde se trage numele podului Mogoşoaiei din Bucureşti.

XXXIX
Bujor

I

Frunză verde de negară;
A ieşit Bujor în ţară!
Bate, pradă, nu omoară,
Pe ciocoi îi bagă-n fiare,
Să-i dea bani de cheltuială
Şi haine de primeneală.
Bujor iese, Bujor zice:
„Halal de tine, voinice!
Haideţi copii după mine
Că ştiu calea-n codru bine
Şi ştiu turme de berbeci,
Izvoare cu ape reci,

Şi neveste frumuşele
Şi desagi cu rubiele!“
Ici în vale, colea-n vale
Sună-un glas duios cu jale,
Glas frumos de fată mare,
Bujor prinde-o sărutare!
Ici în vale, la pârâu,
Două fete spală grâu,
Bujor le ţine de brâu!
Ici în vale, la fântână,
Două fete spală lână,
Bujor le strânge de mână!
Ici în valea lui Terinte,
Două fete culeg linte,
Bujor le scoate din minte!

II

Frunză verde de negară,
La Focşani între hotară,
Este-un bordei cam plecat
De copaci încungiurat.
Acolo-i Bujor culcat,
La Aniţa văduviţa,
Ce-i dă vin tot cu vădriţa
Şi-l îmbată cu guriţa!
„Aniţico, draga mea!
Mult mi-e dor de-o floricea,

Floricică rumeoară
Care-o porţi în buzişoară
– Ştefănică Bujoraş!
Floricica da-ţi-o-aş.
Na şi na guriţa mea
De-o sărută cât îi vrea.
Iar de băut, nu mai bea
Că potira-i cât colea.
– Las' să vie că nu-mi pasă
Când mi-e paloşul pe masă
Şi mândruţa drăgăstoasă."
Sărutatul n-au sfârşit,
Potira c-au şi sosit.
Luptat-au Bujor, luptat,
De potiră n-a scăpat!

III

Frunză verde de negară,
Pe Bujor mi-l duc prin ţară
De-l arată ca pe-o fiară!
Şi mi-l pun la închisoare,
Fără arme, fără soare!
Oliolio! codru frunzos,
Cât eşti vara de frumos,
Iarna putrezeşti tu gios!
Ca tine Bujor în gros
Sta culcat cu faţa-n gios.

IV

Frunză verde de negară,
Pe Bujor mi-l giudecară,
La Divan îl întrebară,
Mulți creștini de-a omorât
Cât prin țară a hoțit?
Iar Bujor cruce-și făcea
Și cu dreptul răspundea:
„Morți de om eu n-am făcut,
Dar ciocoi mulți am bătut!
– Ștefane Bujorule
Unde-ți sunt averile
Ca să-ți scapi tu zilele?
Le-am ascuns pe la copaci,
De-agiutor la cei săraci,
Să-și cumpere boi și vaci!"

V

Frunză verde de negară,
Bujor se suie pe-o scară...
Plâng săraci cu jale-amară,
Că nu-i scara Domnilor
Și e scara hoților,
Calea neagră-a morților!

NOTE

2. A ieşit Bujor în ţară

Acest hoţ vestit, poreclit Bujor din cauza coloarei părului său, a ieşit în ţară pe la începutul veacului XIX. El era fecior boieresc la moşia unui boier pân' a nu se da la hoţie; fiind însă rău bătut într-o zi de stăpânul său, Bujor a apucat calea codrului, ca să-şi răzbune în contra boierilor. Cânticul însuşi zice că el nu făcea morţi de om, dar avea mulţămire a pune pe ciocoi în lanţuri.

4. Pe ciocoi îi bagă-n fiare

Fiare în loc de fere, provincialism.

30. Este-un bordei cam plecat

Bujor a fost prins într-un bordei, aproape de Focşani, unde el se odihnea.

74. Ca să-ţi scapi tu zilele

După înţelesul acestor două versuri, se vede că şi pe timpul lui Bujor, unii din giudecători erau supuşi farmecului banilor.

75-77. Le-am ascuns pe la copaci,
De-agiutor la cei săraci,
Să-şi cumpere boi şi vaci

Hoţii români s-au arătat mai totdeauna cu îndurare pentru cei slabi şi săraci; de aceea şi poporul îi consideră ca pe nişte eroi şi are pentru ei o dragoste plină de admirare.

În cele mai multe balade, hoţii sunt reprezentaţi cu coloare vii şi mândre. Voicu, un alt hoţ ce s-a arătat în ţară după Bujor, răspunde ca şi acesta giudecătorilor ce-l întrebau despre averile adunate:

Averile nu voi da.
Că pe Voicu-ţi spânzura

Şi voi galbini-ţi lua,
Cu cărţile îţi giuca,
Cu droştele îţi primbla,
Cu muierile-ţi mânca.
I-am ascuns pe la copaci...
etc.

XL

Jianul

N-aţi auzit de-un Jian,
De-un Jian, de un oltean,
De un hoţ de căpitan
Care îmblă pin păduri
Cu doisprezece panduri,
Cu ghiebe şi cu poturi?
El ia miei de la ciobani,
Armăsari de la mocani,
Fără plată, fără bani!
Şi pândeşte la strâmtori
De despoaie negustori,
Şi tot prinde la boieri
De-i curăţă de averi!
Toţi de dânsul că fugea,
Toţi de el se jăluia
La domnul, la Caragea.

Domnul potiră-aduna,
După hoţ el o mâna.
Dar Jianu-nţelegând
Cele ce-i treceau prin gând
Se-ndrumea spre Olt fugând.
Când la Olt, Oltu-i umflat,
Că la munte l-a plouat:
„Măi române, măi podar,
Trage podişca de car
Să mă treci la cela mal
Cu viteazul ist de cal.
Trage podul mai de-a drept
Pân' nu-ţi pun un glonte-n pept.
Nu-mi fi duşman şi-mi fii frate,
De nu vrei un glonte-n spate."
Dar podarul se gândea
Şi cu lene se-ntindea.
Dacă videa şi videa,
Jian rostul nu-şi pierdea.
El se aruncă în not
Cu suflet, cu cal, cu tot.
Calu-n apă se lupta
Iar Jianul cuvânta:
„Decât să mă rog de prost
Ca să deie podu-n rost,
Mai bine cu murgu-n not
Că şi el e pui de Olt.
Decât să mă căciulesc,

Mai bine să haiducesc!
Hai voinice murguleţ,
Nu mai face părul creţ,
Hai la Slatina-n judeţ,
Unde gazda ne-om afla
Ş-amândoi ne-om răsufla!"
Când la gazdă el sosea,
Ce videa şi ce-auzea?
Potira gazda lega
De Jian o întreba.
„Haide iar, murgule, hai,
Hai la munte sus, pe plai,
Să scăpăm de chiu, de vai!"
Fugea murgul cât fugea,
Dar potira-l agiungea,
Pe Jianu mi-l prindea
Şi-l ducea la Caragea.
Vai! sărmanul voinicel!
Sărăcuţ, amar de el!
Căci pe loc mi-l giudecară,
Cu lanţuri mi-l încărcară
Şi-n ocnă mi-l aruncară.

NOTE

Jianul era de neamul său boier. El a hoţit, ca şi Bujor, pe la începutul veacului XIX şi şi-a săvârşit zilele la Târgovişte, fiind iertat de guvern.

Un alt cântic al Jianului sună aşa:

„Colea, maică-n făgeţel
S-a ivit un voinicel
Pe-un cal vânăt porumbel.
Mă duc, maică, după el
– Nu te duce, fata mea,
Că-i păţi ruşine grea.
Cel voinic cu calul mic
Iancu Jianul îi zic.
El pe câte le-a iubit
Pe toate le-a amăgit,
Le-a lăsat şi a fugit,
La Jiu pe unde-a îmblat,
Câte fete s-a-nşelat
După el de s-au luat,
Cu copii tot le-a lăsat.
La Olt, pin oricare loc,
Câte le-a luat la gioc,
Le-a lăsat plângând cu foc,
De-au rămas făr' de noroc."

Se vede că Jianul, ca şi Bujor, avea mare prestigiu în ochii fetelor şi că era nu numai fur de averi dar şi de inimi fecioreşti.

XLI
Tunsul

Vestea-n ţară a agiuns
De un hoţ cu nume Tuns,

Că pe-n codri a ieşit
De şese-ntovărăşit,
Toţi voinici, aleşi panduri,
Oaspeţi ageri de păduri,
Ce se port din crâng în crâng,
Câţi îi văd, de el se plâng.
Că nici unde nu gândeşti,
Cu dânsul te întâlneşti
Şi-l auzi zicând cu bine:
„De unde vii, măi creştine?
Din ce sat, din ce oraş?
Luat-ai la drum răvaş
Să nu pătimeşti cevaş?
Te giur cu pistolu-n pept,
Spune mie tot cu drept
De ai bani mai multicei,
Dă-mi giumătate din ei,
Că-ţi dau la mână răvaş
Să nu rămâi păgubaş,
Şi cu vreme de-oi trăi
Pân-într-unul ţi-oi plăti,
Dar cumva de-oi muri eu,
Ţi-i va plăti Dumnezeu!“
Vai! sărmanul voinicel!
Sărăcuţ amar de el!
Căci păcatul l-a gonit,
Cu moarte l-a pedepsit!

NOTE

Istoria Tunsului a fost scrisă de un autor rus şi tipărită într-un calendar, după ocupaţia Valahiei de către armiile ruseşti, la 1828. O parte din acea istorie anecdotică a fost tradusă de d. A. Donici şi tipărită în *Foaia ştiinţifică şi literară* ce s-a publicat în Iaşi în anul 1844.

XLII

Dragoş

I

Dragoş mândru ca un soare
A plecat la vânătoare,
Ghioaga şi săgeata lui
Fac pustiiul codrului!
Cerbul moare, urşii per
Şi vulturii cad din cer.
Iată că-ntr-o dumbrăvioară
El zăreşte-o căprioară,
Fiară blândă de la munte
Cu steluţă albă-n frunte.
Şi comiţe mititele
Şi copite sprintenele.

Căprioara cum îl simte,
Lasă locurile strimte,
Fuge, saltă, zboară, pere
Ca un vis, ca o părere,
Iară Dragoş înfocat
O goneşte nencetat.
Zi de vară cât de lungă
Vânătoriul o alungă
Ş-amândoi se perd de vii,
În codri merei pustii!

II

Iată, mări, că deodată,
O poiană se arată
Înverzită, înflorită
Şi de lume tăinuită.
Dar pe iarbă-n poieniţă
Cântă-o albă copiliţă,
Cu ochi dulci dismierdători
Şi cu sânul plin de flori.
Căprioara cât o vede,
Zboară vesel, se repede
Şi îi cade la picioare
Pe-un covor de lăcrimioare.
Cât viteazul o zăreşte,
Stă pe loc şi se uimeşte!
Uită blânda căprioară

Şi săgeata ce omoară,
Uită draga vânătoare,
Uită lumea de sub soare!

III

„Copiliţă! zice el,
Răzemat de-un stejărel:
Eşti tu zâna istui plai
Sau o floare de la rai?
– Dragoş, Dragoş frăţioare!
Nu sunt zână, nu sunt floare,
Ci am suflet fecioresc
Şi Moldova mă numesc.
Mult e, mult de când te-aştept,
Să-mi alin dorul din piept,
Că de Domnul sunt menită
Ca să fiu a ta ursită!
– O! Moldova-ncântătoare,
Gingaşă fărmecătoare!
Iată arcu-mi vitejesc
Lângă tine-l răsădesc
Ca să deie până-n ziori
Crăngi de frunze şi de flori
Şi cu-acele crăngi frumoase
Să-mpletim cununi voioase,
Una ţie, una mie
Pentru-a noastră cununie."

IV

A doua zi ei plecară
Şi pin codri apucară
Amândoi îmbrăţişaţi
Cu flori mândre-ncununaţi.
Dealuri multe ei suiră,
Multe dealuri coborâră
Până-n valea cea-nverzită
De-un râu limped-răcorită.
Copiliţa-nveselea
Şi din gură-aşa grăia:
„Dragoş, Dragoş frăţioare!
Lasă ochii tăi să zboare
Peste culme şi câmpii
Păscute de herghelii;
Peste văi, peste grădini
Unde-s roiuri de albini;
Peste ape curgătoare
Şi dumbrăvi răsunătoare.
Cât pământ tu vei vedea
E cuprins de zestrea mea!
Ş-acea dalbă de moşie,
Toată-n veci a ta să fie
Când prin tine-a fi scăpată
De o fiară-nfricoşată,
De un zimbru fioros
Care-o calcă-n sus şi-n gios!“

V

Bine vorba nu sfârşea;
Din râu iată că ieşea
Zimbrul aprig ca un zmeu
Cu lungi coame ca de leu
Şi cu coarne oţelite
Şi cu aripi la copite,
Fiară cruntă şi turbată
Pleca fruntea lui cea lată
Şi sărind, mugind, da zor
Peste mândrul vânător.
Iară Dragoş s-aţinea
Şi cel zimbru cum venea,
Ghioaga-n frunte i-arunca,
Fruntea-n două-i despica!
Apoi capul îi tăia,
Într-o lance îl punea
Şi pleca la veselie
Pe frumoasa lui moşie,
De păgâni să o ferească
Şi ca Domn să o domnească!

NOTE

Această baladă, deşi compusă de mine în stilul cântecelor bătrâneşti, am găsit de cuviinţă a o coprinde în colecţia poeziilor poporale, fiindcă ea aminteşte una din legendele cele mai interesante ale Moldovii.

1. Dragoş, mândru ca un soare

După tradiţia populară, Dragoş a venit din Ardeal şi a poposit într-o vale numită câmpul lui Dragoş între Bacău şi Peatra. Descălecarea lui a fost pe la începutul veacului XIII.

55.56. Iată arcu-mi vitejesc
Lângă tine-l răsădesc

În munţii Moldovii despre Ardeal am văzut un stejar bătrân de mai multe sute de ani, pe care locuitorii îl numea: Arcul lui Dragoş. El era cu trunchiul îndoit ca un arc.

70. De-un râu limped' răcorită

Râul Moldova.

87. De un zimbru fioros

Tradiţia vechie pretinde că bourul Moldovii reprezintă capul zimbrului ucis de Dragoş când a descălecat în ţară. Istoria însă susţine că acel bour vine de la cetatea *Caput Bovis* rădicată de împăratul Traian în Dacia.

XLIII

Movila lui Burcel

Într-o zi de sărbătoare,
Într-o zi cu mândrul soare
Care lumea-nveselea
Şi cu aur o-nvelea,
Iată, mări, se ivea,
Ca alt soare strălucea

Domnul Ştefan cel vestit,
Domnul cel nebiruit!
El pe cal încăleca
Şi cu mulţi voinici pleca
De la scara curţei lui
La biserică-n Vaslui.
Clopotele răsuna,
Steagurile-i se-nchina,
Armăsarii spumega,
Frâiele şi le muşca,
Iar poporul tot striga:
„Să trăieşti Măria-ta!"
Când aproape de intrare,
Ce s-aude-n depărtare?
Glas de om chiuind tare:
„Hai, ho, ţa, ho, Bourean
Trage brazdă pe tapşan."
Ştefan-Vodă se oprea
Şi din gură-aşa grăia:
„Auzit-aţi, auzit
Glas de român necăjit?
Într-o clipă să-l găsiţi,
Şi cu el aici să fiţi.
Cinci panţiri se alegea,
Pe Vasluiu în sus mergea
Pân zărea într-o movilă
Un român arând în silă
Şi movila brăzduind

Şi din gură chiuind:
„Hai, ho, ţa, ho, Bourean,
Trage brazdă pe tapşan!“
Cei panţiri descăleca,
Pe român îl fereca,
La Vaslui îl aducea
Şi la Domnul mi-l ducea:
„Măi române, să n-ai teamă,
Spune nouă cum te cheamă?
– Teamă n-am că sunt român!
Teamă n-am că-mi eşti stăpân!
Tu eşti Ştefan Domn cel mare
Care-n lume seamăn n-are
Şi eu sunt Şoiman Burcel
Puişor de voinicel!
– Să trăieşti dacă n-ai teamă!
Dă-ne nouă bună seamă
Cum de te-ai păcătuit
Să te-apuci de plugărit,
Tocma-n zi de sărbătoare,
Tocma-n timp de închinare?
– Doamne, pun mâna la pept
Şi mă giur să-ţi spun cu drept.
Pân' a nu-agiunge plugar
Aveam falnic harmăsar
Şi o ghioagă nestrugită
Cu piroane ţintuită,
Care când o învârteam

Proaşcă prin duşmani făceam,
Câte opt pe loc turteam!
Alelei! pe când eram
Om întreg de mă luptam,
Mulţi păgâni am mai stricat!
Multe capete-am fărmat
De tătari şi de lifteni
Şi de falnici ungureni!
Iar în foc la Războieni!
Mi-a căzut ghioaga din mână
De o sabie păgână:
Dar n-a căzut numai ea,
A căzut şi mâna mea
Cu păgânu-alături ea!...
De-atunci n-am ce să mă fac
C-am agiuns un biet sarac,
Nici n-am casă, nici n-am plug
Nici giuncani ca să-i îngiug!
Toată vara m-am rugat
De bogaţii cei din sat
Să-mi dea plugul ca să ar...
Mi-a fost ruga în zadar.
Atunci, Doamne, mă-ntorsei,
La tătari că mă dusei,
Un plug mare că prinsei
Şi cu-un bou îl îngiugai
Şi de lucru m-apucai,

Că săracul n-are soare,
Nici zile de sărbătoare
Ci tot zile lucrătoare!"
Domnul Ştefan l-asculta
Şi din gură cuvânta:
„Măi Burcele, fătul meu!
Iată ce hotărăsc eu:
Ia-ţi un plug cu şase boi
Şi mergi bogat de la noi.
Ia-ţi movila răzăşie
Ca s-o ai de plugărie,
Dar în vârfu-i să te-aşezi,
Ca străjer să priveghezi,
Şi tătarii de-i videa
C-au intrat în ţara mea,
Tu să strigi cât ce-i putea:
Săi Ştefane, la hotare
C-a intrat sabie-n ţară!
Atunci eu te-oi auzi,
Ca un zmeu m-oi răpezi
Şi nici urmă-a rămânea
De tătari în ţara mea!"

NOTE

Între Iaşi şi Vaslui se află un deal gol numit Movila lui Burcel. Poporul însă îi zice: Movila lui Purcel, şi unii archeologi pretind că acest nume îi vine de la generalul

roman Porcelus carele ar fi tăbărât pe vârful ei. Balada ne spune adevărata origine a numelui dealului.

11-12. De la seara curții lui
La biserică-n Vaslui

Sub Ştefan Vodă cel Mare scaunul domniei a fost câtva timp în oraşul Vaslui; poziţia acestui oraş fiind mai îndemânatică pentru apărarea ţării în contra năvălirei tătarilor. Codrii Vasluiului erau pe atunci foarte întinşi şi a mistuit multe oarde de tătari.

54-55. Tocma-n zi de sărbătoare
Tocma-n zi de închinare

Cunoscut este din istorie şi din tradiţie că Ştefan Vodă a fost foarte religios. El a zidit în ţară 40 de biserici, spre pomenirea numeroaselor sale izbânzi asupra leşilor, a ungurilor, a tătarilor, a turcilor şi a cazacilor cu care a fost în luptă în tot cursul glorioasei sale domnii.

71. Iar în foc la Războieni

Crâncena bătălie cu turcii de la anul 1476 în care Ştefan a avut a se lupta cu toată oastea lui Mohamed II, în număr de 120.000 ostaşi.

106. Săi, Ştefane, la hotare
C-a intrat sabia-n ţară

Istoria! – Tradiţia spune că în adevăr pe timpul lui Ştefan-Vodă, şedea un ostaş de-ai lui pe movila lui Burcel, cale de o poştă şi giumătate de la Vasluiu şi că glasul său era atât de puternic, încât agiungea pân-în auzul Domnului!

XLVI

Bogdan

I

Lăpuşneanul cel cumplit
Stă pe scaun poleit.
Curtea-i plină de boieri,
Vornici, hatmani, vistieri
Ce se-nchină Domnului
Şi se tem de ura lui
Că ura lăpuşnănească
E pieire boierească.
Iată, mări, că deodată
Un luceafăr se arată
Cu chip vesel şi domnesc
Şi cu mersul voinicesc!
Cine-i mândrul tinerel,
Care-i tras printr-un inel?
E Bogdanul cel glumeţ
Şi la luptă îndrăzneţ,
Şi de carte cărturar
Şi de arc bun săgetar.
El în sală-naintează
Şi la Domnu-ngenunchiază,
Apoi zice: „Mă rog ţie

Taică, Doamne din Domnie,
Voie dă-mi să-mi iau soție
Ursita ce-mi place mie.
Ea nu-i fată de-mpărat
Și-i chiar de litean bogat
Și de lege lepădat,
Da-i fecioară ca o stea
Mândră ca o păserea,
Dulce ca o floricea,
Și sufletul meu o vrea!"
Lăpușneanul se-mblânzește
Și din gură-așa grăiește:
„Dragul tatii, mergi cu bine,
Voie tu ai de la mine!"
Astfel zice și-l sărută
Ca pe-o floare-n sân crescută,
Și pocloanele-i gătește
Și pe cale mi-l pornește
Cu o sută de nuntași
Toți aleși din tabarași.

II

Nuntașii încăleca,
Cu Bogdan vesel pleca,
Ei pleca pe la Sân Petru
Ș-agiungea pe la Sân Metru
La liteanul cel bogat

Şi de lege lepădat.
Iar liteanul de-i videa,
Poarta curţei închidea
Şi lănţuguri o lega
Şi din gură-aşa striga:
„Care este mirele,
Mirele, ginerele,
Sară el zidiurile,
Să deschidă porţile!“
Cât Bogdan îl auzea,
De sârg mi se răpezea,
Calul îşi înfierbânta
Ş-un răpez voinic îi da.
Calul rândunel zbura
Şi în curte că era!
Iar în curte cum sărea,
Bogdan timpul nu perdea,
Poarta curţei deschidea
Şi nuntaşii toţi intra.
Liteanul că se mira
Şi musteaţa-şi răsucea
Şi din gură iar zicea:
„Care este mirele,
Mirele, ginerele,
Sară el teancurile
Să-şi ia postavurile!“
Cât Bogdan îl auzea,
Calul iar îşi răpezea,

Peste teancuri el zbura,
Apoi le desfăşura,
Şi le da pe la nuntaşi
Care-n lupte sunt fruntaşi,
Cum era şi nuntaşul
Aşa-i da postavul.
De era el nălţişor
Îi da postav roşior
Să fie strălucitor.
De era el medior,
Îi da postav gălbior
Ca să-l prinză binişor.
De era el mititel,
Îi da postav albăstrel,
Ca să se mândrească-n el!

III

Liteanul se bucura,
El în casă că intra,
Lui Bogdan că arăta
Trei copile tot de-un stat,
Tot de-un chip asemănat.
Albe gingaşe tustrele
Ca trei flori de viorele.
Domnul tânăr le privea,
Ce ochi dulci care steclea,
Iar liteanu mi-i zicea:

„Care este mirele,
Mirele, ginerele
Cunoască şi el mireasa,
Cunună-se cu dânsa!“
Bogdan mintea nu-şi perdea,
Inel din deget scotea,
Pe covor îl arunca
Şi din gură cuvânta:
„Care-mi este mireasa,
Să mă iubesc cu dânsa,
Culeagă-mi ea inelul
Inelul cu degetul,
Căci am sabia-nsetată
Ce doreşte cap de fată“.
Din trei două nici mişca
Iar mireasa se pleca,
Pe covor îngenunchea,
Ca o floare se-ndoia,
Şi inelul culegea
Şi-n degeţel şi-l punea.
Ochii mirelui steclea,
Inima-i se-nveselea.
El mireasa-şi rădica,
Pe ochi dulce-o săruta
Şi pe braţe mi-o purta
Şi-n rădvan că o punea
Şi spre ţară purcedea.
După ei încă venea

Car mare cu druşcele,
Grădina cu florile
Şi o sută de nuntaşi
Toţi aleşi din tabaraşi.
Ei pleca pe la Sân Metru
Ş-agiungea pe la Sân Petru
Şi pe loc cât agiungea
Mândră nuntă că făcea,
Vestele de se ducea
La vecini şi-n depărtări,
Peste nouă ţări şi mări!

Note

1. Lăpuşneanul cel cumplit

În ediţia baladelor, partea II, publicată la Iaşi în anul 1853, s-a lunecat o greşală importantă, confundând pe Bogdan Chiorul fiul lui Ştefan cel Mare cu Bogdan fiul lui Alexandru Lăpuşneanu. După aflările de la alţi cântăreţi, balada a luat schimbare la începutul ei şi se potriveşte chiar cu cronica Moldovei ce zice despre Bogdan fiul lui Lăpuşneanu că: *de carte nu era prost, la călărime sprinten; cu suliţa la hal nime nu-l întrecea; a săgeta din arc era mare meşter; îi plăcea giocurile copilăreşti şi glumele* etc.

7-8. Că ura lăpuşnănească
E pieire boierească.

Aceste două versuri fac negreşit aluzie la uciderea celor 47 de boieri mari, în vreme ce benchetuiau la masa lui Alexandru Lăpuşneanu. Vezi descrierea făcută de C. Negruzzi.

45. Ş-agiungea pe la Sân Metru

Adică pe la Sfântul Dimitrie.

57. De sârg mi se răpezea

De sârg, cuvânt vechi ce însemnează: de grabă.

67. Şi musteaţa-şi răsucea

Răsucirea musteţii e considerată ca un semn de plăcere. Românul când vede o nevastă frumoasă, îşi răsuceşte musteaţa cu mulţămire şi astfel îi dă a înţelege că îi place.

128. Car mare cu druşcele

Druşce se numesc fetele, prietine a miresii, carele o întovărăşesc şi o asistă la cununie. Ele sunt împodobite cu peteală de aur pe cap ca şi mireasa.

XLVII

Iordachi al Lupului

I

Gios, pe apa Prutului,
În ţinutul Huşului
La casele Lupului
Mers-au ura Domnului!
Mers-au ura şi lovit-au,
Pe Iordachi prăpădit-au!
El cu Domnul se-nvrăjbea

Şi călare pribegea
Pe drumul Bugeacului
Scăparea pribeagului,
Şi cu bine el sosea,
Adăpost el îşi găsea
La saraiul Hanului,
Cumnatul Sultanului.
Frunză verde măcieş,
Mare groază-i sus, la Ieşi
De Iordachi c-a să vie
Să aducă grea urgie
De tătari cumpliţi grămadă
Să le deie ţara-n pradă!
Boierii se adunară
De la târg şi de la ţară
Şi trei zile se vorbiră,
Trei zile se sfătuiră,
Lui Iordachi, să-l înşele,
Trimiţându-i măgulele
Ş-un poclon de zece pungi,
Patru şaluri tot în dungi,
Două scurte, două lungi.
Ş-un fugar frumos, domnesc,
De soi bun, moldovenesc,
Şi o carte mare-nchisă
Ca de la Domnie scrisă,
O hârtie-nşelătoare,

Poftitoare, rugătoare,
Ca să vie – Iordachi-acasă
La Maria cea frumoasă.
Iar de-i trebuie domnie,
I-o dă Vodă cu frăţie,
Între ei pace să fie!...
Iordăchel se-nveselea,
Iară Hanul îi grăia:
„Zece zile mai aşteaptă
Ca să ai tu parte dreaptă,
Căci am scris la-mpărăţie
Pentru-un firman de domnie,
Ori de nu, ia-ţi oastea mea
Şi cu dânsa fă ce-i vrea.
– Ba, eu oastea n-oi lua
Că ţara m-a blăstema.
Cine-aduce oaste-n ţară
Sub blăstemul ţării piară!"
Astfel dac-au cuvântat,
Cu Hanul s-au sărutat
Şi spre ţară au plecat
Cu Marin şi cu Ciocan,
Cu Lisandru cel bălan,
Şi cu Zaria, bun viteaz
Ce-i cam negru pe obraz.
Toţi cu inimile drepte
Slugi viteze şi-nţelepte;
Oameni buni şi credincioşi

Ce-s la masă ruşinoşi,
Dar la luptă hărţăgoşi!

II

Vinerea spre sâmbăta,
El, Mărică-i s-arăta
Şi cu drag o săruta
Mulţămind lui Dumnezeu
C-au sosit la locul său.
Dar în lume cine ştie
Azi şi mâni ce-a să mai fie!...
Iată-un grec, unul Zoilă,
Om de vrajbă şi de silă,
Un trimis de la Domnie,
(Negre zilele să-i fie)
Olăceşte se ducea
Şi la domn ştire făcea
C-au sosit Iordachi-acasă
La Maria cea frumoasă!
Frunză verde alunică,
Grea pulbere se ridică
De la Ieşi înspre Mileşti,
Iar pintr-însa ce zăreşti?
Arnăuţi cu şuşanele,
Cu argint pe la oţele.
Lefegii şi darabani
Cu-ai lor mândri căpitani.

Iordăchele te fereşte,
Cursă rea ţi se găteşte!
Cei ce vin călări la tine
Nu vin ca să se închine,
Ci vin cu porunci domneşti
Şi cu gânduri duşmăneşti.
Frunză verde porumbică!
Drăgălaşa de Marică
Pe Iordachi mi-l trezea
Şi din gură-aşa-i grăia
„Hai, frate, la biserică
De sfânta Duminică,
Că de când ai pribegit
Sufletul nu ţi-ai grijit!"
Iordăchel se întindea
Şi cu lene răspundea:
„Mergi, Marico, dumneata
Că eu nu mă pot scula,
Drumul lung m-au obosit,
Calul greu m-au ostenit!"
Iată, mări, cum vorbea
Că fereastra se izbea
Şi cădea gios la pământ
Fără suflare de vânt.
Ş-o icoană poleită
Trăsnea făr-a fi lovită.
Maria se-nspăimânta,

Iordachi se întrista,
Dar pe gânduri mult nu sta,
Că Lisandru-i aducea
Carte mare şi-i zicea:
„O ceată de oameni mulţi
Lifegii şi arănuţi,
Au sosit aici din sus
Ş-astă carte ţi-au adus
Cu poftire boierească
Să mergi la curtea domnească.
Dar ascultă-mă pe mine
Căci ce simţ eu nu-i a bine.
Tu eşti mare cât un domn
Iar de ai minte de om
Hai cu toţi să-ncălecăm,
Arnăuţii s-alungăm
Şi de drum să ne cătăm
Spre Bugeac să apucăm
Pe Hanul să-l rădicăm
Şi foc Ieşului să dăm.“
Iordăchel nu-l asculta
Şi din gură cuvânta:
„Ba, m-oi duce la domnie
Că chiar Domnul mă îmbie
Şi să giură că va face
Tot ce-oi vrea ca să mă-mpace.

III

Frunză verde de negară,
Pe cel drum în zi de vară,
Ce se vede strălucind
Şi spre Ieşi înaintând?
Un rădvan cu telegari,
Şese negri armăsari,
Şi-n rădvanul boieresc
Un luceafăr pământesc,
Cu chip dulce femeiesc.
Iar pe lângă cel rădvan,
Călare pe-un năzdrăvan,
Merge mândrul Iordăchel
Cu slugile după el:
Slugi cu inimile drepte,
Înţelepte şi deştepte
Ce-s la masă ruşinoase
Dar la luptă hărţăgoase.
Apoi venea după ei
Ceată de arnăuţei,
Lefegii şi darabani
Cu-ai lor mândri căpitani,
Ei la Ieşi cât agiungea;
Iordachi la domn mergea
Iar Domnul cât îl videa,
De mânie s-aprindea
Şi striga: „gios pe covor

Tăieţi-i capul din zbor".
Un călău se răpezea,
Iartaganu-şi netezea,
Dar Iordachi-l aştepta,
O palmă voinică-i da,
Cât călăul gios pica.
Apoi el se întorcea
La Lisandru de-i zicea:
„Ţine tu sabia mea
De-mi taie capul cu ea
Că nicicum nu m-a durea".
Iar Lisandru, oftând greu,
Răspundea: „Stăpânul meu!
Pânea, sarea ţi-am mâncat,
Nu mă vârî la păcat!"
Din nou Vodă poroncea,
Arnăuţii se-mbrâncea,
Pe Iordachi s-arunca,
De păr lung îl apuca,
Pe covor îl întindea
Şi din zbor capu-i tăia.
Capul se rostogolea,
În sânge se tăvălea
Şi pe scări se cobora
Şi-n rădvan apoi sărea.
Iar Mărica, vai de ea!
Capu-n braţe apuca
Şi plângând la el căta,

Şi bocind îl săruta,
Când pe frunte, când pe gură,
Când pe gât la-ncrestătură.
„Alei! Doamne! striga ea,
Facă-se pe vrerea mea!
Doamna ta să văduvească,
Neamul tău să calicească,
Târgul tău întreg să ardă
Şi domnia-ţi să se piardă."
Frunză verde siminoc,
La Ieşi arde mare foc.
Bate para pin Mileşti,
Zbor tăciunii la Lăţeşti
Scânteile-n Bărlăneşti,
Până pe la Ciocăneşti,
Şi duc veste de-ngrozit
Că Iordachi a pierit
Şi că focul a zbucnit
Din blăstemul cel cumplit!

NOTE

În Letopiseţul lui Ion Neculce, se pomeneşte de un Iordachi Costachi Lupu, ce a fost vel stolnic sub domnia lui Grigori Ghica, 1727. El era fiul lui Lupu Costachi Gavriliţă carele a giucat un rol însemnat în războiul lui Petru cel Mare cu turcii.

3. La casele Lupului

Trebuie să presupunem că Iordachi al Lupului avea afară de Mileşti ce se află în ţinutul Vasluiului, o altă moşie,

pe malul Prutului, unde l-a agiuns urgia domnească ce l-a silit a pribegi la tatari.

27. Un poclon de zece pungi

O pungă cuprindea 500 lei.

51-52. Cine-aduce oaste-n ţară
Sub blestemul ţării piară

Cuvinte sublime! Model de patriotism.

57-58. Lisandru şi Zaria în loc de Alexandru şi Zaharia.

82. De la Ieşi înspre Mileşti

Această moşie Mileşti din ţinutul Vasluiului a fost proprietatea spătarului Neculai Cârnul, carele trăia pe timpul domniei lui Ştefăniţă-Vodă, fiiul lui Vasile Albanezul (1660-1662). Neculai Cârnul era un om foarte învăţat şi cunoştea mai multe limbi precum elineşte, greceşte, slavoneşte, latineşte, nemţeşte şi turceşte. El era bogat şi îi plăcea fastul. Când ieşea, avea un cortegiu domnesc, şi el purta totdeauna un buzdugan şi o platoşă de argint, pe când caii lui erau împodobiţi cu pene frumoase şi cu hamuri cusute cu fir de aur.

Spatariu Neculai Cârnul, uitând binefacile şi amicia lui Ştefăniţă-Vodă, începu o corespondinţă cu fostul domn al Valahiei, prinţul Basarab, carele trăia retras în Polonia, şi-l îndemnă a strânge oaste leşească şi a intra în Moldova pentru ca să detroneze pe Ştefăniţă, a cărui domnire era prea tiranică. Basarab nu numai că refuză propunerile spatariului Cârnul, dar el şi încunoştiinţă lui Ştefăniţă-Vodă. Acesta, aprins de mânie, puse pe calău să-i taie nasul, faptă crudă de unde i se trase şi porecla de Cârn.

După o aşa pedeapsă, spatariul Neculai părăsi Moldova şi se duse la Moscova, lângă împăratul Alexis Mihailovici,

tatăl lui Petru-cel-Mare; şi cum sosi în capitala Rosiei, el fu instituat preceptorul tânărului Petru Alexievici. Această poziţie îi dobândi multă onoare şi mari avuţii.

Împăratul îl avea de-aproape credincios şi îl însărcină cu misii importante. Astfel el fu trimis ambasador în Hina, unde câştigând încrederea împăratului hinez priimi după trei ani prezenturi mari şi un talger plin de petre scumpe. Între aceste petre se afla şi briliant de grosimea unui ou de porumb, carele astăzi se află în comoara împărătească.

După moartea lui Alexis Mihailovici, Petru suindu-se pe tron şi aflând că preceptorul său se găsea exilat în Siberia în timpul anarhiei Strelizilor, îl adusă îndată la Moscova şi îl instituă consilierul său cel mai de-aproape. Acolo el se însură cu fata unui din cei mai mari nobili din Rosia, şi după un trai îndelungat pe lângă Petru-cel-Mare, se săvârşi din viaţă în timpul domniei lui Mihai Racoviţă (1707-1709).

Numele său adevărat era Neculai Milescu (Vezi: *Fragments des chroniques moldaves et valaques pour servir à l'histoire de Pierre le Grand, Charles XII, Stanislas Lesczynski, Démètre Cantimir et Constantin Brancovan, par le Major M. Cogalnicean.)*

109-111. Că fereastra se izbea
Şi cădea gios la pământ
Fără suflare de vânt
112-113. Ş-o icoană poleită
Trăsnea făr-a fi lovită

Semne prevestitoare de moarte, după crederea poporului.

151. Călare pe-un năzdrăvan

Adică călare pe-un cal deştept. În poveşti se văd figurând cai năzdrăvani, paseri năzdrăvane şi oameni năzdrăvani, care au minte pătrunzătoare şi prevăd viitorul.

180-181. Pânea, sarea ți-am mâncat,
Nu mă vârî la păcat

Răspuns caracteristic care arată cât de puternică e simțirea recunoștinței în sufletul românului.

XLVIII

Monastirea Argeșului

I

Pe Argeș în gios,
Pe un mal frumos,
Negru Vodă trece
Cu tovarăși zece:
Nouă meșteri mari,
Calfe și zidari
Și Manole, zece,
Care-i și întrece.
Merg cu toți pe cale
Să aleagă-n vale
Loc de monastire
Și de pomenire.
Iată, cum mergea
Că-n drum agiungea

Pe-un biet ciobănaş
Din fluier doinaş,
Şi cum îl videa,
Domnul îi zicea:
„Mândru ciobănaş
Din fluier doinaş!
Pe Argeş în sus
Cu turma te-ai dus,
Pe Argeş în gios
Cu turma ai fost.
Nu cumva-ai văzut
Pe unde-ai trecut
Un zid părăsit
Şi neisprăvit
La loc de grindiş
La verde-aluniş?
– Ba, doamne-am văzut
Pe unde-am trecut
Un zid părăsit
Şi neisprăvit.
Cânii cum îl văd,
La el se răpăd
Şi latră-n pustiu
Şi urlă-a morţiu."
Cât îl auzea
Domnu-nveselea
Şi curând pleca,
Spre zid apuca

Cu nouă zidari,
Nouă meşteri mari
Şi Manoli, zece,
Care-i şi întrece.
„Iată zidul meu!
Aici aleg eu
Loc de monastire
Şi de pomenire.
Deci voi, meşteri mari,
Calfe şi zidari
Curând vă siliţi
Lucrul de-l porniţi
Ca să-mi rădicaţi
Aici să-mi duraţi
Monastire-naltă
Cum n-a mai fost altă,
Că v-oi da averi
V-oi face boieri,
Iar de nu, apoi
V-oi zidi pe voi,
V-oi zidi de vii
Chiar în temelii!"

II

Meşterii grăbea,
Sferile-ntindea,
Locul măsura,

Şanţuri largi săpa
Şi mereu lucra,
Zidul rădica,
Dar orice lucra,
Noaptea se surpa!
A doua zi iar,
A treia zi iar,
A patra zi iar
Lucra în zadar!
Domnul se mira
Ş-apoi îi mustra,
Ş-apoi se-ncrunta
Şi-i ameninţa
Să-i puie de vii
Chiar în temelii!
Meşterii cei mari,
Calfe şi zidari,
Tremura lucrând,
Lucra tremurând
Zi lungă de vară
Zioa pân-în seară;
Iar Manoli sta,
Nici că mai lucra,
Ci mi se culca
Şi un vis visa,
Apoi se scula
Ş-astfel cuvânta:
„Nouă meşteri mari,
Calfe şi zidari!

Ştiţi ce am visat
De când m-am culcat?
O şoaptă de sus
Aievea mi-a spus
Că orice-am lucra
Noaptea s-a surpa
Pân-om hotărî
În zid de-a zidi
Cea-ntâi soţioară,
Cea-întâi sorioară
Care s-a ivi
Mâni în ziori de zi
Aducând bucate
La soţ ori la frate.
Deci dacă vroiţi
Ca să isprăviţi
Sfânta monastire
Pentru pomenire,
Noi să ne-apucăm
Cu toţi să giurăm
Şi să ne legăm
Taina s-o păstrăm:
Ş-orice soţioară,
Orice sorioară
Mâni în ziori de zi
Întâi s-a ivi,
Pe ea s-o jertfim
În zid s-o zidim!

III

Iată-n ziori de zi
Manea se trezi,
Ş-apoi se sui
Pe gard de nuiele
Şi mai sus, pe schele,
Şi-n câmp se uita,
Drumul cerceta.
Când, vai! ce zărea?
Cine că venea?
Soţioara lui,
Floarea câmpului!
Ea s-apropia
Şi îi aducea
Prânz de mâncătură,
Vin de băutură.
Cât el o zărea,
Inima-i sărea,
În genunchi cădea
Şi plângând zicea:
„Dă, Doamne, pe lume
O ploaie cu spume,
Să facă pâraie,
Să curgă şiroaie,
Apele să crească,
Mândra să-mi oprească,
S-o oprească-n vale
S-o-ntoarcă din cale!"

Domnul se-ndura,
Ruga-i asculta,
Norii aduna,
Ceriu-ntuneca.
Şi curgea deodată
Ploaie spumegată
Ce face pâraie
Ce îmflă şiroaie.
Dar oricât cădea
Mândra n-o oprea,
Ci ea tot venea,
Şi s-apropia.
Manea mi-o videa,
Inima-i plângea,
Şi iar se-nchina,
Şi iar se ruga:
„Suflă, Doamne,-un vânt
Suflă-l pe pământ,
Brazii să-i despoaie,
Paltini să îndoaie,
Munţii să răstoarne,
Mândra să-mi întoarne,
Să mi-o-ntoarne-n cale,
S-o ducă de vale!"
Domnul se-ndura,
Ruga-i asculta
Şi sufla un vânt
Un vânt pre pământ

Paltini că-ndoia,
Brazi că despoia
Munţii răsturna
Iară pe Ana
Nici c-o înturna!
Ea mereu venea,
Pe drum şovăia
Şi s-apropia
Şi amar de ea
Iată c-agiungea!

IV

Meşterii cei mari
Calfe şi zidari,
Mult înveselea
Dacă o videa,
Iar Manea turba,
Mândra-şi săruta,
În braţe-o lua,
Pe schele-o urca,
Pe zid o punea
Şi glumind zicea:
„Stăi, mândruţa mea,
Nu te spăria
Că vrem să glumim
Şi să te zidim!"
Ana se-ncredea

Şi vesel râdea.
Iar Manea ofta
Şi se apuca
Zidul de zidit,
Visul de-mplinit.
Zidul se suia
Şi o cuprindea
Pân' la gleznişoare
Pân' la pulpişoare,
Iar ea, vai de ea!
Nici că mai râdea
Ci mereu zicea:
„Manoli, Manoli,
Meştere Manoli!
Agiungă-ţi de şagă
Că nu-i bună, dragă.
Manoli, Manoli,
Meştere Manoli!
Zidul rău mă strânge,
Trupuşoru-mi frânge!"
Iar Manea tăcea
Şi mereu zidea
Zidul se suia
Şi o cuprindea
Pân' la gleznişoare,
Pân' la pulpişoare,
Pân' la costişoare,
Pân' la ţâţişoare.

Dar ca, vai de ea,
Tot mereu plângea
Şi mereu zicea:
„Manoli, Manoli,
Meştere Manoli!
Zidul rău mă strânge,
Ţâţişoara-mi frânge,
Copilaşu-mi plânge!"
Manole turba
Şi mereu lucra,
Zidul se suia
Şi o cuprindea
Pân' la costişoare,
Pân' la ţâţişoare,
Pân' la buzişoare,
Pân' la ochişori,
Încât, vai de ea!
Nu se mai videa,
Ci se auzea
Din zid că zicea:
„Manoli, Manoli,
Meştere Manoli!
Zidul rău mă strânge,
Viaţa mi se stinge!"

V

Pe Argeş în gios,
Pe un mal frumos,

Negru Vodă vine
Ca să se închine
La cea monastire,
Falnică zidire,
Monastire naltă
Cum n-a mai fost altă
Domnul o privea
Şi se-nveselea
Şi astfel grăia:
„Voi, meşteri zidari,
Zece meşteri mari
Spuneţi-mi cu drept
Cu mâna la pept
De-aveţi meşterie
Ca să-mi faceţi mie
Altă monastire
Pentru pomenire
Mult mai luminoasă
Şi mult mai frumoasă?"
Iar cei meşteri mari,
Calfe şi zidari,
Cum sta pe grindiş,
Sus pe coperiş,
Vesel se mândrea
Ş-apoi răspundea:
„Ca noi, meşteri mari,
Calfe şi zidari,
Alţii nici că sunt

Pe acest pământ!
Află că noi ştim
Oricând să zidim
Altă monastire
Pentru pomenire
Mult mai luminoasă
Şi mult mai frumoasă!"
Domnu-i asculta
Şi pe gânduri sta,
Apoi poroncea
Schelele să strice,
Scări să le rădice,
Iar pe cei zidari,
Zece meşteri mari,
Să mi-i părăsească
Ca să putrezească
Colo pe grindiş
Sus pe coperiş.
Meşterii gândea
Şi ei îşi făcea
Aripi zburătoare
De şindrili uşoare.
Apoi le-ntindea
Şi-n văzduh sărea,
Dar pe loc cădea,
Şi unde pica
Trupu-şi despica.
Iar bietul Manoli,

Meşterul Manoli,
Când se încerca
De-a se arunca,
Iată c-auzea
Din zid că ieşea
Un glas năduşit,
Un glas mult iubit
Care greu gemea
Şi mereu zicea:
„Manoli, Manoli,
Meştere Manoli!
Zidul rău mă strânge,
Ţâţişoara-mi frânge,
Copilaşu-mi plânge,
Viaţa mi se stinge!"
Cum o auzea,
Manea se pierdea,
Ochii-i se-nvelea,
Lumea se-ntorcea
Norii se-nvârtea,
Şi de pe grindiş,
De pe acoperiş,
Mort bietul cădea!
Iar unde cădea,
Ce se mai făcea?
O fântână lină,
Cu apă puţină,
Cu apă sărată
Cu lacrimi udată!

NOTE

După cronicele Ţării Româneşti, Radul Negru-Vodă domnea dincolo de Carpaţi, pre Almaş şi pre Făgăraş; rădicatu-s-au de acolo cu toată casa lui şi mult norod, şi pogorându-se pe apa Dâmboviţei început-au a face ţară nouă. Întâi au făcut oraşul Câmpulung unde a rădicat şi o biserică naltă şi frumoasă. Apoi a descălecat pe Argeş, unde şi-a pus scaunul domniei zidind curţi de peatră şi case domneşti, şi o biserică mare şi mândru lucrată.

În *Revista română,* publicată la Bucureşti, se găseşte descrierea acestei biserici împreună cu stampe litografiate ce reprezintă frumuseţile arhitecturei sale.

7. Şi Manoli, zece

Acest meşter Manoli a rămas în tradiţie un personagiu legendar. Poporul atribuie lui Manoli zidirea tutulor monumentelor vechi din ţară.

15-16. Un biet ciobănaş
Din fluier doinaş

Toţi păstorii români port în brâu un fluier mic ce se numeşte fluier ciobănesc, şi sună din el deosebite arii, unele vesele, iar cele mai multe melancolice şi foarte expresive. Un călător străin, muzic de mare talent, zice „că adeseori, când cineva îmblă în munţii Ţărilor Române, el aude în depărtare un fluier păstoresc ce sună cu dulceaţă un cântec de dor. Atunci el se opreşte fără voie, dominat de un farmec necunoscut pentru ca să asculte mult timp aceste suspinuri ale muntelui".

În călătoriile mele prin munţi după căutarea baladelor poporale, am auzit multe fluiere răsunând prin poienile codrilor şi am rămas încântat de frumuseţea originală a acelor sunete pătrunzătoare; iar mai cu seamă la Bicaz, pe

malul Bistriţei, am întâlnit un păstor anume Brânduşă, carele se înălţa la gradul unui adevărat artist prin talentul cu care cânta Doina din flueirul său.

71-72. Dar orice lucra,
Noaptea se surpa

Superstiţiile poporului în privirea zidirilor sunt multe. Aşa, el crede că o zidire nu poate avea trăinicie dacă nu se îndeplinesc oarecare datine mistice, precum de pildă îngroparea umbrei unui om în temelie. Petrarii au obicei a fura umbra cuiva, adică a-i lua măsura umbrei cu o trestie şi a zidi apoi acea trestie în talpa zidirei. Omul cu umbra furată moare până în 40 de zile şi devine stafie nevăzută şi geniul întăritor a casii.

Fiind însă că acest obicei a produs adeseori nenorociri, spăriind mintea celor cu umbrile furate, şi aducându-i astfel la boale grele, zidarii au fost siliţi a-şi schimba datina. Când dar este a se rădica vreo casă nouă, până a nu se aşeza cea întâi peatră a temeliei, se face aghiazmă cu care se stropesc şanţurile. Apoi se taie doi miei de se face masă mare pentru zidari, carii după ce ospătează şi închină în sănătatea stăpânului casei şi întru zidirea zidurilor, îngroapă cruciş capetele mieilor în două colţuri a casii, iar în celelalte două unghiuri, ei zidesc două oale roşii pline cu apă nencepută.

Iar după ce lucrul se săvârşeşte, românii nu se mută în casă până ce mai întâi nu duc înlăuntru icoanele, zahar, pâine şi sare, şi după mutare ei dau masă mare de bună locuinţă.

173-174. Pe ea s-o jertfim
Şi-n zid s-o zidim

Nenorocita este menită a-şi pierde viaţa pentru mântuirea zidirei şi a se face stafia bisericei. Vezi nota precedentă.

Fiindcă am pomenit mai sus de stafii ce sunt umbre casnice care locuiesc mai cu seamă în beciuri întunecoase, aici credem că e locul să pomenim şi de alte crederi superstiţioase ale poporului român. Astfel sunt strigoii, moroii, rusaliile etc.

Strigoii sunt morţii care se scol din mormânturi şi merg în noaptea sfântului Andrei cu secriile pe cap, de cearcă pe la casele lor. Românii spre a se apăra de asemine vizite supărătoare au obicei a freca uşile şi ferestrele cu usturoi în agiunul Sf. Andrei, fiind usturoiul displăcut strigoilor.

Moroii sunt iarăşi un soi de strigoi mici ce vin de cer ţâţă la mamele lor. Ei sunt copii noi-născuţi ce mor până a nu fi botezaţi. Spre a-i împăca, mamele trebuie să care cu gura, şepte ani de-a rându-l, în zioa de Bobotează aghiazmă mare şi să stropească astfel mormintele copiilor.

Rusaliile sunt trei fete de împărat carele au ciudă asupra oamenilor, fiindcă nu au fost băgate în seamă de dânşii în cursul vieţii lor. Ele nasc furtuni ce descopăr casele românilor, vârtegiuri ce rădic pânzele nevestelor în vremea ghilitului şi le anină pe copaci. Se crede că rusaliile fură şi copii de lângă mamele lor şi îi duc peste ape şi peste codri. De acolo vine vorba: *l-au împlat rusaliile!*

Femeile romînce păzesc cu sfinţenie zioa de Rusalii, şi în vreme de două săptămâni ele nu culeg nicio buruiană de leac, crezând că în acel timp buruienile sunt pişcate de rusalii şi nu au putere de lecuit. Cum vine însă zioa Sânzienelor, toate romîncele alerg pe câmp la cules de buruiene, crezând că în acea zi toate au darul vindecărei. Spre a se apăra de mânia rusaliilor este obicei, în agiunul zilei lor, a pune pelin sub căpătâiul patului, şi a purta a doua zi pelinul la brâu.

Subiectul acestei balade este cântat şi de poeţii poporali a Sârbiei, însă cu oarecare deosăbiri. Balada sârbească se numeşte: Fondarea cetăţii Scadar (Scutari), ce este rădicată de trei fraţi Merljawtschewitsch, anume regele Wukaschin, Voivodul Ugljescha şi tânărul Gojko. Meşterul cel mare se cheamă Rad în loc de Manoli. Femeia zidită este nevasta lui Gojko. Din cuprinsul acestei balade se vede însă că aceeaşi superstiţie există pe ambele maluri a Dunărei.

XLIX

Radu Calomfirescu

I

În oraş la Bucureşti,
În curţi nalte şi domneşti
Mândră masă e întinsă
Şi de mari boieri coprinsă.
Dar în mijloc cine şede?
Mircea-Vodă-n mijloc şede.
Şi la dreapta lui se vede
Doi Căpleşti şi trei Buzeşti
Zmeii Ţării Româneşti,

Purtătorii oştilor
Şi fruntea boierilor.
Ei toţi bea, se veselea
Şi pe domn îl fericea,
Dar când fu despre beţie,
Despre dalba veselie,
Iată, nene, că sosea
Şi la domn îngenunchia
Radul din Calomfireşti,
Zmeul Ţării Româneşti,
Cu sluga lui, cu Nedea
Ce de mic îi tot dădea
Agiutor bun de putere
Şi cuvânt de mângâiere.
„Domnule, Măria-ta!
Fie cum oi cuvânta:
Îţi aduc ţie-nchinare
Ca unui frate mai mare,
Şi-ţi doresc mereu să fii
Cu izbânzi şi veselii.
Dar ştii, Doamne, ori nu ştii
Că tătarii m-a lovit
Şi tătarii mi-a robit
Copilaşii
Drăgălaşii,
Măiculiţa
Drăguliţa.
Rău mă doare inimioara

De copii, de soţioara,
Dar mă doare şi mai tare
De măicuţa ce mă are,
Că-i creştină şi bătrână
Ş-a s-agiungă-a-fi cadână,
De râsul căpcânilor
Prin casa păgânilor.
Rogu-te, Măria-ta,
De voieşti a ne-agiuta,
Dă-mi agiutor pe Buzeşti
Şi pe cei tustrei Căpleşti
Purtătorii oştilor
Şi fruntea boierilor!"
Mircea Vodă-l asculta
Şi din gură cuvânta:
„Alei! Radule mişel!
Mai aşteptă tu niţel,
Până ce vom ospăta,
Până ce ne vom culca,
Până ce ne vom scula,
Să văd ce vis om visa
Ş-apoi agiutor ţi-om da!"
Radu buzele-şi mușca
Şi la faţă se schimba.
„Să trăieşti, Măria-ta!
Iar dacă te-oi aştepta
Până ce îi ospăta,

Şi până ce te-i culca
Şi până ce te-i scula
Să vezi ce vis îi visa,
Tătarii s-or depărta,
Păgubaş ei m-or lăsa!"

II

Radul iute-ncăleca,
După duşmani se lua
Cu sluga lui, cu Nedea
Ce de mic îi tot dădea
Agiutor bun de putere
Şi cuvânt de mângâiere.
Gonea el, mereu gonea,
Gonea, nu mai ostenea,
Nebăut şi nemâncat,
De dor mare frământat.
Când a fost a treia zi,
Pe tătari el îi zări,
Atunci Nedea că grăi:
„Hei! stăpâne Radule,
Ascultă-mi poveţile,
C-acum e pe vitejie,
Pe vinceală sau robie,
Taie tu marginile,
Eu să tai mijloacele;
Care-a scăpa de la mine

Să nu scape de la tine!“
În tătari ei se izbea,
Vârtej de moarte făcea.
Şi tăia, nene, tăia,
Pe tătari îi risipea,
Şi pe cei robiţi scotea
Şi pe-acasă-i trimitea.
Dar pe maică-sa bătrână
N-o găsea-n ceata păgână.
Radu-n scări se rădica,
Ca vulturul se uita
Peste câmpii Lăpuşnii,
Peste câmpi merei pustii,
Şi cum sta şi cum ochea
Iată, nene, că zărea
Un cort mare şi rotat,
Cât un cort de împărat;
Şi-n cort zărea pe-un mârzac,
Un mârzac de la Bugeac
Care-n braţele-i strângea
O creştină ce plângea.
Fulger Radu se făcea,
Ca un fulger se ducea
Şi la cort se răpezea,
Pe mârzac îl retezea
Şi în lance că-l lua,
Mort în câmp îl arunca,
Apoi vesel purcedea

Cu mă-sa şi cu Nedea,
Ce de mic îi tot dădea
Agiutor bun de putere
Şi cuvânt de mângâiere!

III

Iată la mijloc de cale.
La fântâna dintr-o vale,
Iată bună-mpreunare
Cu cinci voinicei călare,
Cu Buzeşti şi cu Căpleşti
Zmeii Ţării Româneşti
„Noroc bun, şi cele bune!
Ce vânt dulce vă adună
Şi cu mine vă-mpreună?
– Noi în cale ţi-am ieşit
C-aveam dor de hărăţit.
Şi la harţă vitejească
Şi la gioacă războiască."
Ei la harţă se lua,
Pe giurământ s-apuca,
Stăpânii să hărăţească
Şi slugile să-i privească!
Începea dar de călare
Harţa cea din gura mare,
Paloşile zinghinind,
Sulițele învârtind,

Buzduganele ciocnind
Şi din gură chiuind.
Când deodată cei Buzeşti
Şi cu cei tustrei Căpleşti
Peste Radul năvălea,
Cu cinci lănci îl străpungea:
Apoi capul îi tăia,
Pe-o tipsie îl punea
Şi la Domnul îl ducea
Şi cu toţi aşa grăia:
„Alei! Doamne, Doamne Mirce!
Alei! Doamne mult voinice!
Radul de-ar mai fi trăit,
Scaunul ţi-ar fi răpit!
Iată capu-i, dă-l la corbi
Şi copiii lui fă-i robi!"
Bine vorba nu sfârşea,
Iată, nene, că venea,
Sluga veche, moş Nedea
Cu măicuţa Radului
La scaunul Domnului,
Şi-amândoi îngenunchea
Şi plângând, maica zicea:
„Alei! Doamne, Doamne Mirce
Alei! Doamne mult voinice!
Dă-mi dreptate, fă-ţi dreptate
Radu că ţi-a fost bun frate,

Că eu, Doamne, din păcate,
M-am iubit cu taica tău
De-am făcut pe Radul meu!"
Domnul Mircea greu ofta,
Pe bătrâna o scula,
Mâna dreaptă-i săruta
Şi pe loc dreptate-i da.
El boierii aduna
Şi pe moarte-i giudeca.
Gâdele îi apuca,
Sus, la scară-i aducea,
Un covor le aşternea,
În genunchi îi tot punea
Şi mânica-şi sufleca
Şi pala şi-o rădica
Şi capetele zbura,
Zbura pe scări de-a dura,
Când Buzeşti peste Căpleşti,
Când Căpleşti peste Buzeşti.

NOTE

5. Dar în mijloc cine şede?

O zicătoare ce trebuie să existe de pe timpul năvălirilor de limbi străine, sună aşa: *să fii totdeauna la mijloc de masă şi la colţ de ţară.*

43. De râsul căpcânilor

Românii expuşi în vechime la necontenite năvăliri de limbi străine ce lăsa foc şi sânge în urma lor, deteră

barbarilor numirea de căpcâni, adică dihanii cu trup de om şi cu cap pe câne.

În istoria lui Alexandru Machedon se zice: „De acolo merse Alexandru cincisprezece zile şi agiunse la o ţară cu oameni cu şapte picioare şi cu şeapte mâni şi deteră foarte tare prin oastea lui Machedon; şi de aceea periră mulţi şi mulţi prinseră vii, să-i scoată la lume pentru minune. Şi trecu ţara lor în zece zile şi mai merse înainte şi agiunse la o ţară cu oameni câtcăuni (căpcăuni) dinainte cu obraz de om, iar dindărăpt cap de câine ce latră câineşte."

132. C-avem dor de hărăţit

Vezi nota 10 din balada XXIII a lui *Mihu Copilul.*

153-154. Alei! Doamne, Doamne Mirce!
Alei! Doamne mult voinice!

Mircea cel Bătrân a ţânut multe războaie cu turcii şi a fost pururea învingător. El a domnit 29 de ani, a zidit monastirile Cotmeana şi Cozia şi a fost îngropat la aceasta de pe urmă.

În tractaturile sale de alianţă cu regele Poloniei Vladislav, Mircea se intitula astfel: „Mircea, din mila lui Dumnezeu Voevodul Valahiei; Duxul Făgăraşului şi al Omlaşului, Comitul Severinului, Despotul Dobrodiciului şi Domnul Dristiorului etc. ...

L

Oprişanul

I

Colo-n Ţara Muntenească,
Ţară dulce, Românească
Ca şi cea Moldovenească,
În oraş, la Bucureşti
Sunt curţi nalte şi domneşti,
Iar în curţi o sală mare
Unde şede la prânzare
Mihnea-Vodă cel cruntat
De boieri încungiurat.
„Boieri mari, boieri de rând
(Zice Domnul închinând)
Toţi mâncaţi, cu toţii beţi
Şi cu bine petreceţi;
Numai unul poftă n-are
De băut şi de mâncare,
Cantar Slutul, armaş mare!
Ori bucatele nu-i plac,
Ori de noi nu-i este drag!"
Boierimea-ncet râdea,
Iar Cantariul răspundea:
„Alei! Doamne Mihnule,
Mihnule netihnule!
Alei! tu stăpânul meu,
Lumina-te-ar Dumnezeu!

Bucatele tale-mi plac
Şi de oaspeţi îmi e drag,
Dar unde s-au pomenit,
S-au văzut şi auzit
Două săbii într-o teacă,
Doi domni în ţară săracă?
Măria-ta-n Bucureşti,
Oprişanu-n Stoieneşti!
Ce-am văzut la Oprişanul
N-am văzut nici la Sultanul,
Că el are-n câmp, la soare
Mii şi sute de mioare...
Ies în vară fătătoare;
Berbeci are sute-ntregi
Cu cozile pe telegi,
Şi ciobani tot înarmaţi,
Cu postavuri îmbrăcaţi,
De nu crezi că sunt ciobani
Ci chiar neaoşi căpitani
Nu-mi e ciudă de asta
Cât mi-e ciudă de alta:
Oprişanul încă-şi are
Herghelii în număr mare,
Două, trei, cinci mii de iepe
Tot alese şi sirepe,
Pintenoage la picioare
Cu cergi albe pe spinare
Şi cu doi mânzi fiecare.
Nu mi-e ciudă de asta
Cât mi-e ciudă de alta:

Oprişanul are-n sat
Ogari, căpoi de vânat;
Cu zgărzi late, ţintuite
Pe la margini poleite,
Şi mai are grajdiuri mari
Cu cincizeci de armăsari,
Giumătate arăpeşti
Şi ceilalţi moldoveneşti!
Nu mi-e ciudă de asta
Cât mi-e ciudă de alta:
Scutariul lui Oprişan
N-are faţă de ţăran;
Pe deasupra-i cu suman
Dar pe trup are caftan.
Şi cârligu-i de scutar
Nu-i de-alun nici de stejar,
Ci de aur tot săpat
Cu petre scumpe lucrat,
Şi-n vârful cârligului
Sub mâna Scutariului
Este o piatră nestimată,
Ce plăteşte lumea toată!
– De-i aşa cum zici, Cantare,
Lasă prânzul, săi călare
Şi-ntr-o fugă să te duci
Pe-Oprişanul să-l aduci
Cu toate podoabele,
Cu toate averile

Să-şi dea socotelile!“
Astfel Domnul poroncea!
Cantar vesel se ducea
La cel sat, în Stoieneşti
Unde sunt averi domneşti.
El acolo cum venea
Cu scutariul se-ntâlnea
Şi poronca-i arăta
Şi din gură cuvânta:
„Mihnea-Vodă-n Bucureşti
Face praznice domneşti;
Toţi boierii credincioşi
Şi de pace bucuroşi
Lângă Domn s-au adunat
Şi pahare-au închinat,
Numai unul n-au venit,
Oprişanul cel vestit!
De-i vrajmaş şi om de ceartă
Mihnea-Vodă-acum îl iartă
Şi-l pofteşte ca să vie
Ca un frate la domnie!“

II

Oprişanul credincios
Şi de suflet omenos
Se pornea din Stoieneşti
Ş-agiunea la Bucureşti

Noaptea pe la cântători
Până-a nu răsări ziori.
Mihnea-Vodă adormit
Dormea pe-un pat aurit
În camară-ntunecată
Tot cu şaluri îmbrăcată.
Dar deodată se trezea
Şi la slugi aşa grăia:
„Slugi, aprozi, copii de casă!
Voi dormiţi şi nu vă pasă
Soarele c-au răsărit
Şi pe mine m-au trezit.
Dar voi oare nu gândiţi
Când în somn vă leneviţi
Că am ţară de domnit,
Giudecăţi de săvârşit
Şi boieri de boierit?"
Toţi aprozii se trecea
Şi lui Vodă răspundea:
„Rămâi, Doamne, liniştit!
Soarele n-au răsărit,
Dar în locu-i au sosit
Oprişan din Stoieneşti
Cu averi împărăteşti.
El în curte au intrat,
De zebrea au aninat,
Un cârlig de împărat
Cu petre scumpe lucrat,

Ce luceşte ca un soare
Într-o zi de sărbătoare."
Mihnea-Vodă se scula,
Faţa albă îşi spăla,
Barba neagră-şi peptăna,
La icoane se-nchina,
Apoi el se înarma
Şi pe Oprişan chema:
– Oprişan din Stoieneşti!
Cu dreptul să ne grăieşti.
Ce-ai făcut de-ai adunat
Averi mari de împărat,
Încât nu numai averi
Dar ai şi scutari boieri?
– Dumnezeu mi-au agiutat!
Şi eu mi le-am adunat
Din darul Sfinţiei-Sale,
Din mila Măriei-tale!
– Nu-l crede, Măria-ta!
(Cantariul atunci striga).
El mie s-au lăudat
Că avere-au adunat
Numai din puterea lui,
Nu din mila Domnului.
Dar n-am ciudă de asta
Cât am ciudă de alta:
Oprişanul mi-au spus mie
Că aşteaptă ca să-i vie

Firman de la-mpărăţie
Să te scoată din domnie!“
Mihnea-Vodă se-ncrunta
Şi din gură cuvânta:
„Pân-a veni firmanul
Peară-ntâi Oprişanul!
Gios la poartă să-l duceţi
Şi capul să i-l tăieţi!“
De vrăjmaş ce mult era,
Armaşul se bucura.
Ca o fiară se-arunca,
Pe-Oprişanu-l apuca
Şi pe scări îl îmbrâncea
Şi la moarte mi-l ducea!
Când la poartă, frate, iată
Un rădvan că se arată,
Tras în şese telegari,
Negri, ageri armăsari
Cu cozi lungi şi coame mari.
Iar înuntru o bătrână
Cu-o icoană sfântă-n mână
Şi cu haine mohorâte
Şi cu pletele albite.
Pe-Oprişan cât ea-l videa
Sus, la Domnul se ducea,
Şi-n genuchi trupu-şi frângea
Şi grăind amar plângea:
„Alei! Doamne, fătul meu!

Nu te ierte Dumnezeu
Să omori pe Oprişanul
Că-i peri până la anul!
Ştii tu, Mihneo, ori nu ştii
Că-n ziua Sântei Marii
Era, doamne, ca să-ţi vie
Firman de la-mpărăţie
Să te scoată din domnie?
Ş-aveai parte de firman
Făr' de bietul Oprişan
Care-n cale i-au ieşit
Şi-ndărăpt l-au napoit
Dăruind chiar pe vizir
Cu-armăsari de la misir,
Şi cu pungi de bani o mie
Să te lase pe domnie!"
Oprişanca nu sfârşea,
Mihnea-n curtea lui ieşea
Poroncind la toţi să saie
Pe-Oprişan ca să nu-l taie.
Dar Cantar, Armaşul mare,
Îşi făcuse răzbunare;
Şi capul nevinovat
Zărea-n ţărnă aruncat
Lângă trupul răsturnat!
Vai de omul cu păcat!
De păcat e alungat
Şi nu poate-a fi scăpat!

Vânzătorul de Armaş
Fiară crudă, om pismaş,
Fost-au gol legat la soare
Şi de mâni şi de picioare,
Gol legat în cozi de iepe
De patru iepe sirepe
Care când se opintiră
În patru părţi se izbiră
Şi-n patru îl despărţiră!

NOTE

21-22. Alei! Doamne Mihnule,
Mihnule netihnule!

Acest cuvânt vechiu *netihnul,* trebuie să vie negreşit de la *tihnă (odihnă)* şi să însemneze prin urmare *nestâmpărat, frământat de griji.*

Şi în adevăr un cronicar român face următoarea descriere despre Mihnea-Vodă:

„Mihnea, feciorul lui Dracu armaşul, cum apucă domnia, îndată se dezbracă lupul de pielea cea de oaie şi-şi astupă urechile ca aspida şi ca vasiliscul. Iar arcul şi-l încordă şi găti săgeţi de a săgeta, şi sabia şi-o fulgera, şi mâna şi-o întărea spre rane! şi prinse pe toţi boierii cei mari şi aleşi, şi-i munci cu multe munci şi cumplite şi le luă toată avuţia, şi se culca cu jupânesele şi cu fetele lor înaintea ochilor lor. De aci unora le-au tăiat nasurile şi buzele, pre alţii i-au înecat şi pre alţii i-au spânzurat. Iar el se îmbogăţea şi creştea ca cedrul până la ceri", etc.

LI

Ştefăniţă-Vodă

I

Frunză verde meri creţeşti
În oraş în Bucureşti,
L-ale case mari domneşti
De se văd în Stoieneşti,
Mândră masă e întinsă
Şi de mari boieri cuprinsă,
Tot boieri de-a oştilor
Puterea domniilor
Şi groaza duşmanilor.
Iar în capăt cine şede?
Ştefăniţă domn se vede,
Dar nici bea, nici veseleşte
Ci cu ochii lung priveşte
La copila Dihului,
Sorioara Mihului,
Mihului voinicului
Din valea Cobiului.
Că e mândră ca o floare,
Şi de ochi fărmecătoare

Şi de suflet iubitoare,
Unde-o vede, Domnul moare!
„Copiliţă, drăguliţă
Cu sân alb de porumbiţă,
Împle cupa mea de vin
Ţie, dragă, s-o închin
Ş-apoi cântă-mi viers de dor
Cu glas dulce, răpitor.
Cântă-ţi, dragă, cântecul
Că mi-e drag ca sufletul!"
Copiliţa se înclină
Ca o floare de grădină
Şi-i întinde-o cupă plină;
Apoi zice încetişor
Un viers dulce, plin de dor:
„Frunză verde stejărel,
Am un frate voinicel
Şi mă tem amar de el!
Frunză verde măr domnesc,
Am un domn care-l iubesc
Şi de dânsul mă-ngrijesc.
Vai de mine! cum să fac
Pe-amândoi să mi-i împac,
Să-mi fie traiul pe plac!"
Copiliţa nu sfârşea
Şi Domnul astfel grăia:
„Copiliţă, mândruliţă
Cu sân alb de porumbiţă,

Nu mai plânge că-n curând
Împlini-voi al tău gând.
Voi boieri ce ospătaţi,
Staţi şi nu mai închinaţi,
Cuvântul să-mi ascultaţi.
Mâni în zori să vă aflaţi
Tot călări şi înarmaţi
Cu săgeţi, cu buzdugane
Şi la brâie cu arcăne,
Ca să mergem despre soare,
Să facem o vânătoare
După urşi şi căprioare,
După paseri gălbioare
Ce sunt de mâncare
Şi plăcute la cântare!"

II

Când de zi se lumina
Boierii se aduna
Şi pe cai încăleca
Şi cu domnul toţi pleca
În spre munţi, la vânătoare
După urşi şi căprioare,
După paseri gălbioare.
Şi mergea, frate, mergea
Pân-în munţi că agiungea;
Iar când soarele-apunea

Iată că se întâlnea
C-un cioban cu fluieraş
Şi cu port de oltenaş.
Domnu-n cale-i se oprea
Şi din gură-aşa grăia:
„Ciobănaş cu fluieraş,
Puişor de oltenaş.
Cunoşti calea codrului
De prin munţii Crişului?
Cunoşti fagul Mihului
Din codrul Cobiului?
– Cunosc calea codrului
Până-n fundul fundului.
Ştiu şi fagul Mihului
Din codrul Cobiului.
– De ştii locurile bine,
Nu mă-i duce tu pe mine?
– Ba te-oi duce eu pe tine
De-i lăsa tu oştile
Să-mi păzească oile,
Că de-oi perde-o mieluşea
Oi sluji un an pe ea,
Şi de-oi perde-un mieluşel,
Oi sluji doi ani pe el,"
Domnul oştile lăsa,
Cu ciobanul se lua,
Singur, singur, singurel

Pe o zare de muncel.
Iar ciobanul se-ndrepta
Către munți și mi-l purta
Pe cărări și pe potici
Ce-s călcate de voinici,
Pin hățiș, pin cărpiniș
Unde nu-i loc de cârniș.
El mergea, frate, mergea
Pân ce-n codru agiungea
Drept la fagul Mihului,
Locașul voinicului.
Când de fag s-apropia,
Ciobănașul se oprea
Și din gură-așa grăia:
„Iată fagul Mihului,
Mihului voinicului!
Iar pe Mihul dacă-l vrei,
Cată drept în ochii mei!"

III

Domnul drept la el căta,
Ochii lui se încrunta.
Iar ciobanul se schimba,
Gluga lui își arunca
Și deodată se-arăta
Cu zelar, cu buzdugan,
Cu haine de căpitan.

Apoi drept la domn căta
Şi-n glas mare cuvânta:
„Alei! Doamne din domnie!
Ieri ai fost dat la beţie;
Astăzi venişi la trezie,
Dar n-ai prins la cuminţie.
Ce păcate te-au împins
Paloşul de ţi-ai încins?
Fostu-ţi-au silă de tine
De te-ai luat după mine,
Ori că nu te-ai săturat
Pe-a mea soră c-ai furat
Ş-ai făcut cu ea păcat,
Făr-a te fi cununat?
Dar gândit-ai că păcatul
Îşi urmează vinovatul
Şi că-n lume orice faptă
Are plată şi răsplată?"
Şi cum sta şi cum zicea
O frunză de fag smuncea
Şi-ntre buze o punea
Şi suna hoţiş din ea.
Frunza-n patru că plesnea.
Codrul negru clocotea.
De-un lung chiot chiotea.
De-un greu tropot tropotea.
Ş-mpregiuru-le deodată
Se ivea o mândră ceată,

O ceată de voinicei,
Lotri, puişori de zmei,
Cu căciule stogoşate,
Cu chiebe roşii pe spate,
Şi musteţi de varvaric
Cum stă bine la voinic.
Lângă el cât îi zărea
Mihul astfel le grăia:
„Fraţii mei, neferii mei,
Lotri, puişori de zmei.
Îl vedeţi voi pe ist om?
El e mare, căci e domn,
Dar cât e de domn şi mare,
Minte coaptă încă n-are!
Hai, copii de mi-l luaţi
Prin săbii să-l fluturaţi
Dar nimic să nu-i stricaţi,
Cale bună să-i lăsaţi,
Că de-i domnul priceput
E destul câte-au văzut,
Ca să afle, ca să ştie;
Cu Mihul nu-i de glumie!"
Domnul pe gânduri cădea
Ş-apoi astfel răspundea:
„Mihule, bujorule,
Frate, frăţiorule!
Eu la mână ţi-am picat,
Tu de moarte m-ai scăpat.

Când la mână mi-i pica,
Eu de moarte te-oi scăpa.
Vină mâni tu la domnie
Ca să vezi o cununie,
Cununia Domnului
Cu sora voinicului
S-o fac mie soţioară
S-o fac ţie domnişoară!"
Astfel domnul cuvânta,
Şi din codru se-nturna,
Însă codrul răsuna:
„Să trăieşti, Măria-ta!"

LII

Constantin Brancovanul

Brancovanul Constantin
Boier vechi şi domn creştin,
De averi ce tot strângea
Sultanul se îngrijea
Şi de moarte-l hotăra
Căci viziru îl pâra.
Într-o gioi de dimineaţă,
Zi scurtărei lui de viaţă,
Brancovanul se scula,

Faţa blândă el spăla,
Barbă albă-şi pieptăna,
La icoane se-nchina,
Pe fereastră-apoi căta
Şi amar se spăimânta!
„Dragii mei, coconi iubiţi!
Lăsaţi somnul, vă treziţi,
Armele vi le gătiţi
Că pe noi ne-a-ncongiurat
Paşa cel neîmpăcat,
Cu-ieniceri, cu tunuri mari
Ce sparg ziduri cât de tari!"
Bine vorba nu sfârşea,
Turcii-n casă iuruşea,
Pe tuspatru mi-i prindea
Şi-i ducea de-i închidea
La Stambul, în turnul mare
Ce se-nalţă lângă mare,
Unde zac feţe domneşti
Şi soli mari împărăteşti.
Mult acolo nu zăcea,
Că sultanu-i aducea
Lângă foişorul lui
Pe malul Bosforului.
„Brancovene Constantin,
Boier vechi, ghiaur hain!
Adevăr e c-ai chitit
Pân-a nu fi mazilit

Să desparţi a ta domnie
De a noastră-mpărăţie?
Că de mult ce eşti avut,
Bani de aur ai bătut
Făr-a-ţi fi de mine teamă,
Făr-a vrea ca să-mi dai seamă!
– De-am fost bun, rău la domnie
Dumnezeu singur o ştie;
De-am fost mare pre pământ,
Cată-acum de vezi ce sunt!
– Constantine Brancovene!
Nu-mi grăi vorbe viclene.
De ţi-e milă de copii
Şi de vrei ca să mai fii,
Lasă legea creştinească
Şi te dă-n legea turcească.
– Facă Dumnezeu ce-a vrea!
Iar pe toţi de ne-ţi tăia
Nu mă las de legea mea!"
Sultanul din foişor
Dete semn lui Imbrohor.
Doi gelaţi venea curând
Săbiile fluturând,
Şi spre robi dacă mergea,
Din coconi îşi alegea
Pe cel mare şi frumos,
Şi-l punea pe scaun gios,

Şi cât pala răpezea,
Capul iute-i reteza!
Brancovanul greu ofta
Şi din gură cuvânta:
„Doamne! fie-n voia ta!“
Cei gelaţi iarăşi mergea
Şi din doi îşi alegea
Pe cel gingaş mijlociu
Cu păr neted şi gălbiu
Şi pe scaun îl punea
Şi capul îi răpunea!
Brancovanul greu ofta
Şi din suflet cuvânta:
„Doamne! fie-n voia ta!“
Sultanul se minuna
Şi cu mila se-ngâna:
„Brancovene Constantin
Boier vechi şi domn creştin!
Trei coconi tu ai avut,
Din trei doi ţi i-ai perdut;
Numai unul ţi-a rămas –
Cu zile de vrei să-l las,
Lasă legea creştinească
Şi te dă-n legea turcească!
– Mare-i Domnul Dumnezeu!
Creştin bun m-am născut eu,
Creştin bun a muri vreu...
Taci, drăguţă, nu mai plânge

Că-n pept inima-mi se frânge,
Taci şi mori în legea ta
Că tu ceriu-i căpăta!"
Imbrohorul se-ncrunta,
Gelaţii se-nainta
Şi pe blândul copilaş,
Dragul tatii fecioraş
La pământ îl arunca
Şi zilele-i rădica.
Brancovanul greu ofta
Şi cu lacrimi cuvânta:
„Doamne! fie-n voia ta!"
Apoi el se-ntuneca,
Inima-i se despica,
Pe copii se arunca,
Îi bocea, îi săruta,
Şi turbând apoi striga:
„Alelei! tâlhari păgâni!
Alei! voi feciori de câni!
Trei coconi eu am avut,
Pe tustrei mi i-aţi perdut!
Dare-ar Domnul Dumnezeu
Să fie pe gândul meu:
Să vă ştergeţi pre pământ
Cum se şterg norii la vânt,
Să n-aveţi loc de-ngropat
Nici copii de sărutat!"
Turcii crunt se oţerea

Şi pe dânsul tăbărea,
Haine mândre-i le rupea,
Trupu-i de piele jupea,
Pelea cu paie-o împlea,
Prin noroi o tăvălea,
Şi de-un paltin o lega
Şi râzând aşa striga:
„Brancovene Constantin
Ghiaur vechi, ghiaur hain!
Cască ochii-a te uita
De-ţi cunoşti tu pelea ta?
– Câni turbaţi, turci, liftă rea!
De-ţi mânca şi carnea mea,
Să ştiţi c-au murit creştin
Brancovanul Constantin!"

NOTE

1. Brancovanul Constantin

Constantin Brancovanul a domnit 26 ani în Ţara Românească şi a fost ucis de turci în 15 august 1714 la vârsta de 60 ani. Şincai scrie în *Cronica Românilor* că odată cu Brancovanul a perit patru feciori ai lui cărora el le-au grăit astfel în ora morţei: „Iată, toate avuţiile şi orice am avut, am perdut! Să nu ne perdem încai sufletele... Staţi tare şi bărbăteşte, dragii mei! să nu băgaţi seamă de moarte. Priviţi la Hristos, mântuitorul nostru câte a răbdat pentru noi şi cu ce moarte de ocară a murit. Credeţi tare întru aceasta şi nu vă mişcaţi, nici vă clătiţi din credinţa voastră pentru vieaţa şi lumea aceasta... etc."

Apoi, adaogă Şincai, aceste zicând el, poronci împăratul de le tăiară capetele, întâi ale feciorilor, începând de la cel mai tânăr, şi mai pe urmă a tăiat capul lui Constantin Brancovanu, şi aruncară trupurile în mare: şi creştinii, dup-aceea, aflându-le, le-a astruncat la Patriarhie.

19. Paşa cel neîmpăcat

Mustafa Paşa carele era Imbrohor.

26. La Stambul în turnul mare

Prin turnul mare se înţelege negreşit cetatea numită de turci Edicale, rădicată pe malul mării de Marmara în capătul oraşului Stambul, şi pe care europeii o numesc *şapte turnuri.*

29. Şi soli mari împărăteşti

Când năştea vreo neînţelegere serioasă între Sultanul şi puterile europeane, se închidea ambasadorii străini în cetatea Edicale, până la sfârşitul certei sau a războiului.

41. Bani de aur ai bătut

Între pârele trimise la Poartă în contra Brancovanului era şi aceasta, că bătuse monedă de aur în Ardeal, de câte doi şi până la zece galbeni, una.

LIII

Cânticul lui Mihai Viteazul

Auzit-aţi de-un oltean,
De-un oltean de-un craiovean
Ce nu-i pasă de Sultan?

Auzit-aţi de-un viteaz
Care vecinic şede treaz
Cât e ţara la necaz?

Auzit-aţi de-un Mihai
Ce sare pe şepte cai
De strigă Stambulul vai?

El e domnul cel vestit
Care-n lume au venit
Pe luptat şi biruit.

Spuie râul cel oltean
Spuie valul dunărean
Şi codrul călugărean

Câte lupte au privit,
Câte oşti au mistuit
Câte oase-au înălbit?

Mulţi ca frunzele de brad,
Ca nisipul de pe vad,
Ca gemetele din iad!

Spuie corbii munţilor
Şi fiarele codrilor
Care-a fost nutreţul lor?

Fost-au leşuri tătăreşti
Şi turceşti şi ungureşti
Date-n săbii româneşti!

Alelei! Mihai, Mihai!
Căci de noi milă nu ai
Să ne scapi de-amar şi vai!

NOTE

Acest cântic l-am găsit scris într-o psaltire foarte vechie din biblioteca monastirei Neamţului. De desuptul cânticului era următoarele cuvinte scrise cu slovă călugărească: *Scrisu-s-au acest viers bătrân de mine ieromonahul Paisie, credincios rob a lui Dumnezeu, iar eu l-am auzit şi l-am învăţat de la răposatul bunul meu, Stoian Jalde armăşelul.*

LIV

Visul lui Tudor Vladimirescu

„Tudor, Tudor, Tudorel,
Dragul mamii voinicel!
De când mama ţi-ai lăsat
Şi olteni ţi-ai adunat

Pe ciocoi să-i prinzi în ghiară
Şi s-alungi grecii din ţară,
Mult la faţă te-ai schimabat
Şi mi te-ai întunecat!
Spune, maică, ce te doare
Că m-oi face vrăjitoare
De alean să te discânt
Să calci vesel pe pământ.
– Alei maică! alei dragă!
Curând visul mi-l dezleagă
Că ştii, maică! am visat
Buzduganu-mi fărâmat!
Sabia-mi cea bună, nouă
Am visat-o ruptă-n două,
Puşca mea cea ghintuită
Am visat-o ruginită!
Maică! pistoalele mele
Le-am visat făr' de oţele,
Apoi încă-am mai văzut
Şarpe galbin prefăcut
Ce purta coarne de ţap
Şi creastă roşie-n cap.
El avea ochi vânzător,
Avea grai linguşitor
Şi mă tot ruga mereu
Să mă duc la cuibul său.
– Ba, ferească Dumnezeu
Să nu te duci, fătul meu,

C-acel şarpe veninos
E vreun duşman ticălos
Vreun hoţ volintiraş
Şi la inimă vrăjmaş.
– Maică, măiculiţa mea,
Cum să scap de cursă rea?
Căci un glas prevestitor
Îmi tot spune c-am să mor.
– D-ai să mori, drăguţul meu,
Facă ce-a vrea Dumnezeu!
Dar să ştii tu de la mine
Că-un român voinic ca tine
Pân'ce cade, pân'ce moare
Calcă şerpii în picioare,
Căci de-un şarpe-nveninat
I se iartă un păcat.

NOTE

Cunoscut este că visul prevestitor a viteazului Tudor Vladimirescu s-a împlinit! Fiind mişelesc tras în lagărul lui Ipsilanti, şeful volintirilor greci, Tudor a fost şi mai mişeleşte ucis de dânşii. Nu mai este dar îndoială că cânticul poporal desemnă pe Ipsilanti însuşi prin şerpele cu ochiul vânzător, cu graiul linguşitor şi cu creastă roşie în cap.

Cuprins

Notă V
Românii şi poezia lor IX
POEZII POPULARE ALE ROMÂNILOR
Măriei Sale Doamnei Elena 3
Scrisoarea Măriei Sale Doamnei 5
CÂNTICE BĂTRÂNEŞTI: LEGENDE-BALADE
Poezia poporală 9
I Miorița 11
II Năluca 17
III Cucul şi turturica 19
IV Balaurul 27
V Erculean 31
VI Blăstemul 35
VII Inelul şi năframa 38
VIII Păunaşul codrilor 44
IX Soarele şi luna 48
X Şoimul şi floarea fragului 54
XI Brumărelul 55
XII Ciuma 57
XIII Holera 61

XIV Bogatul şi săracul.....64
XV Stejarul şi cornul 68
XVI Călătorul.....70
XVII Fata de Birău.....71
XVIII Mândra din Muncel 73
XIX Românii pe malurile Dunărei.....75
XX Muieruşca din Braşeu 77
XXI Dolca 78
XXII Şalga 84
XXIII Mihu copilul 89
XXIV Toma Alimoş 105
XXV Român Gruie Grozovanul.....113
XXVI Codreanul 125
XXVII Vidra.....142
XXVIII Serb-Sărac.....155
XXIX Doncilă 165
XXX Chira 171
XXXI Rada 179
XXXII Badiul.....183
XXXIII Ghemiş 190

XXXIV Vulcan 198
XXXV Corbac 210
XXXVI Novac şi corbul 214
XXXVII Fata cadiului 221
XXXVIII Mogoş vornicul 227
XXXIX Bujor 231
XL Jianul 236
XLI Tunsul 239
XLII Dragoş 241
XLIII Movila lui Burcel 246
XLVI Bogdan 252
XLVII Iordachi al Lupului 258
XLVIII Monastirea Argeşului 269
XLIX Radu Calomfirescu 285
L Oprişanul 293
LI Ştefăniţă-Vodă 303
LII Constantin Brancovanul 310
LIII Cânticul lui Mihai Viteazul 316
LIV Visul lui Tudor Vladimirescu 318

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen 2026